

BIBLIOTECA NAZIONALE
VITTORIO EMANUELE
6
9 B
23

SELECTA

EX OVIDIO NASONE

CARMINA

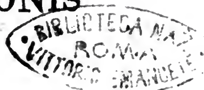
MVTINAE

CAROLVS VINCENZI EXCVDEBAT

MDCCCLIV

VITA

PUB. OVIDII NASONIS

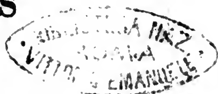
Publius Ovidius Naso tam multa passim de se suisque commemorat, ut ipse integram vitae suae historiam propemodum absolvisse videatur: quam qui voluerit conficere, satis esset, si dispersa eiusdem carmina, quae ad ipsam attinent, hinc inde excerperet, et in unum quasi corpus ex ordine redigeret. Itaque ea breviter tantum afferenda, quae minus decet ab adolescentibus ignorari. Sulmone itaque equestri genere natus est anno ab Urbe condita DCCXI. Politioribus literis una cum fratre Romae excultus, ibidem patri obsequens foro operam dare coepit, et reipublicae honoribus decorari: sed brevi ab incepto destitit, maluitque inter privatos parietes delitescere, mirifice impellente ad poësim natura. Quoties enim orationem metro solutam scribere conabatur (eius verba sunt Trist. L. IV. El. 10. v. 25)

Sponte sua numeros carmen veniebat ad aptos;
Et, quod tentabam dicere, versus erat.

Musis itaque omnino addictus, et praecipuis earumdem cultoribus familiariter usus, plerosque nominis fama aequavit, facilitate vero et ingenio palmam omnibus arripuit. Praesenserat ille quidem non omnia, quae edebat, posteris placitura: quapropter ut celebritati suae magis prospiceret, multa sibi minus probata, aeque ac illa combussit; quae, quamvis grata legentibus, futura sibi

duxerat detrimento. Alia plura, quae tantus poëta in publicam lucem protulerat, amissa dolemus, sex praesertim posteriores Fastorum libros, et *Medeam;* quae tragoedia visa est Quintiliano *ostendere, quantum vir ille praestare potuerit, si ingenio suo temperare, quam indulgere maluisset* (L. X. c. 1). Quod sane vitium rhetor idem deprehendit in ceteris Ovidii operibus: in quibus tamen ubique eminet mira prorsus facilitas, suavitas, copia. Ceterum a multis, qui sapiunt, omnino abstinent; nec putant Nasoni iniuriam facere, quum ipse palam quemque monuerit: *teneros ne tange poëtas* (Rem. Am. v. 757). Felix! si quemadmodum alios ab iis legendis absterruit, ita sibi a scribendis temperasset. Etenim hac de causa, praeter aliam, quae adhuc incerta, iussus fuit ab Augusto in Ponto exsulare; ubi, ne a Tiberio quidem revocatus in patriam, post novem circiter annos sexagenarius obiit. Ac ne a vero cum iis recedas, qui eidem tribuunt *Carmen panegyricum ad Pisonem, Philomelam, Pulicem,* et tres libros *de Vetula;* hic ea omnia habeas quae supersunt, quorum auctorem non dubium eruditissimi viri Ovidium faciunt. Heroid. epist. XXI – Amor. L. III – Art. amand. L. III – Remed. amor. – De medic. fac. – Halieut. *fragm.* – Nux *eleg.* – Metamorph. L. XV – Trist. L. V – Epistolar. ex Ponto L. IV – in Ibin L. I – Fastor. L. VI.

EX FASTIS

Cur par fuisset a vere annum incipere.

Dic age, frigoribus quare novus incipit annus,
  Qui melius per ver incipiendus erat?
Omnia tunc florent, tunc est nova temporis aetas;
  Et nova de gravido palmite gemma tumet:
Et modo formatis amicitur frondibus arbos,
  Prodit et in summum seminis herba solum.
Et tepidum volucres concentibus aëra mulcent,
  Ludit et in pratis luxuriatque pecus.
Tum blandi soles; ignotaque prodit hirundo,
  Et luteum celsa sub trabe fingit opus.
Tum patitur cultus ager, et renovatur aratro.
  Haec anni novitas iure vocanda fuit.

Cum prisci, tum sui tempori mores
Ovidius describit.

Vix ego Saturno quemquam regnante videbam,
  Cuius non animo dulcia lucra forent.
Tempore crevit amor, qui nunc est summus, habendi:
  Vix ultra, quo iam progrediatur, habet.
Pluris opes nunc sunt, quam prisci temporis annis,
  Dum populus pauper, dum nova Roma fuit:
Dum casa martigenam capiebat parva Quirinum,
  Et dabat exiguum fluminis ulva torum.
Iupiter augusta vix totus stabat in aede,
  Inque Iovis dextra fictile fulmen erat.

Frondibus ornabant, quae nunc Capitolia gemmis,
  Pascebatque suas ipse senator oves.
Nec pudor in stipula placidam cepisse quietem,
  Et foenum capiti supposuisse, fuit.
Iura dabat populis posito modo consul aratro,
  Et levis argenti lamina crimen erat.
At postquam fortuna loci caput extulit huius,
  Et tetigit summos vertice Roma Deos;
Creverunt et opes, et opum furiosa cupido;
  Et, quum possideant plurima, plura volunt.
Quaerere ut absumant, absumta requirere certant:
  Atque ipsae vitiis sunt alimenta vices.
Sic, quibus intumuit suffusa venter ab unda,
  Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae.
In pretio pretium nunc est, dat census honores,
  Census amicitias: pauper ubique iacet.

Narrat Ianus cuiusmodi regnum in Italia post Saturnum ipse habuerit.

Hac ego Saturnum memini tellure receptum:
  Caelitibus regnis ab Iove pulsus erat.
Inde diu genti mansit Saturnia nomen;
  Dicta quoque est Latium terra, latente Deo.
At bona posteritas puppim servavit in aere,
  Hospitis adventum testificata Dei.
Ipse solum colui, cuius placidissima laevum
  Radit arenosi Tibridis unda latus.
Hìc, ubi nunc Roma est, incaedua silva virebat:
  Tantaque res paucis pascua bobus erat.
Arx mea collis erat, quem cultrix nomine nostro
  Nuncupat haec aetas, Ianiculumque vocat.
Tunc ego regnabam, patiens quum terra Deorum
  Esset, et humanis numina mixta locis.
Nondum iustitiam facinus mortale fugarat:
  Ultima de Superis illa reliquit humum.
Proque metu, populum sine vi pudor ipse regebat:
  Nullus erat iustis reddere iura labor.
Nil mihi cum bello; pacem postesque tuebar:
  Et clavem ostendens, Haec, ait, arma gero.

De iis quae veteres Diis litare solebant.

Ante, Deos homini quod conciliare valeret,
  Far erat, et puri lucida mica salis.
Nondum pertulerat lacrimatas cortice myrrhas
  Acta per aequoreas hospita navis aquas.
Tura nec Euphrates, nec miserat India costum,
  Nec fuerant rubri cognita fila croci.
Ara dabat fumos herbis contenta sabinis,
  Et non exigua laurus adusta sono.
Si quis erat, factis prati de flore coronis
  Qui posset violas addere, dives erat.
Hic, qui nunc aperit percussi viscera tauri,
  In sacris nullum culter habebat opus.
Prima Ceres avidae gavisa est sanguine porcae,
  Ulta suas merita caede nocentis opes.
Nam sata, vere novo teneris lactentia succis,
  Eruta setigerae comperit ore suis.
Sus dederat poenas: exemplo territus huius
  Palmite debueras abstinuisse, caper.
Quem spectans aliquis dentes in vite prementem,
  Talia non tacito dicta dolore dedit:
Rode, caper, vitem; tamen hinc quum stabis ad aram,
  In tua quod spargi cornua possit, erit.
Verba fides sequitur: noxae tibi deditus hostis,
  Spargitur affuso cornua, Bacche, mero.
Culpa sui nocuit, nocuit quoque culpa capellae:
  Quid bos? quid placidae commeruistis oves?

Aristaeus apes necatas reparat indice Proteo.

Flebat Aristaeus, quod apes cum stirpe necatas
  Viderat inceptos destituisse favos.
Caerula quem genetrix aegre solata dolentem,
  Addidit haec dictis ultima verba suis:
Siste, puer, lacrimas; Proteus tua damna levabit;
  Quoque modo repares quae periere, dabit.
Decipiat ne te versis tamen ille figuris,
  Impediant geminas vincula firma manus.

Pervenit ad vatem iuvenis, resolutaque somno
  Alligat aequorei brachia capta senis.
Ille sua faciem transformis adulterat arte;
  Mox domitus vinclis in sua membra redit:
Oraque caerulea tollens rorantia barba,
  Qua, dixit, repares arte requiris, apes?
Obrue mactati corpus tellure iuvenci:
  Quod petis a nobis, obrutus ille dabit.
Iussa facit pastor: fervent examina putri
  De bove: mille animas una necata dedit.

Praecepta servanda a villicis hiemali tempore, pro quibus poëta a Tellure et Cerere felicia precatur.

State coronati plenum ad praesepe, iuvenci;
  Cum tepido vestrum vere redibit opus.
Rusticus emeritum palo suspendat aratrum;
  Omne reformidat frigida vulnus humus.
Villice, da requiem terrae, semente peracta;
  Da requiem, terram qui coluere, viris.
Pagus agat festum: pagum lustrate, coloni;
  Et date paganis annua liba focis.
Placentur matres frugum Tellusque Ceresque
  Farre suo, gravidae visceribusque suis.
Officium commune Ceres et Terra tuentur;
  Haec praebet causam frugibus, illa locum.
Consortes operum, per quas correcta vetustas,
  Quernaque glans victa est utiliore cibo.
Frugibus immensis avidos satiate colonos:
  Ut capiant cultus praemia digna sui.
Vos date perpetuos teneris sementibus auctus;
  Nec nova per gelidas herba sit usta nives.
Quum serimus, caelum ventis aperite serenis:
  Quum latet, aetheria spargite semen aqua.
Neve graves cultis cerealia dona cavete
  Agmine laesuro depopulentur aves.
Vos quoque subiectis, formicae, parcite granis:
  Post messem, praedae copia maior erit.
Interea crescat scabrae robiginis expers,
  Nec vitio caeli palleat aegra seges.

Et neque deficiat macie, neque pinguior aequo
Divitiis pereat luxuriosa suis.
Et careant loliis oculos vitiantibus agri,
Nec sterilis culto surgat avena solo.
Triticeos fetus, passuraque farra bis ignem,
Hordeaque ingenti fenore reddat ager.
Hoc ego pro vobis, hoc vos optate coloni;
Efficiantque ratas utraque Diva preces.

Arion citharaedus praestantissimus arte sua nautarum insidias effugit.

Quod mare non novit, quae nescit Ariona tellus?
Carmine currentes ille tenebat aquas.
Saepe sequens agnam lupus est hac voce retentus;
Saepe avidum fugiens restitit agna lupum;
Saepe canes leporesque umbra cubuere sub una;
Et stetit in saxo proxima cerva leae;
Et sine lite loquax cum Palladis alite cornix
Sedit, et accipitri iuncta columba fuit.
Cynthia saepe tuis fertur, vocalis Arion,
Tamquam fraternis obstupuisse modis.
Nomen arionium siculas impleverat urbes,
Captaque erat lyricis ausonis ora sonis.
Inde domum repetens puppim conscendit Arion,
Atque ita quaesitas arte ferebat opes.
Forsitan, infelix, ventos undamque timebas;
At tibi nave tua tutius aequor erat.
Namque gubernator districto constitit ense,
Ceteraque armata conscia turba manu.
Quid tibi cum gladio? dubiam rege, navita, pinum:
Non sunt haec digitis arma tenenda tuis.
Ille metu vacuus, Mortem non deprecor, inquit;
Sed liceat sumta pauca referre lyra.
Dant veniam, ridentque moram: capit ille coronam,
Quae possit crines, Phoebe, decere tuos.
Induerat tyrio bis tinctam murice pallam,
Reddidit icta suos pollice chorda sonos;
Flebilibus veluti numeris canentia dura
Traiectus penna tempora cantat olor.

Protinus in medias ornatus desilit undas:
  Spargitur impulsa caerula puppis aqua.
Inde, fide maius, tergo delphina recurvo
  Se memorant oneri supposuisse novo.
Ille sedens citharamque tenet, pretiumque vehendi
  Cantat, et aequoreas carmine mulcet aquas.
Dii pia facta vident: astris delphina recepit
  Iupiter, et stellas iussit habere novem.

Clades Fabiorum in Veientes pugnantium.

Idibus agrestis fumant altaria Fauni,
  Hic ubi discretas insula rumpit aquas.
Haec fuit illa dies, in qua veientibus arvis
  Ter centum Fabii, ter cecidere duo.
Una domus vires et onus susceperat urbis:
  Sumunt gentiles arma professa manus.
Egreditur castris miles generosus ab iisdem:
  E queis dux fieri quilibet aptus erat.
Carmentis portae dextro via proxima Iano est:
  Ire per hanc noli, quisquis es; omen habet.
Illa fama refert Fabios exisse trecentos:
  Porta vacat culpa; sed tamen omen habet.
Ut celeri passu Cremeram tetigere rapacem,
  (Turbidus hibernis ille fluebat aquis)
Castra loco ponunt: districtis ensibus ipsi
  Tyrrhenum valido Marte per agmen eunt.
Non aliter quam quum libyca de rupe leones
  Invadunt sparsos lata per arva greges,
Diffugiunt hostes, inhonestaque vulnera tergo
  Accipiunt; tusco sanguine terra rubet:
Sic iterum, sic saepe cadunt; ubi vincere aperte
  Non datur, insidias, armaque caeca parant.
Campus erat; campi claudebant ultima colles,
  Silvaque montanas occulere apta feras.
In medio paucos, armentaque rara relinquunt:
  Cetera virgultis abdita turba latet.
Ecce, velut torrens undis pluvialibus auctus,
  Aut nive, quae zephyro victa tepente fluit;

Per sata, perque vias fertur, nec, ut ante solebat,
  Riparum clausas margine finit aquas:
Sic Fabii latis vallem discursibus implent;
  Quosque vident, sternunt; nec metus alter inest.
Quo ruitis generosa domus? male creditur hosti:
  Simplex nobilitas, perfida tela cave.
Fraude perit virtus. In apertos undique campos
  Prosiliunt hostes, et latus omne tenent.
Quid faciant pauci contra tot millia fortes?
  Quidve, quod in misero tempore restet, habent?
Sicut aper, silvis longe laurentibus actus,
  Fulmineo celeres dissipat ore canes;
Mox tamen ipse perit: sic non moriuntur inulti;
  Vulneraque alterna dantque feruntque manu.
Una dies Fabios ad bellum miserat omnes,
  Ad bellum missos perdidit una dies.
Ut tamen herculeae superessent semina gentis,
  Credibile est ipsos consuluisse Deos.
Nam puer impubes, et adhuc non utilis armis,
  Unus de fabia gente relictus erat.
Scilicet ut posses olim tu, Maxime, nasci;
  Cui res cunctando restituenda foret.

Corvus avis Phoebi ministra in sidus una cum Serpente et Cratere mutatur.

Forte Iovi festum Phoebus solemne parabat:
  (Non faciet longas fabula nostra moras)
I mea, dixit, avis; ne quid pia sacra moretur:
  Et tenuem vivis fontibus effer aquam.
Corvus inauratum pedibus cratera recurvis
  Tollit, et aërium pervolat altus iter.
Stabat adhuc duris ficus densissima pomis:
  Tentat eam rostro; non erat apta legi.
Immemor imperii sedisse sub arbore fertur,
  Dum fierent tarda dulcia poma mora.
Inde satur nigris longum rapit unguibus hydrum,
  Ad dominumque redit, fictaque verba refert.
Hic mihi causa morae vivarum obsessor aquarum;
  Hic tenuit fontes, officiumque meum.

Addis, ait, culpae mendacia? Phoebus; et audes
  Fatidicum verbis fallere velle Deum?
At tibi dum lactens haerebit in arbore ficus,
  De nullo gelidae fonte bibentur aquae.
Dixit, et antiqui monumenta perennia facti
  Anguis, Avis, Crater sidera iuncta micant.

De agresti veterum Arcadum vivendi ratione.

Ante Iovem genitum terras habuisse feruntur
  Arcades; et Luna gens prior illa fuit.
Vita ferae similis, nullos agitata per usus:
  Artis adhuc expers, et rude vulgus erat.
Pro domibus frondes norant, pro frugibus herbas;
  Nectar erat palmis hausta duabus aqua.
Nullus anhelabat sub adunco vomere taurus;
  Nulla sub imperio terra colentis erat:
Nullus adhuc erat usus equi; se quisque ferebat:
  Ibat ovis lana corpus amicta sua.
Sub Iove durabant, et corpora nuda gerebant,
  Docta graves imbres, et tolerare Notos.

Romulus et Remus filii Martis et Iliae, Amulio patruo imperante, in Tiberim abiecti a lupa incolumes nutriuntur.

Ilia vestalis caelestia semina partu
  Ediderat, patruo regna tenente suo.
Is iubet auferri pueros, et in amne necari.
  Quid facis? ex istis Romulus alter erit.
Iussa recusantes peragunt lacrimosa ministri:
  Flent tamen, et geminos in loca iussa ferunt.
Albula, quem Tibrin mersus Tiberinus in unda
  Reddidit, hibernis forte tumebat aquis.
Hîc, ubi nunc fora sunt, lintres errare videres;
  Quaque iacent valles, maxime circe, tuae.
Huc ubi venerunt (nec iam procedere possunt
  Longius) ex illis unus, an alter, ait:
At quam sunt similes! at quam formosus uterque!
  Plus tamen ex illis iste vigoris habet.

Si genus arguitur vultu, ni fallit imago;
  Nescio quem e vobis suspicor esse Deum.
At si quis vestrae Deus esset originis auctor,
  In tam praecipiti tempore ferret opem.
Ferret opem certe, si non ope mater egeret,
  Quae facta est uno mater et orba die.
Nata simul, peritura simul, simul ite sub undas
  Corpora. Desierat; deposuitque sinu.
Vagierunt clamore pari; sentire putares:
  Hi redeunt udis in sua tecta genis.
Sustinet impositos summa cavus alveus unda.
  Heu quantum fati parva tabella vehit!
Alveus in limo, silvis appulsus opacis,
  Paullatim fluvio deficiente sedet.
Arbor erat; remanent vestigia; quaeque vocatur
  Rumina nunc ficus, romula ficus erat.
Venit ad expositos (mirum!) lupa feta gemellos.
  Quis credat pueris non nocuisse feram?
Non nocuisse parum est: prodest quoque: quos lupa nutrit,
  Perdere cognatae sustinuere manus.
Constitit, et cauda teneris blanditur alumnis,
  Et fingit lingua corpora bina sua.
Marte satos scires; timor abfuit, ubera ducunt;
  Et sibi permissi lactis aluntur ope.

Romulus, Marte poscente, inter Deos a Iove relatus.

Iam pater armipotens, postquam nova moenia vidit,
  Multaque romulea bella peracta manu:
Iupiter, inquit, habet romana potentia vires;
  Sanguinis officio non eget illa mei.
Redde patri natum: quamvis intercidit alter,
  Pro se, proque Remo, qui mihi restat, erit.
Unus erit, quem tu tolles in caerula caeli:
  Tu mihi dixisti; sint rata dicta Iovis.
Iupiter annuerat: nutu tremefactus uterque
  Est polus, et caeli pondera sensit Atlas.
Est locus, antiqui capream dixere paludem:
  Forte tuis illic, Romule, iura dabas.

Sol fugit, et removent subeuntia nubila caelum:
  Et gravis effusis decidit imber aquis.
Hinc tonat, hinc missis abrumpitur ignibus aether:
  Fit fuga: rex patriis astra petebat equis.
Luctus erat, falsaeque patres in crimine caedis:
  Haesissetque animis forsitan illa fides.
Sed Proculus longa veniebat Iulius Alba;
  Lunaque fulgebat, nec facis usus erat.
Quum subito moto nubes crepuere sinistrae:
  Retulit ille gradus, horrueruntque comae.
Pulcher, et humano maior, trabeaque decorus
  Romulus in media visus adesse via.
Et dixisse simul: Prohibe lugere Quirites:
  Nec violent lacrimis numina nostra suis.
Tura ferant, placentque novum pia turba Quirinum;
  Et patrias artes militiamque colant.
Iussit, et in tenues oculis evanuit auras:
  Convocat hic populos, iussaque verba refert.
Templa Deo fiunt: collis quoque dictus ab illo,
  Et referunt certi sacra paterna dies.

Deo Termino litandi ritus.

**Nox ubi transierit, solito celebretur honore
  Separat indicio qui Deus arva suo.
Termine, sive lapis, sive es defossus in agro
  Stipes, ab antiquis sic quoque numen habes.
Te duo diversa domini pro parte coronant,
  Binaque serta tibi, binaque liba ferunt.
Ara fit: huc ignem curto fert rustica testu
  Sumtum de tepidis ipsa colona focis.
Ligna senex minuit, concisaque construit alte;
  Et solida ramos figere pugnat humo.
Tunc sicco primas irritat cortice flammas;
  Stat puer, et manibus lata canistra tenet.
Inde ubi ter fruges medios immisit in ignes,
  Porrigit incisos filia parva favos.
Vina tenent alii: libantur singula flammis:
  Spectant, et linguis candida turba favent.**

Spargitur et caesa communis Terminus agna:
  Nec queritur, lactens cum sibi porca datur.
Conveniunt, celebrantque dapes vicinia supplex;
  Et cantant laudes, Termine sancte, tuas.
Tu populos, urbesque, et regna ingentia finis:
  Omnis erit sine te litigiosus ager.
Nulla tibi ambitio est, nullo corrumperis auro;
  Legitima servas credita rura fide.

Sextus Superbi Tarquinii filius fraudulenter redigit Gabios in potestatem parentis.

Ultima Tarquinius romanae gentis habebat
  Regna; vir iniustus, fortis ad arma tamen.
Ceperat hic alias, alias everterat urbes;
  Et Gabios turpi fecerat arte suos.
Namque trium minimus, proles manifesta Superbi,
  In medios hostes nocte silente venit.
Nudarunt gladios: Occidite, dixit, inermem:
  Hoc cupiunt fratres, Tarquiniusque pater,
Qui mea crudeli laceravit verbere terga;
  Dicere ut hoc posset, verbera passus erat.
Luna fuit: spectant iuvenem, gladiosque recondunt;
  Tergaque, deducta veste, notata vident.
Flent quoque; et, ut secum tueatur bella, precantur:
  Callidus ignaris annuit ille viris.
Iamque potens, misso genitorem appellat amico,
  Prodendi Gabios quod sibi monstret iter.
Hortus odoratis suberat cultissimus herbis,
  Sectus humum rivo lene sonantis aquae.
Illic Tarquinius mandata latentia nati
  Accipit, et virga lilia summa metit.
Nuntius ut rediit, decussaque lilia dixit:
  Filius, agnosco iussa parentis, ait.
Nec mora: principibus caesis ex urbe Gabina,
  Traduntur ducibus moenia nuda suis.

Mars narrat Sabinas a Romanis raptas, hortatu Hersiliae Romuli uxoris maritos suis parentibus conciliasse.

Intumuere Cures, et quos dolor attigit idem:
Tunc primum generis intulit arma socer.
Iamque fere raptae matrum quoque nomen habebant,
Tractaque erant longa bella propinqua mora.
Conveniunt nuptae dictam Iunonis in aedem,
Quas inter mea sic est nurus orsa loqui:
O pariter raptae, quoniam hoc commune tenemus:
Non nltra lente possumus esse piae.
Stant acies; sed utra Dii sint pro parte rogandi,
Eligite; hinc coniux, hinc pater arma tenent.
Quaerendum est, viduae fieri malimus, an orbae:
Consilium vobis forte piumque dabo.
Consilium dederat: parent, crinesque resolvunt,
Moestaque funerea corpora veste tegunt.
Iam steterant acies ferro, mortique paratae;
Iam lituus pugnae signa daturus erat:
Quum raptae veniunt inter patresque virosque;
Inque sinu natos pignora cara tenent.
Ut medium campi scissis tetigere capillis,
In terram posito procubuere genu.
Et, quasi sentirent, blando clamore nepotes
Tendebant ad avos brachia parva suos.
Qui poterat, clamabat avum tunc denique visum;
Et qui vix poterat, posse coactus erat.
Tela viris, animique cadunt; gladiisque remotis
Dant soceri generis, accipiuntque manus:
Laudatasque tenent natas, scutoque nepotem
Fert avus: hic scuti dulcior usus erat.

Describitur festum: quod in honorem Annae Perennae Idibus Martii Romae fiebat.

Idibus est Annae festum geniale Perennae,
Haud procul a ripis, advena Tibri, tuis.
Plebs venit, et virides passim disiecta per herbas
Potat, et accumbit cum pare quisque sua.

Sub Iove pars durat, pauci tentoria ponunt;
  Sunt, quibus e ramis frondea facta casa est.
Pars sibi pro rigidis calamos statuere columnis,
  Desuper extentas imposuere togas.
Sole tamen vinoque calent, annosque precantur
  Quot sumant cyathos, ad numerumque bibunt.
Invenies illic, qui Nestoris ebibat annos;
  Quae sit per calices facta Sibylla suos.
Illic et cantant quidquid didicere theatris,
  Et iactant faciles ad sua verba manus:
Et ducunt posito duras cratere choreas,
  Cultaque diffusis saltat amica comis.
Quum redeunt, titubant; et sunt spectacula vulgo;
  Et fortunatos obvia turba vocant.
Occurri nuper; visa est mihi digna relatu
  Pompa: senem potum pota trahebat anus.

Silenus Bacchi comes a crabronibus vexatus.

Ibat *Lenaeus* Satyris comitatus ad Hebro:
  Non habet ingratos fabula nostra iocos.
Iamque erat ad Rhodopen, Pangaeaque florida ventum;
  Aeriferae comitum concrepuere manus.
Ecce novae coëunt volucres tinnitibus actae:
  Quaque movent sonitus aera, sequuntur apes.
Colligit errantes, et in arbore claudit inani
  Liber, et inventi praemia mellis habet.
Ut Satyri, laevisque senex tetigere saporem,
  Quaerebant flavos per nemus omne favos.
Audit in exesa stridorem examinis ulmo,
  Adspicit et ceras, dissimulatque senex.
Utque piger pandi tergo residebat aselli,
  Applicat hunc ulmo, corticibusque cavis.
Constitit ipse super ramoso stipite nixus,
  Atque avide trunco condita mella petit.
Millia crabronum coëunt, et vertice nudo
  Spicula defigunt, oraque summa notant.
Ille cadit praeceps, et calce feritur aselli;
  Inclamatque suos, auxiliumque rogat.

Concurrunt Satyri, turgentiaque ora parentis
  Rident; percusso claudicat ille genu.
Ridet et ipse Deus, limumque inducere monstrat:
  Hic paret monitis, et linit ora luto.

Ante panem inventum
quo cibo homines uterentur.

Messis erant primis virides mortalibus herbae,
  Quas tellus nullo sollicitante dabat.
Et modo carpebant vivax e cespite gramen:
  Nunc epulae e tenera fronde cacumen erant.
Postmodo glans orta est; bene erat iam glande reperta,
  Duraque magnificas quercus habebat opes.
Prima Ceres homini ad meliora alimenta vocato,
  Mutavit glandes utiliore cibo.
Illa iugo tauros collum praebere coëgit;
  Tum primum soles eruta vidit humus.
Aes erat in pretio, chalybeia massa latebat:
  Heu quam perpetuo debuit illa tegi!
Pace Ceres laeta est: et vos orate, coloni,
  Perpetuam pacem, perpetuumque ducem.

Raptus Proserpinae, quam quum Ceres mater perquireret,
Triptolemum filium Celei hospitis sui
immortalem reddidit.

Terra tribus scopulis vastum procurrit in aequor
  Trinacris, a positu nomen adepta loci.
Grata domus Cereri; multas ibi possidet urbes,
  In quibus est culto fertilis Enna solo.
Frigida caelestum matres Arethusa vocarat,
  Venerat ad sacras et Dea flava dapes.
Filia, consuetis ut erat comitata puellis,
  Errabat nudo per sua prata pede.
Valle sub umbrosa locus est adspergine multa
  Uvidus ex alto desilientis aquae.
Tot fuerant illic, quot habet natura, colores;
  Pictaque dissimili flore nitebat humus.

Quam simul adspexit, Comites accedite, dixit:
  Et mecum vestros flore referte sinus.
Praeda puellares animos prolectat inanis,
  Et non sentitur sedulitate labor.
Haec implet lento calathos e vimine textos,
  Haec gremium, laxos degravat illa sinus.
Illa legit calthas, huic sunt violaria curae;
  Illa papavereas subsecat ungue comas.
Has, hyacinthe, tenes; illas amarante, moraris:
  Pars thyma, par casiam, pars meliloton amant.
Plurima lecta rosa est, et sunt sine nomine flores:
  Ipsa crocos tenues, liliaque alba legit.
Carpendi studio paullatim longius itur:
  Et dominam casu nulla sequuta comes.
Hanc videt, et visam patruus velociter aufert,
  Regnaque caeruleis in sua portat equis.
Illa quidem clamabat, Io, carissima mater,
  Auferor: ipsa suos absciderat que sinus.
Panditur interea Diti via: namque diurnam
  Lumen inassueti vix patiuntur equi.
At chorus aequalis, cumulatis flore canistris,
  Persephone, clamant, ad tua dona veni.
Ut clamata silet, montes ululatibus implent;
  Et feriunt moesta pectora nuda manu.
Attonita est plangore Ceres; modo venerat Ennam:
  Nec mora, Me miseram, filia, dixit, ubi es?
Mentis inops rapitur, quales audire solemus
  Threicias passis Maenadas ire comis.
Ut vitulo mugit sua mater ab ubere rapto,
  Et quaerit foetus per nemus omne suos:
Sic Dea; nec retinet gemitus, et concita cursu
  Fertur, et e campis, incipit, Enna, tuis.
Inde puellaris nacta est vestigia plantae,
  Et pressam noto pondere vidit humum.
Forsitan illa dies errori summa fuisset
  Si non turbassent signa reperta sues. . .
Quacumque ingreditur, miseris loca cuncta querelis
  Implet: ut amissum quum gemit ales Ityn.
Perque vices modo, Persephone, modo, Filia, clamat:
  Clamat, et alternis nomen utrumque ciet.

Sed neque Persephone Cererem, neque filia matrem
  Audit, et alterius nomen utrumque perit.
Unaque, pastorem vidisset an arva colentem,
  Vox erat, Hac gressus si qua puella tulit?
Iam color unus inest rebus, tenebrisque teguntur
  Omnia; iam vigiles conticuere canes.
Alta iacet vasti super ora Typhoëos Aetne,
  Cuius anhelatis ignibus ardet humus.
Illic accendit geminas pro lampade pinus:
  Hinc Cereris sacris nunc quoque taeda datur.
Est specus exesi structura pumicis asper,
  Non homini regio, non adeunda ferae.
Quo simul ac venit, frenatos curribus angues
  Iungit, et aequoreas sicca pererrat aquas.
Effugit et Syrtes, et te, zanclaea Charybdi;
  Et vos, nisaei, naufraga monstra, canes;
Adriacumque patens late, bimaremque Corinthon;
  Sic venit ad portus, attica terra, tuos.
Hic primum sedit gelido moestissima saxo:
  Illud Cecropidae nunc quoque triste vocant.
Sub iove duravit multis immota diebus
  Et lunae patiens, et pluvialis aquae.
Sors sua cuique loco est: quo nunc cerealis Eleusin,
  Dicitur hoc Celei rura fuisse senis.
Ille domum glandes, excussaque mora rubetis
  Portat, et arsuris arida ligna focis.
Filia parva duas redigebat rupe capellas,
  Et tener in cunis filius aeger erat.
Mater, ait virgo (mota est Dea nomine matris)
  Quid facis in solis incomitata iugis?
Restitit et senior, quamvis onus urget; et orat,
  Tecta suae subeat quantulacumque casae.
Illa negat (simularat anum, mitraque capillos
  Presserat) instanti talia dicta refert:
Sospes eas, semperque parens; mihi filia rapta est.
  Heu melior quanto sors tua sorte mea!
Dixit: et, ut lacrimae (neque enim lacrimare Deorum est)
  Decidit in tepidos lucida gutta sinus.
Flent pariter, molles animi, virgoque senexque;
  E quibus haec iusti verba fuere senis:

Sic tibi, quam raptam quereris, sit filia sospes:
  Surge; nec exiguae despice tecta casae.
Cui Dea, Duc, iniquit; scisti, qua cogere posses:
  Seque levat saxo, subsequiturque senem.
Dux comiti narrat, quam sit sibi filius aeger;
  Nec capiat somnos, invigiletque malis.
Illa saporiferum, parvos initura penates,
  Colligit agresti lene papaver humo.
Dum legit, oblito fertur gustasse palato,
  Longamque imprudens exsoluisse famem.
Quae quia principio posuit ieiunia noctis,
  Tempus habent mystae sidera visa cibi.
Limen ut intravit, luctus videt omnia plena:
  Iam spes in puero nulla salutis erat.
Matre salutata (mater Metanira vocatur)
  Iungere dignata est os puerile suo.
Pallor abit, subitaeque vigent in corpore vires;
  Tantus caelesti venit ab ore vigor.
Tota domus laeta est, hoc est materque paterque,
  Nataque: tres illi tota fuere domus.
Mox epulas ponunt; liquefacta coagula lacte,
  Pomaque, et in teneris aurea mella favis.
Abstinet alma Ceres; somnique papavera causas
  Dat tibi cum tepido lacte bibenda, puer.
Noctis erat medium, placidique silentia somni;
  Triptolemum gremio sustulit illa suo.
Terque manu permulsit eum; tria carmina dixit,
  Carmina mortali non referenda sono.
Inque foco pueri corpus vivente favilla
  Obruit, humanum purget ut ignis onus.
Excutitur somno stulte pia mater; et amens,
  Quid facis? exclamat: membraque ab igne rapit.
Cui Dea, Dum non es, dixit, scelerata fuisti;
  Irrita materno sunt mea dona metu.
Iste quidem mortalis erit, sed primus arabit;
  Et seret, et culta praemia tollet humo.
Dixit; et egrediens nubem trahit, inque dracones
  Transit, et aligero tollitur axe Ceres.

Puer capit vulpem
qua segetes imprudenter incendit.

Frigida Carseolis, nec olivis apta ferendis.
Terra, sed ad segetes ingeniosus ager.
Hac ego Pelignos, natalia rura, petebam;
Parva, sed assiduis humida semper aquis.
Hospitis antiqui solitas intravimus aedes:
Demserat emeritis iam iuga Phoebus equis.
Is mihi multa quidem, sed et haec narrare solebat;
Unde meum praesens instrueretur opus.
Hoc ait in campo (campumque ostendit) habebat
Rus breve cum duro parca colona viro.
Ille suam peragebat humum, sive usus aratri,
Sive cavae falcis, sive bidentis erat.
Haec modo verrebat stantem tibicine villam,
Nunc matris plumis ova fovenda dabat.
Aut virides malvas, aut fungos colligit albos,
Aut humilem grato calfacit igne focum.
Et tamen assiduis exercet brachia telis,
Adversumque minas frigoris arma parat.
Filius huius erat primo lascivus in aevo;
Addiderat annos ad duo lustra duos.
Is capit extremi vulpem sub valle salicti:
Abstulerat multas illa cohortis aves.
Captivam stipula foenoque involvit, et ignes
Admovet; urentes effugit illa manus.
Qua fugit, incendit vestitos messibus agros:
Damnosis vires ignibus aura dabat.
Factum abiit, monumenta manent: nam vivere captam
Nunc quoque lex vulpem carseolana vetat.

De primordiis urbis Romae, Romulo et Remo imperantibus post Amulium interemtum, deque Remi interitu.

Iam luerat poenas frater Numitoris, et omne
Pastorum gemino sub duce vulgus erat.
Contrahere agrestes, et moenia ponere utrique
Convenit: ambigitur, moenia ponat uter.

Nil opus est, dixit, certamine, Romulus, ullo:
Magna fides avium est; experiamur aves.
Res placet: alter init nemorosi saxa Palati:
Alter aventinum mane cacumen adit.
Sex Remus, hic volucres bis sex videt ordine: pacto
Statur; et arbitrium Romulus urbis habet.
Apta dies legitur, qua moenia signet aratro.
Sacra Palis suberant: inde movetur opus.
Fossa fit ad solidum: fruges iaciuntur in ima,
Et de vicino terra petita solo.
Fossa repletur humo, plenaeque imponitur ara;
Et novus accenso finditur igne focus.
Inde premens stivam designat moenia sulco:
Alba iugum niveo cum bove vacca tulit.
Vox fuit haec regis: Condenti, Iupiter, urbem,
Et genitor Mavors, Vestaque mater, ades.
Quosque pium est adhibere Deos, advertite cuncti:
Auspicibus vobis hoc mihi surgat opus.
Longa sit huic aetas, dominaeque potentia terrae;
Sitque sub hac oriens, occiduusque dies.
Ille precabatur: tonitru dedit omina laevo
Iupiter; et laevo fulmina missa polo.
Augurio laeti iaciunt fundamina cives;
Et novus exiguo tempore murus erat.
Hoc Celer urget opus, quem Romulus ipse vocarat:
Sintque, Celer, curae, dixerat, ista tuae.
Neve quis aut muros, aut factam vomere fossam
Transeat; audentem talia dede neci.
Quod Remus ignorans, humiles contemnere muros
Coepit, et, His populus, dicere, tutus erit?
Nec mora, transiluit: rutro Celer occupat ausum:
Ille premit duram sanguinolentus humum.
Haec ubi rex didicit, lacrimas introrsus obortas
Devorat, et clausum pectore vulnus habet.
Flere palam non vult, exemplaque fortia servat:
Sicque meos muros transeat hostis, ait.
Dat tamen exequias: nec iam suspendere fletum
Sustinet; et pietas dissimulata patet.
Osculaque applicuit posito suprema feretro:
Atque ait: Invito, frater ademte, vale.

Hercules Euandri hospes Cacum interimit.

Exsul ab Arcadia latios Euander in agros
  Venerat, impositos attuleratque Deos.
Hic, ubi nunc Roma est orbis caput, arbor et herbae,
  Et paucae pecudes, et casa rara fuit . . .
Ecce boves illuc erytheidas applicat heros,
  Emensus longi claviger orbis iter.
Dumque huic hospitium domus est Tegeaea, vagantur
  Incustoditae lata per arva boves.
Mane erat; excussus somno Tirynthius hospes
  De numero tauros sensit abesse duos.
Nulla videt taciti quaerens vestigia furti:
  Traxerat aversos Cacus in antra boves:
Cacus aventinae timor atque infamia silvae,
  Non leve finitimis, hospitibusque malum.
Dira viro facies, vires pro corpore; corpus
  Grande: pater monstri Mulciber huius erat.
Proque domo, longis spelunca recessibus ingens,
  Abdita, vix ipsis invenienda feris.
Ora super postes, affixaque brachia pendent,
  Squallidaque humanis ossibus albet humus.
Servata male parte boum, Iove natus abibat:
  Mugitum rauco furta dedere sono.
Accipio; revocamur, ait: vocemque sequutus
  Impia per silvas ultor ad antra venit.
Ille aditum fracti praestruxerat obiice montis:
  Vix iuga movissent quinque bis illud opus.
Nititur hic humeris (caelum quoque sederat illis)
  Et vastum motu collabefactat onus.
Quod simul eversum est, fragor aethera terruit ipsum:
  Ictaque subsedit pondere molis humus.
Prima movet Cacus collata praelia dextra;
  Remque ferox saxis stipitibusque gerit.
Queis ubi nil agitur, patrias male fortis ad artes
  Confugit, et flammas ore sonante vomit.
Quas quoties perflat, spirare Tiphoëa credas,
  Et rapidum aetnaeo fulgur ab igne iaci.
Occupat Alcides; adductaque clava trinodis
  Ter quater adversi sedit in ore viri.

Ille cadit, mixtosque vomit cum sanguine fumos;
Et lato moriens pectore plangit humum.
Immolat ex illis taurum tibi, Iupiter, unum
Victor; et Euandrum, ruricolasque vocat.
Constituitque sibi, quae maxima dicitur, aram,
Hìc ubi pars Urbis de bove nomen habet.

Iupiter Gigantum audaciam plectit.

Terra feros partus, immania monstra Gigantas
Edidit, ausuros in Iovis ire domum.
Mille manus illis dedit, et pro crinibus angues:
Atque ait: In magnos arma movete Deos.
Extruere hi montes ad sidera summa parabant,
Et magnum bello sollicitare Iovem.
Fulmina de caeli iaculatus Iupiter arce.
Vertit in auctores pondera vasta suos.
His bene Maiestas armis defensa Deorum
Restat: et ex illo tempore firma manet.

Adolescentes romani
quanto seniores honore prosequerentur.

Magna fuit quondam capitis reverentia cani,
Inque suo pretio ruga senilis erat.
Martis opus iuvenes, animosaque bella gerebant;
Et pro Diis aderant in statione suis.
Viribus illa minor, nec habendis utilis armis,
Consilio patriae saepe ferebat opem.
Nec nisi post annos patuit tunc curia seros:
Nomen et aetatis mite senatus erat.
Iura dabat populo senior: finitaque certis
Legibus est aetas, unde petatur honos.
Et medius iuvenum, non indignantibus ipsis,
Ibat; et interior, si comes unus erat.
Verba quis auderet coram sene digna rubore
Dicere? censuram longa senecta dabat.
Romulus hoc vidit; selectaque pectora patres
Dixit: ad hos urbis summa relata novae.

Hinc sua maiores posuisse vocabula Maio
  Tangor, et aetati consuluisse suae.

Hiriei hospitalitas
in Iovem, Neptunum et Mercurium.

Iupiter, et lato qui regnat in aequore frater
  Carpebant socias, Mercuriusque, vias.
Tempus erat, quo versa iugo referuntur aratra,
  Et pronus saturae lac bibit agnus ovis.
Forte senex Hyrieus, angusti cultor agelli
  Hos videt, exiguam stabat ut ante casam.
Atque ita, Longa via est, nec tempora longa supersunt,
  Dixit, et hospitibus ianua nostra patet.
Addidit et vultum verbis, iterumque rogavit;
  Parent promissis, dissimulantque Deos.
Tecta senis subeunt, nigro deformia fumo;
  Ignis in hesterno stipite parvus erat.
Ipse genu posito flammas exsuscitat aura,
  Et profert quassas comminuitque faces.
Stant calices: minor inde fabas, olus alter habebant;
  Et fumant testu pressus uterque suo.
Dumque mora est, tremula dat vina rubentia dextra:
  Accipit aequoreus pocula prima Deus.
Quae simul exhausit, Da, nunc bibat ordine, dixit,
  Iupiter: audito palluit ille Iove.
Ut rediit animus, cultorem pauperis agri
  Immolat, et magno torret in igne bovem.
Quaeque puer quondam primis diffuderat annis,
  Promit fumosa condita vina cado.
Nec mora: flumineam lino celantibus ulvam,
  Sic quoque non altis incubuere toris.
Nunc dape, nunc posito mensae nituere Lyaeo:
  Terra rubens crater, pocula fagus erant.

Unde mos esset apud Romanos nudo pede
in Via Nova festis Vestalibus deambulandi.

Forte revertebar festis vestalibus illac,
  Qua nova romano nunc via iuncta foro est.
Huc pede matronam vidi descendere nudo;
  Obstupui, tacitus sustinuique gradum.

Sensit anus vicina loci; iussumque sedere
  Alloquitur, quatiens voce tremente caput.
Hoc, ubi nunc fora sunt, udae tenuere paludes:
  Amne redundatis fossa madebat aquis.
Curtius ille lacus, siccas qui sustinet aras,
  Nunc solida est tellus, sed lacus ante fuit.
Qua Velabra solent in Circum ducere pompas;
  Nil prater salices, cassaque canna fuit.
Saepe suburbanas rediens conviva per undas
  Cantat, et ad nautas ebria verba iacit.
Nondum conveniens diversis iste figuris
  Nomen ab averso ceperat amne Deus.
Hic quoque lucus erat iuncis et arundine densus,
  Et pede velato non adeunda palus.
Stagna recesserunt, et aquas sua ripa coërcet;
  Siccaque nunc tellus: mos tamen inde manet.
Reddiderat causam: Valeas, anus optima, dixi;
  Quod superest aevi, molle sit omne, tui.

Romae templo Vestae flagrante
Deae simulacrum Metellus servat.

Heu quantum timuere patres, quo tempore Vesta
  Arsit, et est adytis obruta paene suis!
Flagrabant sancti sceleratis ignibus ignes,
  Mixtaque erat flammae flamma profana piae.
Attonitae flebant demisso crine ministrae:
  Abstulerat vires corporis ipse timor.
Provolat in medium; et magna, Succurrite, voce;
  Non est auxilium flere, Metellus ait.
Pignora virgineis fatalia tollite palmis:
  Non ea sunt voto, sed rapienda manu.
Me miserum! dubitatis? ait; dubitare videbat,
  Et pavidas posito procubuisse genu.
Haurit aquas, tollensque manus, Ignoscite, dixit,
  Sacra: vir intrabo non adeunda viro.
Si scelus est, in me commissi poena redundet;
  Sit capitis damno Roma soluta mei.
Dixit, et irrupit: factum Dea rapta probavit,
  Pontificisque sui munere tuta fuit.

Tullia Servii filia, marito Arunte necato, ut leviro Tarquinio Superbo nuberet, quum et ipse illa instigante uxorem occidisset, per patris cadaver carpentum agit.

Tullia, coniugio sceleris mercede peracto,
His solita est dictis extimulare virum:
Quid iuvat esse pares, te nostrae caede sororis,
Meque tui fratris, si pia vita placet?
Vivere debuerant et vir meus, et tua coniux,
Si nullum ausuri maius eramus opus.
Et caput, et regnum facio dotale parentis:
Si vir es, i, dictas exige dotis opes.
Talibus instructus solio privatus in alto
Sederat: attonitum vulgus ad arma ruit.
Hinc cruor, hinc caedes, infirmaque vincitur aetas:
Sceptra gener socero rapta Superbus habet.
Ipse sub Exquiliis, ubi erat sua regia, caesus
Concidit in dura sanguinolentus humo.
Filia, carpento patrios initura penates,
Ibat per medias alta feroxque vias.
Corpus ut adspexit, lacrimis auriga profusis,
Restitit: hunc tali corripit illa sono:
Vadis? an expectas pretium pietatis amarum?
Duc, inquam, invitas ipsa per ora rotas.
Certa fides facti: dictus Sceleratus ab illa
Vicus, et aeterna res ea pressa nota.
Post tamen hoc ausa est templum, monumenta parentis,
Tangere: mira quidem, sed tamen acta loquar.
Signum erat in solio residens sub imagine Tulli:
Dicitur hoc oculis opposuisse manum.
Et vox audita est: Vultus abscondite nostros,
Ne natae videant ora nefanda meae.

EX TRISTIBUS

Poëta exsul in Scythia librum suum, quem Romam mittit, admonet quae sint agenda.

Parve, (nec invideo) sine me, liber, ibis in urbem:
(Hei mihi!) quo domino non licet ire tuo.
Vade, sed incultus; qualem decet exsulis esse:
Infelix, habitum temporis huius habe.
Nec te purpureo velent vacciñia fuco:
Non est conveniens luctibus ille color.
Nec titulus minio, nec cedro charta notetur,
Candida nec nigra cornua fronte geras.
Felices ornent haec instrumenta libellos:
Fortunae memorem te decet esse meae.
Nec fragili geminae poliantur pumice frontes;
Hirsutus passis ut videare comis.
Neve liturarum pudeat: qui viderit illas,
De lacrimis factas sentiet esse meis.
Vade, liber, verbisque meis loca grata saluta:
Contingam certe, quo licet, illa pede.
Si quis, ut in populo, nostri non immemor illic,
Si quis, qui, quid agam, forte requirat, erit;
Vivere me dices, salvum tamen esse negabis;
Id quoque, quod vivam, munus habere Dei.
Atque ita te cantus, quaerenti plura, legendum,
Ne, quod non opus est, forte loquare, dabis.

Protinus admonitus repetet mea crimina lector;
  Et peragar populi publicus ore reus.
Neu, cave, defendas, quamvis mordebere dictis:
  Causa patrocinio non bona peior erit.
Invenies aliquem, qui me suspiret ademtum;
  Carmina nec siccis perlegat ista genis;
Et tacitus secum, ne quis malus audiat, optet,
  Sit mea, lenito Caesare, poena minor.
Nos quoque, quisquis erit, ne sit miser ille, precamur,
  Placatos misero qui volet esse Deos:
Quaeque volet, rata sint; ablataque principis ira
  Sedibus in patriis det mihi posse mori.
Ut perages mandata, liber, culpabere forsan;
  Ingenii minor laude ferere mei.
Iudicis officium est, ut res, ita tempora rerum
  Quaerere; quaesito tempore tutus eris.
Carmina proveniunt animo deducta sereno:
  Nubila sunt subitis tempora nostra malis.
Carmina secessum scribentis et otia quaerunt:
  Me mare, me venti, me fera iactat hiems.
Carminibus metus omnis abest: ego perditus ensem
  Haesurum iugulo iam puto iamque meo.
Haec quoque quod facio, iudex mirabitur aequus;
  Scriptaque cum venia qualiacumque leget.
Da mihi Maeoniden, et tot circumspice casus;
  Ingenium tantis excidet omne malis.
Denique securus famae, liber, ire memento;
  Nec tibi sit lecto displicuisse pudor.
Non ita se nobis praebet Fortuna secundam,
  Ut tibi sit ratio laudis habenda tuae.
Donec eram sospes, tituli tangebar amore,
  Quaerendique mihi nominis ardor erat.
Carmina nunc si non studiumque, quod obfuit, odi;
  Sit satis: ingenio sic fuga parta meo.
I tamen, i pro me tu, cui licet, adspice Romam:
  Dii facerent, possem nunc meus esse liber.
Nec te, quod venias magnam peregrinus in urbem,
  Ignotum populo posse venire puta.
Ut titulo careas, ipso noscere colore:
  Dissimulare velis te licet esse meum.

Clam tamen intrato, ne te mea carmina laedant;
  Non sunt, ut quondam plena favoris erant.
Si quis erit, qui te, quia sis meus, esse legendum
  Non putet, e gremio reiiciatque suo;
Inspice, dic, titulum; non sum praeceptor amoris:
  Quas meruit, poenas iam dedit illud opus.
Forsitan exspectes, an in alta palatia missum
  Scandere te iubeam, caesareamque domum.
Ignoscant augusta mihi loca, Diique locorum;
  Venit in hoc illa fulmen ab arce caput.
Esse quidem memini mitissima sedibus illis
  Numina; sed timeo, qui nocuere, Deos.
Terretur minimo pennae stridore columba
  Unguibus, accipiter, saucia facta tuis.
Nec procul a stabulis audet secedere, si qua
  Excussa est avidi dentibus agna lupi.
Vitaret caelum Phaëthon, si viveret; et quos
  Optarat stulte, tangere nollet equos.
Me quoque, quae sensi, fateor Iovis arma timere:
  Me reor infesto, quum tonat, igne peti.
Quicumque argolica de classe Capharea fugit,
  Semper ab euboicis vela retorquet aquis.
Et mea cymba, semel vasta percussa procella,
  Illum, quo laesa est, horret adire locum.
Ergo, care liber, timida circumspice mente:
  Et satis a media sit tibi plebe legi.
Dum petit infirmis nimium sublimia pennis
  Icarus, icariis nomina fecit aquis.
Difficile est tamen, hic remis utaris, an aura,
  Dicere: consilium resque locusque dabunt.
Si poteris vacuo tradi; si cuncta videbis
  Mitia; si vires fregerit ira suas:
Si quis erit, qui te dubitantem et adire timentem
  Tradat, et ante tamen pauca loquatur; adi.
Luce bona, dominoque tuo felicior ipse
  Pervenias illuc, et mala nostra leves.
Namque ea vel nemo, vel qui mihi vulnera fecit,
  Solus achilleo tollere more potest.
Tantum ne noceas, dum vis prodesse, videto;
  Nam spes est animi nostra timore minor.

Quaeque quiescebat, ne mota resaeviat ira,
  Et poenae tu sis altera causa, cave.
Quum tamen in nostrum fueris penetrale receptus,
  Contigerisque tuam, scrinia curva, domum:
Adspicies illic positos ex ordine fratres,
  Quos studium cunctos evigilavit idem.
Cetera turba palam titulos ostendet apertos,
  Et sua detecta nomina fronte geret.
Tres procul obscura latitantes parte videbis;
  Hi quoque, quod nemo nescit, amare docent.
Hos tu vel fugias, vel si satis oris habebis,
  Oedipodas facito, Telegonosque voces.
Deque tribus, moneo, si quae tibi cura parentis,
  Ne quemquam, quamvis ipse docebit, ames.
Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae,
  Nuper ab exsequiis carmina rapta meis.
His mando dicas, inter mutata referri
  Fortunae vultum corpore posse meae.
Namque ea dissimilis subito est effecta priori:
  Flendaque nunc, aliquo tempore laeta fuit.
Plura quidem mandare tibi, si quaeris, habebam;
  Sed vereor tardae causa fuisse morae.
Quod si, quae subeunt, tecum, liber, omnia ferres:
  Sarcina laturo magna futurus eras.
Longa via est; propera: nobis habitabitur orbis
  Ultimus, a terra terra remota mea.

Ovidius in exsilium proficiscens saeva tempestate agitatus Deorum opem implorat.

Dii maris et caeli (quid enim nisi vota supersunt?)
  Solvere quassatae parcite membra ratis!
Neve, precor, magni subscribite Caesaris irae:
  Saepe, premente Deo, fert Deus alter opem.
Mulciber in Troiam, pro Troia stabat Apollo:
  Aequa Venus Teucris, Pallas iniqua fuit.
Oderat Aeneam propior Saturnia Turno:
  Ille tamen Veneris numine tutus erat.
Saepe ferox cautum petiit Neptunus Ulyssem;
  Eripuit patruo saepe Minerva suo.

Et nobis aliquod, quamvis distamus ab illis,
  Quid vetat irato numen adesse Deo?
Verba miser frustra non proficientia perdo,
  Ipsa graves spargunt ora loquentis aquae.
Terribilisque Notus iactat mea dicta; precesque,
  Ad quos mittuntur, non sinit ire, Deos.
Ergo iidem venti, ne causa laedar in una,
  Velaque nescio quo, votaque nostra ferunt?
Me miserum, quanti montes volvuntur aquarum!
  Iam iam tacturos sidera summa putes.
Quantae diducto subsidunt aequore valles!
  Iam iam tacturas Tartara nigra putes.
Quocumque adspicias, nihil est nisi pontus et aër;
  Fluctibus hic tumidus, nubibus ille minax.
Inter utrumque fremunt immani turbine venti;
  Nescit, cui domino pareat, unda maris.
Nam modo purpureo vires capit Eurus ab ortu;
  Nunc Zephyrus sero vespere missus adest:
Nunc gelidus sicca Boreas bacchatur ab Arcto;
  Nunc Notus adversa praelia fronte gerit.
Rector in incerto est; nec, quid fugiatve petatve,
  Invenit: ambiguis ars stupet ipsa malis.
Scilicet occidimus, nec spes, nisi vana, salutis;
  Dumque loquor, vultus obruit unda meos.
Opprimet hanc animam fluctus, frustraque precanti
  Ore necaturas accipiemus aquas.
At pia nil aliud quam me dolet exsule coniux;
  Hoc unum nostri scitque gemitque mali.
Nescit in immenso iactari corpora ponto,
  Nescit agi ventis, nescit adesse necem.
Dii bene, quod non sum mecum conscendere passus;
  Ne mihi mors misero bis patienda foret!
At nunc, ut peream, quoniam caret illa periclo,
  Dimidia certe parte superstes ero.
Hei mihi, quam celeri micuerunt nubila flamma!
  Quantus ab aetherio personat axe fragor!
Nec levius laterum tabulae feriuntur ab undis,
  Quam grave balistae moenia pulsat onus.
Qui venit hic fluctus, fluctus supereminet omnes;
  Posterior nono est, undecimoque prior.

Nec letum timeo, genus est miserabile leti:
  Demite naufragium; mors mihi munus erit.
Est aliquid, fatove suo ferrove cadentem,
  In solida moriens ponere corpus humo:
Est mandare suis aliquid, sperare sepulcra,
  Et non aequoreis piscibus esse cibum.
Fingite me dignum tali nece: non ego solus
  Hic vehor; immeritos cur mea poena trahit?
Pro superi, viridesque Dei, quibus aequora curae!
  Utraque iam vestras sistite turba minas.
Quamque dedit vitam mitissima Caesaris ira,
  Hanc sinite infelix in loca iussa feram.
Si, quam commerui, poenam me pendere vultis;
  Culpa mea est, ipso iudice, morte minor.
Mittere me stygias si iam voluisset ad undas
  Caesar; in hoc vestra non eguisset ope.
Est illi nostri non invidiosa cruoris
  Copia; quodque dedit, quum volet, ipse feret.
Vos modo, quos nullo certe puto crimine laesos,
  Contenti nostris, Dii, precor, este malis.
Nec tamen, ut cuncti miserum servare velitis,
  Quod periit, salvum iam caput esse potest.
Ut mare considat, ventisque ferentibus utar;
  Ut mihi parcatis: num minus exsul ero?
Non ego divitias avidus sine fine parandi,
  Latum mutandis mercibus aequor aro:
Nec peto, quas petii quondam studiosus, Athenas;
  Oppida non Asiae, non loca visa prius;
Non ut, Alexandri claram delatus in urbem,
  Delicias videam, Nile iocose, tuas.
Quod faciles opto ventos, quis credere possit?
  Sarmatis est tellus, quam mea vota petunt.
Obligor, ut tangam laevi fera litora Ponti;
  Quodque sit a patria tam fuga tarda, queror.
Nescio quo videam positos ut in orbe Tomitas,
  Exilem facio per mea vota viam.
Seu me diligitis, tantos compescite fluctus;
  Pronaque sint nostrae numina vestra rati:
Seu magis odistis, iussae me advertite terrae;
  Supplicii pars est in regione mei.

Ferte (quid hic facio?) rapidi mea carbasa venti:
Ausonios fines cur mea vela vident?
Noluit hoc Caesar: quid, quem fugat ille, tenetis?
Adspiciat vultus pontica terra meos.
Et iubet, et merui; nec, quae damnaverit ille,
Crimina defendi iusve piumve puto.
Si tamen acta Deos numquam mortalia fallunt;
A culpa facinus scitis abesse mea.
Immo ita: vos scitis si me meus abstulit error;
Stultaque mens nobis, non scelerata, fuit:
Quamlibet e minimis, domui si favimus illi;
Si satis Augusti publica iussa mihi;
Hoc duce si dixi felicia saecula; proque
Caesare tura pius Caesaribusque dedi;
Si fuit hic animus nobis; ita parcite, Divi:
Si minus; alta cadens obruat unda caput.
Fallor? an incipiunt gravidae vanescere nubes,
Victaque mutati frangitur ira maris?
Non casus, sed vos sub conditione vocati,
Fallere quos non est, hanc mihi fertis opem.

Poëta ea narrat quae sibi suisque accidere, quum domum in exsilium abiturus reliquit.

Quum subit illius tristissima noctis imago,
Quae mihi supremum tempus in urbe fuit:
Quum repeto noctem, qua tot mihi cara reliqui;
Labitur ex oculis nunc quoque gutta meis.
Iam prope lux aderat, qua me discedere Caesar
Finibus extremae iusserat Ausoniae.
Nec mens, nec spatium fuerant satis apta parandi;
Torpuerant longa pectora nostra mora.
Non mihi servorum, comites non cura legendi,
Non aptae profugo vestis opisve fuit.
Non aliter stupui, quam qui Iovis ignibus ictus
Vivit, et est vitae nescius ipse suae.
Ut tamen hanc animo nubem dolor ipse removit;
Et tandem sensus convaluere mei:
Alloquor extremum moestos abiturus amicos,
Qui modo de multis unus et alter erant.

Uxor amans flentem flens acrius ipsa tenebat,
  Imbre per indignas usque cadente genas.
Nata procul libycis aberat diversa sub oris;
  Nec poterat fati certior esse mei.
Quocumque adspiceres, luctus gemitusque sonabant,
  Formaque non taciti funeris intus erat.
Femina, virque, meo pueri quoque funere moerent;
  Inque domo lacrimas angulus omnis habet.
Si licet exemplis in parvo grandibus uti;
  Haec facies Troiae, quum caperetur, erat.
Iamque quiescebant voces hominumque canumque,
  Lunaque nocturnos alta regebat equos.
Hanc ego suspiciens, et ab hac Capitolia cernens,
  Quae nostro frustra iuncta fuere lari:
Numina vicinis habitantia sedibus, inquam,
  Iamque oculis numquam templa videnda meis:
Diique relinquendi, quos urbs habet alta Quirini;
  Este salutati tempus in omne mihi.
Et quamquam sero clypeum post vulnera sumo,
  Attamen hanc odiis exonerate fugam;
Caelestique viro, quis me deceperit error,
  Dicite; pro culpa ne scelus esse putet.
Ut, quod vos scitis, poenae quoque sentiat auctor:
  Placato possim non miser esse Deo.
Hac prece adoravi Superos ego: pluribus uxor;
  Singultu medios praepediente sonos.
Illa etiam ante Lares passis prostrata capillis,
  Contigit exstinctos ore tremente focos:
Multaque in aversos effudit verba Penates;
  Pro deplorato non valitura viro.
Iamque morae spatium nox praecipitata negabat,
  Versaque ab axe suo parrhasis Arctos erat.
Quid facerem? blando patriae retinebar amore:
  Ultima sed iussae nox erat illa fugae.
Ah, quoties aliquo dixi properante; quid urges?
  Vel, quo festines ire, vel unde, vide!
Ah quoties certam me sum mentitus habere
  Horam, propositae quae foret apta viae!
Ter limen tetigi, ter sum revocatus; et ipse
  Indulgens animo pes mihi tardus erat.

Saepe, vale dicto, rursus sum multa loquutus;
Et, quasi discedens, oscula summa dedi.
Saepe eadem mandata dedi; meque ipse fefelli,
Respiciens oculis pignora cara meis.
Denique, quid propero? Scythia est, quo mittimur, inquam:
Roma relinquenda est; utraque iusta mora est.
Uxor in aeternum vivo mihi viva negatur;
Et domus, et fidae dulcia membra domus;
Quosque ego fraterno dilexi more sodales,
O mihi thesea pectora iuncta fide!
Dum licet, amplectar: numquam fortasse licebit
Amplius; in lucro, quae datur hora, mihi est.
Nec mora, sermonis verba imperfecta relinquo,
Complectens animo proxima quaeque meo.
Dum loquor, et flemus; caelo nitidissimus alto,
Stella gravis nobis, Lucifer ortus erat.
Dividor haud aliter, quam si mea membra relinquam;
Et pars abrumpi corpore visa suo est.
Sic doluit Metius tunc, cum in contraria versos
Ultores habuit proditionis equos.
Tum vero exoritur clamor gemitusque meorum,
Et feriunt moestae pectora nuda manus.
Tum vero coniux, humeris abeuntis inhaerens,
Miscuit haec lacrimis tristia dicta suis:
Non potes avelli; simul ah, simul ibimus, inquit:
Te sequar; et coniux exsulis exsul ero.
Et mihi facta via est, et me capit ultima tellus;
Accedam profugae sarcina parva rati.
Te iubet e patria discedere Caesaris ira;
Me pietas: pietas haec mihi Caesar erit.
Talia tentabat: sic et tentaverat ante;
Vixque dedit victas utilitate manus.
Egredior, sive illud erat sine funere ferri,
Squallidus immissis hirta per ora comis.
Illa dolore amens tenebris narratur obortis
Semianimis media procubuisse domo.
Utque resurrexit, foedatis pulvere turpi
Crinibus, et gelida membra levavit humo;
Se modo, desertos modo complorasse Penates;
Nomen et erepti saepe vocasse viri:

Nec gemuisse minus, quam si nataeve meumve
Vidisset structos corpus habere rogos:
Et voluisse mori, et moriendo ponere sensus;
Respectuque tamen non posuisse mei.
Vivat, et absentem, quoniam sic fata tulerunt,
Vivat, et auxilio sublevet usque suo.

Tempestas, qua in vitae discrimine fuit Ovidius, quum in exsilium pelleretur.

Tingitur Oceano custos erymanthidos ursae;
Aequoreasque suo sidere turbat aquas.
Nos tamen ionium non nostra findimus aequor
Sponte; sed audaces cogimur esse metu.
Me miserum, quantis increscunt aequora ventis;
Erutaque ex imis fervet arena vadis!
Monte nec inferior prorae puppique recurvae
Insilit, et pictos verberat unda Deos.
Pinea texta sonant; pulsi stridore rudentes:
Adgemit et nostris ipsa carina malis.
Navita, confessus gelido pallore timorem,
Iam sequitur victam, non regit arte ratem.
Utque parum validus non proficientia rector
Cervicis rigidae frena remittit equo;
Sic, non quo voluit, sed quo rapit impetus undae,
Aurigam video vela dedisse rati.
Quod nisi mutatas emiserit Aeolus auras;
In loca iam nobis non adeunda ferar.
Nam procul, illyriis laeva de parte relictis,
Interdicta mihi cernitur Italia.
Desinat in vetitas, quaeso, contendere terras;
Et mecum magno pareat aura Deo.
Dum loquor, et cupio pariter timeoque revelli;
Increpuit quantis viribus unda latus!
Parcite, caerulei, vos parcite, numina ponti;
Infestumque mihi sit satis esse Iovem.
Vos animam saevae fessam subducite morti;
Si modo, qui periit, non periisse potest.

Laudat Ovidius amici fidem,
quam se in puacis deprehendisse dolet,
eumque ut in eadem persistat hortatur.

O mihi post ullos numquam memorande sodales,
O cui praecipue sors mea visa sua est.
Attonitum qui me (memini) carissime, primus
Ausus es alloquio sustinuisse tuo;
Qui mihi consilium vivendi mite dedisti,
Quum foret in misero pectore mortis amor:
Scis bene, cui dicam, positis pro nomine signis;
Officium nec te fallit, amice, tuum.
Haec mihi semper erunt imis infixa medullis;
Perpetuusque animae debitor huius ero.
Spiritus et vacuas prius hic tenuandus in auras
Ibit, et in tepido deseret ossa rogo;
Quam subeant animo meritorum oblivia nostro,
Et longa pietas excidat ista die.
Dii tibi sint faciles, et opis nullius egentem
Fortunam praestent, dissimilemque meae.
Si tamen haec navis vento ferretur amico,
Ignoraretur forsitan ista fides.
Thesea Pirithous non tam sensisset amicum,
Si non infernas vivus adisset aquas.
Ut foret exemplum veri Phoceus amoris,
Fecerunt Furiae, tristis Oresta, tuae.
Si non Euryalus rutulos cecidisset in hostes,
Hyrtacidae Niso gloria nulla foret.
Scilicet ut fulvum spectatur in ignibus aurum;
Tempore sic duro est inspicienda fides.
Dum iuvat, et vultu ridet fortuna sereno;
Indelibatas cuncta sequuntur opes.
At, simul intonuit, fugiunt; nec noscitur ulli,
Agminibus comitum qui modo cinctus erat.
Atque haec exemplis quondam collecta priorum,
Nunc mihi sunt propriis cognita vera malis.
Vix duo tresve mihi de tot superestis amici;
Cetera fortunae, non mea, turba fuit.

Quo magis, o pauci, rebus succurrite lapsis;
  Et date naufragio litora tuta meo.
Neve metu falso nimium trepidate, timentes
  Hac offendatur ne pietate Deus.
Saepe fidem adversis etiam laudavit in armis;
  Inque suis amat hanc Caesar, in hoste probat.
Causa mea est melior, qui non contraria fovi
  Arma, sed hanc merui simplicitate fugam.
Invigiles igitur nostris pro casibus oro,
  Diminui si qua numinis ira potest.
Scire meos si quis casus desideret omnes,
  Plus, quam quod fieri res sinit, ille petat.
Tot mala sum passus, quot in aethere sidera lucent,
  Parvaque quot siccus corpora pulvis habet.
Multaque credibili tulimus maiora, ratamque,
  Quamvis acciderint, non habitura fidem.
Pars etiam mecum quaedam moriatur oportet,
  Meque velim possit dissimulante tegi.
Si vox infragilis, pectus mihi firmius aere;
  Pluraque cum linguis pluribus ora forent:
Non tamen idcirco complecterer omnia verbis;
  Materia vires exsuperante meas.
Pro duce Neritio docti mala nostra poëtae
  Scribite, Neritio nam mala plura tuli.
Ille brevi spatio multis erravit in annis
  Inter dulichias iliacasque domos:
Nos, freta sideribus notis distantia mensos,
  Sors tulit in geticos sarmaticosque sinus.
Ille habuit fidamque manum, sociosque fideles;
  Me profugum comites deseruere mei.
Ille suam laetus patriam victorque petebat;
  A patria fugio victus et exsul ego.
Nec mihi Dulichium domus est, Ithaceve, Sameve
  (Poena quibus non est grandis abesse locis)
Sed quae de septem totum circumspicit orbem
  Montibus, imperii Roma Deûmque locus.
Illi corpus erat durum patiensque laborum;
  Invalidae vires ingenuaeque mihi.
Ille erat assidue saevis agitatus in armis;
  Assuetus studiis mollibus ipse fui.

Me Deus oppressit, nullo mala nostra levante;
Bellatrix illi Diva ferebat opem.
Quumque minor Iove sit, tumidis qui regnat in undis;
Illum Neptuni, me Iovis ira premit.
Adde, quod illius pars maxima ficta laborum est;
Ponitur in nostris fabula nulla malis.
Denique quaesitos tetigit tamen ille penates;
Quaeque diu petiit, contigit arva tamen:
At mihi perpetuo patria tellure carendum est,
Ni fuerit laesi mollior ira Dei.

Amicum poëta increpat
quod se Roma exsulem abiturum non inviserit.

In caput alta suum labentur ab aequore retro
Flumina, conversis solque recurret equis.
Terra feret stellas, caelum findetur aratro,
Unda dabit flammas, et dabit ignis aquas.
Omnia naturae praepostera legibus ibunt,
Parsque suum mundi nulla tenebit iter.
Omnia iam fient, fieri quae posse negabam;
Et nihil est, de quo non sit habenda fides.
Haec ego vaticinor, quia sum deceptus ab illo,
Laturum misero quem mihi rebar opem.
Tantane te, fallax, cepere oblivia nostri,
Afflictumque fuit tantus adire timor;
Ut neque respiceres, nec solarere iacentem,
Dure, nec exsequias prosequerere meas?
Illud amicitiae sanctum ac venerabile nomen
Re tibi pro vili sub pedibusque iacet?
Quid fuit, ingenti prostratum mole sodalem
Visere, et alloquii parte levare tui?
Inque meos si non lacrimas dimittere casus,
Pauca tamen ficto verba dolore queri?
Idque, quod ignoti faciunt, vale dicere saltem;
Et vocem populi, publicaque ora sequi?
Denique lugubres vultus, numquamque videndos
Cernere supremo, dum licuitque, die?
Dicendumque semel toto non amplius aevo
Accipere, et parili reddere voce, vale?

At fecere alii nullo mihi foedere iuncti;
Et lacrimas animi signa dedere sui.
Quid, nisi convictu causisque valentibus essem
Temporis et longi iunctus amore tibi?
Quid, nisi tot lusus et tot mea seria nosses,
Tot nossem lusus seriaque ipse tua?
Quid si dumtaxat Romae mihi cognitus esses,
Adscitus toties in genus omne loci?
Cunctane in aequoreos abierunt irrita ventos?
Cunctane lethaeis mersa feruntur aquis?
Non ego te placide genitum reor urbe Quirini;
Urbe, meo quae iam non adeunda pede est;
Sed scopulis, Ponti quos haec habet ora sinistri,
Inque feris Scythiae, sarmaticisque iugis.
Et tua sunt silicis circum praecordia venae,
Et rigidum ferri semina pectus habent.
Quaeque tibi quondam tenero ducenda palato
Plena dedit nutrix ubera, tigris erat.
At mala nostra minus, quam nunc, aliena putasses,
Duritiaeque mihi non agerere reus:
Sed quoniam accedit fatalibus hoc quoque damnis,
Ut careant numeris tempora prima suis;
Effice, peccati ne sim memor huius; et illo
Officium laudem, quo queror, ore tuum.

Vulgus non colit amicos
sed eorum fortunam sequitur.

Detur inoffensae metam tibi tangere vitae,
Qui legis hoc nobis non inimicus opus.
Atque utinam pro te possint mea vota valere,
Quae pro me duros non tetigere Deos.
Donec eris felix multos numerabis amicos;
Tempora si fuerint nubila, solus eris.
Adspicis, ut veniant ad candida tecta columbae;
Accipiat nullas sordida turris aves?
Horrea furmicae tendunt ad inania numquam;
Nullus ad amissas ibit amicus opes.
Utque comes radios per solis euntibus umbra est,
Quum latet hic pressus nubibus, illa fugit:

Mobile sic sequitur fortunae lumina vulgus;
Quae simul inducta nocte teguntur, abit.
Haec precor ut semper possint tibi falsa videri;
Sunt tamen eventu vera fatenda meo.
Dum stetimus, turbae quantum satis esset, habebat
Nota quidem, sed non ambitiosa domus.
At simul impulsa est, omnes timuere ruinam,
Cautaque communi terga dedere fugae.
Saeva nec admiror metuunt si fulmina, quorum
Ignibus afflari proxima quaeque vident.
Sed tamen in duris remanentem rebus amicum
Quamlibet inviso Caesar in hoste probat.
Nec solet irasci (neque enim moderatior alter)
Quum quis in adversis, si quid amavit, amat.
Est etiam miseris pietas, et in hoste probatur:
Hei mihi, quam paucos haec mea dicta movent!

Librum suum, quem exsul Romam mittit, cum lectore loquentem et per urbem errantem facit.

Missus in hanc venio timidi liber exsulis urbem;
Da placidam fesso, lector amice, manum:
Neve reformida, ne sim tibi forte pudori;
Nullus in hac charta versus amare docet.
Nec domini fortuna mei est, ut debeat illam
Infelix, ullis dissimulare iocis.
Id quoque, quod viridi quondam male lusit in aevo,
Heu! nimium sero damnat et odit opus.
Inspice quid portem: nihil hic nisi triste videbis;
Carmine temporibus conveniente suis.
Clauda quod alterno subsidunt carmina versu;
Vel pedis hoc ratio, vel via longa facit.
Quod neque sum cedro flavus, nec pumice laevis;
Erubui domino cultior esse meo.
Litera suffusas quod habet maculosa lituras;
Laesit opus lacrimis ipse poëta suum.
Si qua videbuntur casu non dicta latine;
In qua scribebat, barbara terra fuit.
Dicite, lectores, si non grave, qua sit eundum;
Quasque petam sedes hospes in urbe liber.

Haec ubi sum lingua furtim titubante loquutus;
  Qui mihi monstraret, vix fuit unus, iter.
Dii mihi dent, nostro quod non tribuere parenti,
  Molliter in patria vivere posse tua.
Duc, age, namque sequar, quamvis terraque marique
  Longinquo referam lassus ab orbe pedem.
Paruit; et ducens, Haec sunt fora Caesaris, inquit;
  Haec est a sacris quae via nomen habet.
Hic locus est Vestae, qui Pallada servat et ignem:
  Hic fuit antiqui regia parva Numae.
Inde petens dextram, Porta est, ait, ista Palati;
  Hic Stator; hoc primum condita Roma loco est.
Singula dum miror; video fulgentibus armis
  Conspicuos postes, tectaque digna Deo.
An, Iovis haec, dixi, domus est? quod ut esse putarem,
  Augurium menti querna corona dabat.
Cuius ut accepi dominum, Non fallimur, inquam;
  Et magni verum est hanc Iovis esse domum.
Cur tamen apposita velatur ianua lauro,
  Cingit et augustas arbor opaca fores?
Num quia perpetuos meruit domus una triumphos?
  An quia leucadio semper amata Deo?
Ipsane quod festa est, an quod facit omnia festa?
  Quam tribuit terris, Pacis an ista nota est?
Utque viret semper laurus, nec fronde caduca
  Carpitur; aeternum sic habet illa decus?
Causa superpositae scripto testata coronae,
  Servatos cives, indicat, huius ope.
Adiice servatis unum, pater optime, civem,
  Qui procul extremo pulsus in orbe iacet.
In quo poenarum, quas se meruisse fatetur,
  Non facinus causam, sed suus error habet.
Me miserum, vereorque locum, venerorque potentem;
  Et quatitur trepido litera nostra metu.
Adspicis exsangui chartam pallere colore?
  Adspicis alternos intremuisse pedes?
Quandocumque, precor, nostro placata parenti,
  Iisdem sub dominis adspiciare domus.
Inde tenore pari gradibus sublimia celsis
  Ducor ad intonsi candida templa Dei:

Signa peregrinis ubi sunt alterna columnis
Belides, et stricto barbarus ense pater:
Quaeque viri docto veteres cepère novique
Pectore, lecturis inspicienda patent.
Quaerebam fratres, exceptis scilicet illis,
Quos suus optaret non genuisse parens:
Quaerentem frustra custos me, sedibus illis
Praepositus, sancto iussit abire loco.
Altera templa peto, vicino iuncta theatro:
Haec quoque erant pedibus non adeunda meis.
Nec me, quae doctis patuerunt prima libellis,
Atria libertas tangere passa sua est.
In genus auctoris miseri fortuna redundat;
Et patimur nati, quam tulit ipse, fugam.
Forsitan et nobis olim minus asper, et illi
Evictus longo tempore Caesar erit.
Dii precor, atque adeo (neque enim mihi turba roganda)
Caesar, ades voto, maxime Dive, meo!
Interea, statio quoniam mihi publica clausa est;
Privato liceat delituisse loco.
Vos quoque, si fas est, confusa pudore repulsae,
Sumite plebeiae carmina nostra manus.

Aeger poëta ad uxorem scribit aliena manu
recensens vitae suae incommoda
eamque monet quid suam post mortem exoptet.

Haec mea, si casu miraris, epistola quare
Alterius digitis scripta sit, aeger eram:
Aeger in extremis ignoti partibus orbis,
Incertusque meae paene salutis eram.
Quid mihi nunc animi dira regione iacenti
Inter Sauromatas esse Getasque putes?
Nec caelum patimur, nec aquis adsuevimus istis;
Terraque, nescio quo, non placet ipsa, modo.
Non domus apta satis; non hic cibus utilis aegro;
Nullus, apollinea qui levet arte malum.
Non qui soletur, non qui labentia tarde
Tempora narrando fallat, amicus adest.

Lassus in extremis iaceo populisque locisque:
Et subit affecto nunc mihi, quidquid abest.
Omnia quum subeant, vincis tamen omnia, coniux;
Et plus in nostro pectore parte tenes.
Te loquor absentem, vox te mea nominat unam;
Nulla venit sine te nox mihi, nulla dies.
Quin etiam sic me dicunt aliena loquutum,
Ut foret amenti nomen in ore tuum.
Si iam deficiat suppresso lingua palato,
Vix instillato restituenda mero;
Nuntiet huc aliquis, dominam venisse, resurgam;
Spesque tui nobis causa vigoris erit.
Ergo ego sum vitae dubius; tu forsitan illic
Iucundum, nostri nescia, tempus agis?
Non agis, affirmo: liquet, o carissima nobis,
Tempus agi sine me non nisi triste tibi.
Si tamen implevit mea sors, quos debuit annos;
Et mihi vivendi tam cito finis adest:
Quantum erat, o magni, perituro parcere, Divi,
Ut saltem patria contumularer humo?
Vel poena in mortis tempus dilata fuisset,
Vel praecepisset mors properata fugam.
Integer hanc potui nuper bene reddere lucem:
Exsul ut occiderem, nunc mihi vita data est.
Tam procul ignotis igitur moriemur in oris;
Et fient ipso tristia fata loco?
Nec mea consueto languescent corpora lecto;
Depositum nec me, qui fleat, ullus erit?
Nec dominae lacrimis, in nostra cadentibus ora,
Accedent animae tempora parva meae?
Nec mandata dabo? nec cum clamore supremo
Labentes oculos condet amica manus?
Sed sine funeribus caput hoc, sine honore sepulcri
Indeploratum barbara terra teget?
Ecquid, ut audieris, tota turbabere mente;
Et feries pavida pectora fida manu?
Ecquid, in has frustra tendens tua brachia partes,
Clamabis miseri nomen inane viri?
Parce tamen lacerare genas; nec scinde capillos:
Non tibi nunc primum, lux mea, raptus ero.

Quum patriam amisi, tum me periisse putato;
  Et prior et gravior mors fuit illa mihi.
Nunc, si forte potes, sed non potes, optima coniux,
  Finitis gaude tot mihi morte malis.
Quam potes, extenua forti mala corde ferendo:
  Ad quae iampridem non rude pectus habes.
Atque utinam pereant animae cum corpore nostrae,
  Effugiatque avidos pars mihi nulla rogos!
Nam si morte carens, vacuam volat altus in auram
  Spiritus, et samii sunt rata dicta senis:
Inter sarmaticas romana vagabitur umbras,
  Perque feros manes hospita semper erit.
Ossa tamen facito, parva referantur in urna:
  Sic ego non, etiam mortuus, exsul ero.
Nec vetat hoc quisquam: fratrem thebana peremtum
  Supposuit tumulo, rege vetante, soror.
Atque ea cum foliis et amomi pulvere misce;
  Inque suburbano condita pone solo:
Quosque legat versus oculo properante viator,
  Grandibus in tumuli marmore caede notis.
Hic ego, qui iaceo, tenerorum lusor amorum,
  Ingenio perii Naso poëta meo.
At tibi, qui transis, ne sit grave, quisquis amasti,
  Dicere: Nasonis molliter ossa cubent.
Hoc satis in titulo est; etenim maiora libelli,
  Et diuturna magis sunt monumenta mei.
Quos ego confido, quamvis nocuere, daturos
  Nomen, et auctori tempora longa suo.
Tu tamen exstincto feralia munera ferto,
  Deque tuis lacrimis humida serta dato.
Quamvis in cinerem corpus mutaverit ignis,
  Sentiet officium moesta favilla pium.
Scribere plura libet; sed vox mihi, fessa loquendo,
  Dictandi vires siccaque lingua negat.
Accipe, supremo dictum mihi forsitan ore,
  Quod, tibi qui mittit, non habet ipse, vale.

Medea, ut patrem Aeetam Colchorum regem se insequentem tardaret, Absyrtum fratrem discerpsit.

Impia desertum fugiens Medea parentem,
  Dicitur his remos applicuisse vadis.
Quem procul ut vidit tumulo speculator ab alto,
  Hospes, ait, nosco, Colchide, vela, venit.
Dum trepidant Minyae, dum solvitur aggere funis,
  Dum sequitur celeres anchora tracta manus;
Conscia percussit meritorum pectora Colchis
  Ausa atque ausura multa nefanda manu.
Et quamquam superest ingens audacia menti,
  Pallor in attonito virginis ore sedet.
Ergo ubi prospexit venientia vela: Tenemur,
  Et pater est aliqua fraude morandus, ait.
Dum quid agat quaerit, dum versat in omnia vultus,
  Ad fratrem casu lumina flexa tulit.
Cuius ut oblata est praesentia: Vicimus, inquit;
  Hic mihi morte sua causa salutis erit.
Protinus ignari, nec quidquam tale timentis
  Innocuum rigido perforat ense latus.
Atque ita divellit, divulsaque membra per agros
  Dissipat in multis invenienda locis.
Neu pater ignoret, scopulo proponit in alto
  Pallentesque manus, sanguineumque caput:
Ut genitor luctuque novo tardetur, et artus
  Dum legit exstinctos, triste moretur iter.
Inde Tomis dictus locus hic, quia fertur in illo
  Membra soror fratris consecuisse sui.

Quam sit miserum et aerumnosum in Ponto vivere ubi incolae vi maxima frigoris et incursionibus hostium vexantur.

Si quis adhuc istic meminit Nasonis ademti,
  Et superest sine me nomen in Urbe meum;
Suppositum stellis numquam tangentibus aequor
  Me sciat in media vivere barbarie.

Sauromatae cingunt, fera gens, Bessique Getaeque;
  Quam non ingenio nomina digna meo!
Dum tamen aura tepet, medio defendimur Istro;
  Ille suis liquidus bella repellit aquis.
At quum tristis hiems squallentia protulit ora,
  Terraque marmoreo candida facta gelu est:
Dum patet et Boreas, et nix iniecta sub Arcto;
  Tum liquet has gentes axe tremente premi.
Nix iacet, et iactam nec sol pluviaeve resolvunt;
  Indurat Boreas, perpetuamque facit.
Ergo, ubi delicuit nondum prior, altera venit;
  Et solet in multis bima manere locis.
Tantaque commoti vis est Aquilonis, ut altas
  Aequet humo turres, tectaque rapta ferat.
Pellibus, et sutis arcent male frigora braccis,
  Oraque de toto corpore sola patent.
Saepe sonant moti glacie pendente capilli,
  Et nitet inducto candida barba gelu:
Udaque consistunt, formam servantia testae,
  Vina; nec hausta meri, sed data frusta bibunt.
Quid loquar, ut vincti concrescant frigore rivi,
  Deque lacu fragiles effodiantur aquae?
Ipse, papyrifero qui non angustior amne
  Miscetur vasto multa per ora freto,
Caeruleos ventis latices durantibus, Ister
  Congelat, et tectis in mare serpit aquis.
Quaque rates ierant, pedibus nunc itur; et undas
  Frigore concretas ungula pulsat equi.
Perque novos pontes subter labentibus undis,
  Ducunt sarmatici barbara plaustra boves.
Vix equidem credar: sed quum sint praemia falsi
  Nulla, ratam debet testis habere fidem.
Vidimus ingentem glacie consistere pontum;
  Lubricaque immotas testa premebat aquas.
Nec vidisse sat est; durum calcavimus aequor,
  Undaque non udo sub pede summa fuit.
Si tibi tale fretum quondam, Leandre, fuisset,
  Non foret angustae mors tua crimen aquae.
Tum neque se pandi possunt delphines in auras
  Tollere; conantes dura coërcet hiems.

Et quamquam Boreas iactatis insonet alis,
  Fluctus in obsesso gurgite nullus erit:
Inclusaeque gelu stabunt, ut marmore, puppes,
  Nec poterit rigidas findere remus aquas.
Vidimus in glacie pisces haerere ligatos,
  At pars ex illis tum quoque viva fuit.
Sive igitur nimii Boreae vis saeva marinas,
  Sive redundatas flumine cogit aquas:
Protinus, aequato siccis Aquilonibus Istro,
  Invehitur celeri barbarus hostis equo:
Hostis equo pollens, longeque volante sagitta
  Vicinam late depopulatur humum.
Diffugiunt alii, nullisque tuentibus agros,
  Incustoditae diripiuntur opes:
Ruris opes parvae, pecus, et stridentia plaustra,
  Et quas divitias incola pauper habet.
Pars agitur vinctis post tergum capta lacertis,
  Respiciens frustra rura laremque suum:
Pars cadit hamatis misere confixa sagittis,
  Nam volucri ferro tinctile virus inest.
Quae nequeunt secum ferre aut abducere, perdunt;
  Et cremat insontes hostica flamma casas.
Tum quoque, quum pax est, trepidant formidine belli;
  Nec quisquam presso vomere sulcat humum.
Aut videt aut metuit locus hic, quem non videt, hostem;
  Cessat iners rigido terra relicta situ.
Non hîc pampinea dulcis latet uva sub umbra,
  Nec cumulant altos fervida musta lacus.
Poma negat regio, nec haberet Acontius, in quo
  Scriberet hîc dominae verba legenda suae.
Adspiceres nudos sine fronde, sine arbore, campos:
  Heu loca felici non adeunda viro!
Ergo tam late pateat quum maximus orbis,
  Haec est in poenam terra reperta meam?

Perillus a Phalaride in bove aeneo torretur, quem ad sontes comburendos huic ille dono dederat.

Ille bovem siculo fertur donasse tyranno,
  Et dictis artes conciliasse suas.
Munere in hoc, rex, est usus, sed imagine maior;
  Nec sola est operis forma probanda mei.
Adspicis a dextra latus hoc adapertile tauri?
  Huc tibi, quem perdes, coniiciendus erit.
Protinus inclusum lentis carbonibus ure;
  Mugiet, et veri vox erit illa bovis.
Pro quibus inventis, ut munus munere penses,
  Da precor, ingenio praemia digna meo.
Dixerat: at Phalaris, Poenae mirande repertor,
  Ipse tuum praesens imbue, dixit, opus.
Nec mora; monstratis crudeliter ignibus ustus
  Exhibuit querulos ore tremente sonos.

Verni temporis iucunditates, quibus dolet poëta se in Ponto carere.

Frigora iam Zephyri minuunt, annoque peracto,
  Longior antiquis visa Maeotis hiems:
Impositamque sibi qui non bene pertulit Hellen,
  Tempora nocturnis aequa diurna facit.
Iam violas puerique legunt hilaresque puellae,
  Rustica quas nullo terra serente gerit.
Prataque pubescunt variorum flore colorum,
  Indocilique loquax gutture vernat avis.
Utque malae crimen matris deponat hirundo,
  Sub trabibus cunas, parvaque tecta facit.
Herbaque, quae latuit cerealibus obruta sulcis,
  Exserit e tepida molle cacumen humo.
Quoque loco est vitis, de palmite gemma movetur;
  Nam procul a getico litore vitis abest.
Quoque loco est arbor, turgescit in arbore ramus;
  Nam procul a geticis finibus arbor abest.
Otia non istic, iunctisque ex ordine ludis
  Cedunt verbosi garrula bella fori.

Lusus equis nunc est, levibus nunc luditur armis;
Nunc pila, nunc celeri volvitur orbe trochus.
Nunc, ubi perfusa est oleo labente iuventus,
Defessos artus virgine tingit aqua.
Scena viget, studiisque favor distantibus ardet;
Proque tribus resonant terna theatra foris.
O quater, et quoties non est numerare, beatum,
Non interdicta cui licet Urbe frui!
At mihi sentitur nix verno sole soluta,
Quaeque lacu duro vix fodiantur aquae.

Ovidius scripta sua colligentem amicum laudat, cui illa seque ipsum commendat.

Cultor et antistes doctorum sancte virorum,
Qui facis ingenio semper, amice, meo:
Ecquid, ut incolumem quondam celebrare solebas,
Nunc quoque, ne videar totus abesse, caves?
Suscipis, exceptis, ecquid mea carmina, solis
Artibus, artifici quae nocuere suo?
Immo ita fac vatum, quaeso, studiose novorum;
Quaque potes, retine corpus in Urbe meum.
Est fuga dicta mihi, non est fuga dicta libellis,
Qui domini poenam non meruere pati.
Saepe per externas profugus pater exsulat oras,
Urbe tamen natis exsulis esse licet.
Palladis exemplo, de me sine matre creata
Carmina sunt; stirps haec progeniesque mea est.
Hanc tibi commendo, quae quo magis orba parente,
Hoc tibi tutori sarcina maior erit.
Tres mihi sunt nati contagia nostra sequuti,
Cetera fac curae sit tibi turba palam.
Sunt quoque mutatae ter quinque volumina formae,
Carmina de domini funere rapta sui.
Illud opus potuit, si non prius ipse perissem,
Certius a summa nomen habere manu.
Nunc incorrectum populi pervenit in ora;
In populi quidquam si tamen ore meum est.
Hoc quoque, nescio quid, nostris appone libellis,
Diverso missum quod tibi ab orbe venit.

Quod quicumque leget (si quis leget) aestimet ante
  Compositum quo sit tempore, quoque loco.
Aequus erit scriptis, quorum cognoverit esse
  Exsilium tempus, barbariemque locum.
Inque tot adversis carmen mirabitur ullum
  Ducere me tristi sustinuisse manu.
Ingenium fregere meum mala, cuius et ante
  Fons infecundus, parvaque vena fuit.
Sed quaecumque fuit, nullo exercente, refugit,
  Et longo periit arida facta situ.
Non hic librorum, per quos inviter alarque,
  Copia; pro libris arcus et arma sonant.
Nullus in hac terra, recitem si carmina, cuius
  Intellecturis auribus utar, adest.
Nec, quo secedam locus est; custodia muri
  Submovet infestos, clausaque porta Getas.
Saepe aliquod verbum quaero, nomenque locumque;
  Nec quisquam est, a quo certior esse queam.
Dicere saepe aliquid conanti (turpe fateri)
  Verba mihi desunt, dedidicique loqui.
Threicio scythicoque fere circumsonor ore,
  Et videor geticis scribere posse modis.
Crede mihi, timeo ne sint immixta latinis,
  Inque meis scriptis pontica verba legas.
Qualemcumque legas, venia dignare libellum,
  Sortis et excusa conditione meae.

Unicum ex Musis solatium.

Si qua meis fuerint, ut erunt, vitiosa libellis;
  Excusata suo tempore, lector habe.
Exsul eram, requiesque mihi, non fama petita est,
  Mens intenta suis ne foret usque malis.
Hoc est, cur cantet vinctus quoque compede fossor,
  Indocili numero cum grave mollit opus:
Cantet et, innitens limosae pronus arenae,
  Adverso tardam qui trahit amne ratem.
Quique ferens pariter lentos ad pectora remos,
  In numerum pulsa brachia versat aqua.

Fessus ut incubuit baculo, saxove resedit
  Pastor, arundineo carmine mulcet oves.
Cantantis pariter, pariter data pensa trahentis
  Fallitur ancillae decipiturque labor.
Fertur et abducta Lyrnesside tristis Achilles
  Haemonia curas attenuasse lyra.
Cum traheret silvas Orpheus et dura canendo
  Saxa, bis amissa coniuge moestus erat.
Me quoque Musa levat Ponti loca iussa petentem;
  Sola comes nostrae perstitit illa fugae.
Sola nec insidias hominum, nec militis ensem,
  Nec mare, nec ventos barbariemque timet.
Scit quoque, cum perii, quis me deceperit error;
  Et culpam in facto, non scelus, esse meo.
Scilicet hoc ipso nunc aequa, quod obfuit ante,
  Cum mecum iuncti criminis acta rea est.
Non equidem vellem, quoniam nocitura fuerunt,
  Pieridum sacris imposuisse manum.
Sed nunc quid faciam? vis me tenet ipsa sororum,
  Et carmen demens, carmine laesus, amo.
Sic nova dulichio lotos gustata palato,
  Illo, quo nocuit, grata sapore fuit.
Sentit amans sua damna fere, tamen haeret in illis,
  Materiam culpae persequiturque suae.
Nos quoque delectant, quamvis nocuere, libelli;
  Quodque mihi telum vulnera fecit, amo.
Forsitan hoc studium possit furor esse videri,
  Sed quiddam furor hic utilitatis habet.
Semper in obtutu mentem vetat esse malorum,
  Praesentis casus immemoremque facit.
Utque suum Bacchis non sentit saucia vulnus,
  Dum stupet edonis exululata iugis;
Sic, ubi mota calent viridi mea pectora thyrso,
  Altior humano spiritus ille malo est.
Ille nec exsilium, scythici nec litora ponti,
  Ille nec iratos sentit adesse Deos.
Utque soporiferae biberem si pocula Lethes,
  Temporis adversi sic mihi sensus abest.
Iure Deas igitur veneror mala nostra levantes;
  Sollicitae comites ex Helicone fugae:

Et partim pelago, partim vestigia terra,
Vel rate dignatas, vel pede nostra sequi.
Sint precor hae saltem faciles mihi, namque Deorum
Cetera cum magno Caesare turba facit.
Meque tot adversis cumulant, quot litus arenas,
Quotque fretum pisces, ovaque piscis habet.
Vere prius flores, aestu numerabis aristas,
Poma per autumnum, frigoribusque nives;
Quam mala, quae toto patior iactatus in orbe,
Dum miser Euxini litora saeva peto.
Nec tamen, ut veni, levior fortuna malorum est;
Huc quoque sunt nostras fata secuta vias.
Hìc quoque cognosco natalis stamina nostri,
Stamina de nigro vellere facta mihi.
Utque nec insidias, capitisque pericula narrem,
Vera quidem, vera sed graviora fide;
Vivere quam miserum est inter Bessosque Getasque
Illi, qui populi semper in ore fuit!
Quam miserum, porta vitam muroque tueri,
Vixque sui tutum viribus esse loci!
Aspera militiae iuvenis certamina fugi,
Nec nisi lusura movimus arma manu.
Nunc senior gladioque latus, scutoque sinistram,
Canitiem galeae subiicioque meam.
Nam dedit e specula custos ubi signa tumultus,
Induimur trepida protinus arma manu.
Hostis, habens arcus imbutaque tela veneno,
Saevus anhelanti moenia lustrat equo.
Utque rapax pecudem, quae se non texit ovili,
Per sata, per silvas, fertque trahitque lupus;
Sic, si quem nondum portarum sepe receptum
Barbarus in campis repperit hostis, agit.
Aut sequitur captus, coniectaque vincula collo
Accipit, aut telo virus habente cadit.
Hìc ego sollicitae iaceo novus incola sedis;
Heu nimium fati tempora longa mei!
Et tamen ad numeros antiquaque sacra reverti
Sustinet in tantis hospita Musa malis.
Sed neque, cui recitem, quisquam est, mea carmina, nec qui
Auribus accipiat verba latina suis.

Ipse mihi, (quid enim faciam?) scriboque legoque,
  Tutaque iudicio litera nostra suo est.
Saepe tamen dixi, Cui nunc haec cura laborat?
  An mea Sauromatae scripta Getaeque legent?
Saepe etiam lacrimae me sunt scribente profusae,
  Humidaque est fletu litera facta meo.
Corque vetusta meum, tamquam nova, vulnera sentit;
  Inque sinum moestae labitur imber aquae.
Cum vice mutata quid sim fuerimque recordor,
  Et tulerit quo me casus, et unde, subit;
Saepe manus demens, studiis irata malignis,
  Misit in arsuros carmina nostra focos.
Atque ita de multis, quoniam non multa supersunt,
  Cum venia facito, quisquis es, ista legas.
Tu quoque non melius, quam sunt mea tempora carmen
  Interdicta mihi, consule, Roma, boni.

Augurium Germaniae triumphatae.

Iam fera Caesaribus Germania, totus ut orbis,
  Victa potes flexo procubuisse genu:
Altaque velentur fortasse Palatia sertis;
  Turaque in igne sonent, inficiantque diem;
Candidaque adducta collum percussa securi
  Victima purpureo sanguine tingat humum:
Donaque amicorum templis promissa Deorum
  Reddere victores Caesar uterque parent:
Et qui caesareo iuvenes sub nomine crescunt,
  Perpetuo terras ut domus ista regat:
Cumque bonis nuribus pro sospite Livia nato
  Munera det meritis, saepe datura, Deis;
Et pariter matres, et quae sine crimine castos
  Perpetua servant virginitate focos.
Plebs pia, cumque pia laetentur plebe senatus;
  Parvaque cuius eram pars ego nuper, eques.
Nos procul expulsos communia gaudia fallunt,
  Famaque tam longe non nisi parva venit.
Ergo omnis poterit populus spectare triumphos,
  Cumque ducum titulis oppida capta leget:

Vinclaque captiva reges cervice gerentes
  Ante coronatos ire videbit equos:
Et cernet vultus aliis pro tempore versos,
  Terribiles aliis, immemoresque sui.
Quorum pars causas, et res, et nomina quaeret;
  Pars referet, quamvis noverit ipsa parum:
Is, qui sidonio fulget sublimis in ostro,
  Dux fuerat belli; proximus ille duci.
Hic, qui nunc in humo lumen miserabile figit,
  Non isto vultu, cum tulit arma, fuit.
Ille ferox, oculis et adhuc hostilibus ardens,
  Hortator pugnae consiliumque fuit.
Perfidus hic nostros inclusit fraude locorum,
  Squallida promissis qui tegit ora comis.
Illo, qui sequitur, dicunt mactata ministro
  Saepe recusanti corpora capta Deo.
Hic lacus, hi montes, haec tot castella, tot amnes,
  Plena ferae caedis, plena cruoris erant.
Drusus in his quondam meruit cognomina terris,
  Quae bona progenies digna parente fuit.
Cornibus hic fractis viridi male tectus ab ulva,
  Decolor ipse suo sanguine, Rhenus erit.
Crinibus en etiam fertur Germania passis,
  Et ducis invicti sub pede moesta sedet.
Collaque romanae praebens animosa securi,
  Vincula fert illa, qua tulit arma, manu.
Hos super in curru, Caesar, victore veheris
  Purpureus populi rite per ora tui:
Quaque ibis, manibus circumplaudere tuorum,
  Undique iactato flore tegente vias.
Tempora phoebea lauro cingetur; ioque,
  Miles, io, magna voce, triumphe, canet.
Ipse sono plausuque simul fremituque canentum
  Quadriiugos cernes saepe resistere equos.
Inde petes arcem, delubra faventia votis,
  Et dabitur merito laurea vota Iovi.
Haec ego submotus, qua possum, mente videbo;
  Erepti nobis ius habet illa loci.
Illa per immensas spatiatur libera terras,
  In caelum celeri pervenit illa via.

Illa meos oculos mediam deducit in Urbem,
  Immunes tanti nec sinit esse boni.
Invenietque viam, qua currus spectet eburnos:
  Sic certe in patria per breve tempus ero.
Vera tamen populus capiet spectacula felix,
  Laetaque erit praesens cum duce turba suo.
At mihi fingenti tantum, longeque remoto,
  Auribus hic fructus percipiendus erit;
Atque procul Latio diversum missus in orbem
  Qui narret cupido, vix erit, ista mihi.
Is quoque iam serum referet veteremque triumphum;
  Quo tamen audiero tempore, laetus ero.
Illa dies veniet, mea qua lugubria ponam;
  Causaque privata publica maior erit.

Grati animi significatio cum cohortatione.

O mihi dilectos inter sors prima sodales,
  Unica fortunis ara reperta meis.
Cuius ab alloquiis anima haec moribunda revixit,
  Vt vigil infusa pallade flamma solet.
Qui veritus non es portus aperire fideles
  Fulmine percussae confugiumque rati:
Cuius eram censu non me sensurus egentem,
  Si Caesar patrias eripuisset opes:
Temporis oblitum dum me rapit impetus huius,
  Excidit heu nomen quam mihi paene tuum!
Te tamen agnoscis; tactusque cupidine laudis,
  Ille ego sum, cuperes dicere posse palam.
Certe ego, si sineres, titulum tibi reddere vellem,
  Et raram famae conciliare fidem.
Ne noceam grato, vereor, tibi carmine; neve
  Intempestivus nominis obstet honos.
Quod licet et tutum est, intra tua pectora gaude,
  Meque tui memorem, teque fuisse mei.
Utque facis, remis ad opem luctare ferendam,
  Dum veniat placido mollior aura Deo:
Et tutare caput nulli servabile; si non,
  Qui mersit stygia, sublevet illud, aqua.

Teque, quod est rarum, praesta constanter ad omne
  Indeclinatae munus amicitiae.
Sic tua processus habeat fortuna perennes,
  Sic ope non egeas ipse, iuvesque tuos.
Sic aequet tua nupta virum bonitate perenni;
  Incidat et vestro rara querela toro.
Diligat et semper socius te sanguinis illo,
  Quo prius affectu Castora frater amat.
Sic iuvenis, similisque tibi sit natus, et illum
  Moribus agnoscat quilibet esse tuum.
Sic socerum faciat taeda te nata iugali,
  Nec tardum iuveni det tibi nomen avi.

Diem sibi augere miseriam.

Tempore ruricolae patiens fit taurus aratri,
  Praebet et incurvo colla premenda iugo.
Tempore paret equus lentis animosus habenis,
  Et placido duros accipit ore lupos.
Tempore poenorum compescitur ira leonum,
  Nec feritas animo, quae fuit ante, manet.
Quaeque sui monitis obtemperat inda magistri
  Bellua, servitium tempore victa subit.
Tempus, ut extentis tumeat, facit, uva racemis;
  Vixque merum capiant grana, quod intus habent.
Tempus et in canas semen producit aristas;
  Et, ne sint tristi poma sapore, facit.
Hoc tenuat dentem terram findentis aratri,
  Hoc rigidas silices, hoc adamanta terit.
Hoc etiam saevas paulatim mitigat iras,
  Hoc minuit luctus, moestaque corda levat.
Cuncta potest igitur tacito pede lapsa vetustas,
  Praeterquam curas attenuare meas.

Exprobratio. Excusatio. Cohortatio.

Bis me sol adiit gelidae post frigora brumae,
  Bisque suum tacto pisce peregit iter.
Tempore tam longo cur non tua dextera, versus
  Quamlibet in paucos, officiosa fuit?
Cur tua cessavit pietas, scribentibus illis,
  Exiguus nobis cum quibus usus erat?
Cur, quoties alicui chartae sua vincula demsi,
  Illam speravi nomen habere tuum?
Dii faciant, ut saepe tua sit epistola dextra
  Scripta, sed e multis reddita nulla mihi!
Quod precor, esse liquet: credam prius ora Medusae
  Gorgonis anguineis cincta fuisse comis:
Esse canes utero sub virginis: esse Chimaeram,
  A truce quae flammis separet angue leam:
Quadrupedesque hominum cum pectore pectora iunctos:
  Tergeminumque virum, tergeminumque canem:
Sphingaque, et Harpyias, serpentipedesque Gigantas:
  Centimanumque Gygen, semibovemque virum.
Haec ego cuncta prius, quam te, carissime, credam
  Mutatum curam deposuisse mei.
Innumeri montes inter me teque, viaeque,
  Fluminaque, et campi, nec freta pauca iacent.
Mille potest causis, a te quae litera saepe
  Missa sit, in nostras nulla venire manus.
Mille tamen causas scribendo vince frequenter:
  Excusem ne te semper, amice, mihi.

Ereptum senectutis otium.

Iam mea cycneas imitantur tempora plumas,
  Inficit et nigras alba senecta comas:
Iam subeunt anni fragiles, et inertior aetas;
  Iamque parum firmo me mihi ferre grave est.
Nunc erat, ut posito deberem fine laborum
  Vivere, me nullo sollicitante metu:
Quaeque meae semper placuerunt otia menti,
  Carpere; et in studiis molliter esse meis:

Et parvam celebrare domum, veteresque penates;
  Et quae nunc domino rura paterna carent:
Inque sinu dominae, carisque nepotibus, inque
  Securus patria consenuisse mea.
Haec mea sic quondam peragi speraverat aetas;
  Hos ego sic annos ponere dignus eram.
Non ita Diis visum: qui me terraque marique
  Actum sarmaticis exposuere locis.
In cava ducuntur quassae navalia puppes,
  Ne temere in mediis dissoluantur aquis.
Ne cadat, et multas palmas inhonestet adeptus,
  Languidus in pratis gramina carpit equus.
Miles, ut emeritis non est satis utilis annis,
  Ponit ad antiquos, quae tulit arma, lares.
Sic igitur, tarda vires minuente senecta,
  Me quoque donari iam rude, tempus erat.
Tempus erat nec me peregrinum ducere caelum,
  Nec siccam getico fonte levare sitim:
Sed modo, quos habui, vacuum secedere in hortos;
  Nunc hominum visu rursus et Urbe frui.
Sic, animo quondam non divinante futura,
  Optabam placide vivere posse senex.
Fata repugnarunt: quae, cum mihi tempora prima
  Mollia praebuerint, posteriora gravant.
Iamque, decem lustris omni sine labe peractis,
  Parte premor vitae deteriore meae.
Nec procul a metis, quas paene tenere videbar,
  Curriculo gravis est facta ruina meo.
Ergo illum demens in me saevire coëgi,
  Mitius immensus quo nihil orbis habet?
Ipsaque delictis victa est clementia nostris;
  Nec tamen errori vita negata meo?
Vita procul patria peragenda sub axe boreo,
  Qua maris euxini terra sinistra iacet.
Hoc mihi si Delphi, Dodonaque diceret ipsa,
  Esse viderentur vanus uterque locus.
Nil adeo validum est, adamas licet alliget illud,
  Ut maneat rapido firmius igne Iovis.
Nil ita sublime est, supraque pericula tendit,
  Non sit ut inferius suppositumque Deo.

Nam quamquam vitio pars est contracta malorum,
Plus tamen exitii numinis ira dedit.
At vos admoniti nostris quoque casibus este,
Aequantem superos emeruisse virum.

Corporis valetudo et fidei ab uxore postulatio.

Ecquid, ut e Ponto nova venit epistola, palles?
Et tibi sollicita solvitur illa manu?
Pone metum; valeo: corpusque, quod ante laborum
Impatiens nobis invalidumque fuit,
Sufficit, atque ipso vexatum induruit usu:
An magis infirmo non vacat esse mihi?
Mens tamen aegra iacet, nec tempore robora sumsit:
Affectusque animi, qui fuit ante, manet:
Quaeque mora spatioque suo coitura putavi
Vulnera, non aliter, quam modo facta, dolent.
Scilicet exiguis prodest annosa vetustas,
Grandibus accedunt tempore damna malis.
Paene decem totis aluit Paeantius annis
Pestiferum tumido vulnus ab angue datum.
Telephus aeterna consumtus tabe perisset,
Si non, quae nocuit, dextra tulisset opem.
Et mea, si facinus nullum commisimus, opto
Vulnera qui fecit, facta levare velit;
Contentusque mei iam tamdem parte laboris,
Exiguum pleno de mare demat aquae.
Detrahat ut multum, multum restabit acerbi;
Parsque meae poenae totius instar erit.
Littora quot conchas, quot amoena rosaria flores,
Quotque soporiferum grana papaver habet;
Silva feras quot alit, quot piscibus unda natatur;
Quot tenerum pennis aëra pulsat avis;
Tot premor adversis: quae si comprendere coner,
Icariae numerum dicere coner aquae.
Utque viae casus, ut amara pericula ponti,
Ut taceam strictas in mea fata manus:
Barbara me tellus, orbisque novissima magni
Sustinet, et saevo cinctus ab hoste locus.

Hinc ego traiicerer (neque enim mea culpa cruenta est)
Esset, quae debet, si tibi cura mei.
Ille Deus, bene quo romana potentia nixa est,
Saepe suo victor lenis in hoste fuit.
Quid dubitas? quid tuta times? accede, rogaque:
Caesare nil ingens mitius orbis habet.
Me miserum! quid agam, si proxima quaeque relinquunt?
Subtrahis effracto tu quoque colla iugo?
Quo ferar? unde petam lapsis solatia rebus?
Anchora iam nostram non tenet ulla ratem.
Viderit: ipse sacram, quamvis invisus, ad aram
Confugiam: nullas submovet ara manus.
Alloquor en absens praesentia numina supplex,
Si fas est homini cum Iove posse loqui.
Arbiter imperii, quo certum est sospite cunctos
Ausoniae curam gentis habere Deos:
O decus, o patriae per te florentis imago;
O vir non ipso, quem regis, orbe minor;
Sic habites terras, sic te desideret aether!
Sic ad pacta tibi sidera tardus eas!
Parce, precor; minimamque tuo de fulmine partem
Deme: satis poenae, quod superabit, erit.
Ira quidem moderata tua est; vitamque dedisti:
Nec mihi ius civis, nec mihi nomen abest.
Nec mea concessa est aliis fortuna: nec exsul
Edicti verbis nominor ipse tui.
Omniaque haec timui, quia me meruisse videbam:
Sed tua peccato lenior ira meo est.
Arva relegatum iussisti visere Ponti,
Et scythicum profuga findere puppe fretum.
Iussus ad euxini deformia litora veni
Aequoris: haec gelido terra sub axe iacet.
Nec me tam cruciat numquam sine frigore caelum,
Glebaque canenti semper obusta gelu;
Nesciaque est vocis quod barbara lingua latinae,
Graiaque quod getico victa loquela sono;
Quam quod finitimo cinctus premor undique Marte,
Vixque brevis tutum murus ab hoste facit.
Pax tamen interdum, pacis fiducia numquam est:
Sic nunc hic patitur, nunc timet arma, locus.

Hinc ego dum muter, vel me Zanclaea Charybdis
Devoret, atque suis ad Styga mittat aquis:
Vel rapidae flammis urar patienter in Aetnae:
Vel freta Leucadii mittar in alta Dei.
Quod petitur, poena est, neque enim miser esse recuso;
Sed precor, ut possim tutius esse miser.

Feritas Getarum. Ex Musis solamen.

Quam legis, ex illa tibi venit epistola terra,
Latus ubi aequoreis additur Ister aquis.
Si tibi contingit cum dulci vita salute;
Candida fortunae pars manet una meae.
Scilicet, ut semper, quid agam, carissime, quaeris:
Quamvis hoc vel me scire tacente potes.
Sum miser! haec brevis est nostrorum summa malorum;
Quisquis et offenso Caesare vivet, erit.
Turba tomitanae quae sit regionis, et inter
Quos habitem mores, discere cura tibi est?
Mista sit haec quamvis inter Graiosque Getasque,
A male pacatis plus trahit ora Getis.
Sarmaticae maior geticaeque frequentia gentis
Per medias in equis itque reditque vias.
In quibus est nemo, qui non coryton, et arcum,
Telaque vipereo lurida felle gerat.
Vox fera, trux vultus, verissima Martis imago:
Non coma, non ulla barba resecta manu.
Dextera non segnis fixo dare vulnera cultro,
Quem vinctum lateri barbarus omnis habet.
Vivit in his, eheu! tenerorum oblitus amorum;
Hos videt, hos vates audit, amice, tuus!
Atque utinam vivat, sed non moriatur in illis!
Absit ab invisis et tamen umbra locis!
Carmina quod pleno saltari nostra theatro,
Versibus et plaudi scribis, amice, meis;
Nil equidem feci, tu scis hoc ipse, theatris,
Musa nec in plausus ambitiosa mea est.
Nec tamen ingratum est quodcumque oblivia nostri
Impedit, et profugi nomen in ora refert.

Quamvis interdum, quae me laesisse recordor,
  Carmina devoveo, Pieridasque meas:
Cum bene devovi, nequeo tamen esse sine illis,
  Vulneribusque meis tela cruenta sequor:
Quaeque modo euboicis lacerata est fluctibus, audet
  Graia caphaream currere puppis aquam.
Nec tamen, ut lauder, vigilo; curamque futuri
  Nominis, utilius quod latuisset, ago.
Detineo studiis animum, falloque dolores;
  Experior curis et dare verba meis.
Quid potius faciam desertis solus in oris,
  Quamve malis aliam quaerere coner opem?
Sive locum specto, locus est inamabilis, et quo
  Esse nihil toto tristius orbe potest:
Sive homines; vix sunt homines hoc nomine digni;
  Quamque lupi, saevae plus feritatis habent.
Non metuunt leges, sed cedit viribus aequum;
  Victaque pugnaci iura sub ense iacent.
Pellibus et laxis arcent male frigora braccis,
  Oraque sunt longis horrida tecta comis.
In paucis remanent graiae vestigia linguae,
  Haec quoque iam getico barbara facta sono.
Unus in hoc populo nemo est, qui forte latine
  Quaelibet e medio reddere verba queat.
Ille ego romanus vates, ignoscite, Musae,
  Sarmatico cogor plurima more loqui.
En pudet, et fateor; iam desuetudine longa
  Vix subeunt ipsi verba latina mihi.
Nec dubito, quin sint et in hoc non pauca libello
  Barbara; non hominis culpa, sed ista loci.
Ne tamen ausoniae perdam commercia linguae,
  Et fiat patrio vox mea muta sono;
Ipse loquor mecum, desuetaque verba retracto,
  Et studii repeto signa sinistra mei.
Sic animum tempusque traho; meque ipse reduco
  A contemplatu, submoveoque, mali.
Carminibus quaero miserarum oblivia rerum,
  Praemia si studio consequor ista, sat est.

Fortunam metuendam.

Non adeo cecidi, quamvis abiectus, ut infra
Te quoque sim, inferius quo nihil esse potest.
Quae tibi res animos in me facit, improbe? curve
Casibus insultas, quos potes ipse pati?
Nec mala te reddunt mitem placidumve iacenti
Nostra, quibus possint illacrimare ferae?
Nec metuis dubio fortunae stantis in orbe
Numen, et exosae verba superba Deae?
Exiget, ah! dignas ultrix Rhamnusia poenas!
Imposito calcas quid mea fata pede?
Vidi ego naufragiumque, viros et in aequore mergi;
Et, Numquam, dixi, iustior unda fuit.
Vilia qui quondam miseris alimenta negarat,
Nunc mendicato pascitur ipse cibo.
Passibus ambiguis fortuna volubilis errat,
Et manet in nullo certa tenaxque loco.
Sed modo laeta manet, vultus modo sumit acerbos;
Et tantum constans in levitate sua est.
Nos quoque floruimus, sed flos erat ille caducus,
Flammaque de stipula nostra brevisque fuit.
Neve tamen tota capias fera gaudia mente;
Non est placandi spes mihi nulla Dei.
Vel quia peccavi citra scelus; utque pudore
Non caret, invidia sic mea culpa caret:
Vel quia nil ingens ad finem solis ab ortu,
Illo, cui paret, mitius orbis habet.
Scilicet ut non est per vim superabilis ulli,
Molle cor ad timidas sic habet ille preces.
Exemploque Deûm, quibus accessurus et ipse est,
(Cum poenae venia plura roganda petam)
Si numeres anno soles et nubila toto,
Invenies nitidum saepius isse diem.
Ergo ne nostra nimium laetere ruina,
Restitui quondam me quoque posse puta.
Posse puta fieri, lenito principe, vultus
Ut videas media tristis in Urbe meos:
Utque ego te videam causa graviore fugatum:
Haec sunt a primis proxima vota mihi.

Animus gratissimus.

O tua si sineres in nostris nomina poni
Carminibus; positus quam mihi saepe fores!
Te solum meriti canerem memor, inque libellis
Crevisset sine te pagina nulla meis.
Quid tibi deberem, tota sciretur in Urbe;
Exsul in amissa si tamen Urbe legor.
Te praesens mitem, te nosset serior aetas;
Scripta vetustatem si modo nostra ferent.
Nec tibi cessaret doctus bene dicere lector,
Hic tibi servato vate maneret honor.
Caesaris est primum munus, quod ducimus auras,
Gratia post magnos est tibi habenda Deos.
Ille dedit vitam; tu, quam dedit ille, tueris,
Et facis accepto munere posse frui.
Cumque perhorruerit casus pars maxima nostros,
Pars etiam credi pertimuisse velit,
Naufragiumque meum tumulo spectarit ab alto,
Nec dederit nanti per freta saeva manum;
Seminecem stygia revocasti solus ab unda:
Hoc quoque, quod memores possumus esse, tuum est.
Dii tibi se tribuant cum Caesare semper amicos;
Non potuit votum plenius esse meum.
Haec meus argutis, si tu paterere, libellis
Poneret in multa luce videnda labor.
Se quoque nunc, quamvis est iussa quiescere, quin te
Nominet invitum, vix mea Musa tenet.
Vtque canem, pavidae nactum vestigia cervae,
Luctantem frustra copula dura tenet;
Utque fores nondum reserati carceris acer
Nunc pede, nunc ipsa fronte, lacessit equus;
Sic mea, lege data vincta atque inclusa, Thalia
Per titulum vetiti nominis ire cupit.
Ne tamen officio memoris laedaris amici,
Parebo iussis, parce timere, tuis.
At non parerem, nisi si meminisse putares;
Hoc quod non prohibet vox tua, gratus ero.
Dumque, quod o breve sit! lumen solare videbo,
Serviet officio spiritus iste tuo.

Difficultas scribendi in exsilio.

Scribis ut oblectem studio lacrimabile tempus,
Ne pereant turpi pectora nostra situ.
Difficile est, quod, amice, mones; quia carmina laetum
Sunt opus, et pacem mentis habere volunt.
Nostra per adversas agitur fortuna procellas,
Sorte nec ulla mea tristior esse potest.
Exigis, ut Priamus natorum funere ludat,
Et Niobe festos ducat ut orba choros.
Luctibus, an studio videor debere teneri,
Solus in extremos iussus abire Getas?
Des licet hic valido pectus mihi robore fultum,
Fama refert Anyti quale fuisse reo;
Fracta cadet tantae sapientia mole ruinae:
Plus valet humanis viribus ira Dei.
Ille senex, dictus sapiens ab Apolline, nullum
Scribere in hoc casu sustinuisset opus.
Ut patriae veniant, veniant oblivia vestri;
Omnis ut admissi sensus abesse queat;
At timor officio fungi vetat ipse quieto;
Cinctus ab innumero me tenet hoste locus.
Adde, quod ingenium longa rubigine laesum
Torpet, et est multo, quam fuit ante, minus.
Fertilis, assiduo si non renovetur aratro,
Nil, nisi cum spinis gramen, habebit ager.
Tempore qui longo steterit, male curret, et inter
Carceribus missos ultimus ibit equos.
Vertitur in teneram cariem, rimisque dehiscit,
Si qua diu solitis cymba vacavit aquis.
Me quoque despero, fuerim cum parvus et ante,
Illi, qui fueram, posse redire parem.
Contudit ingenium patientia longa laborum,
Et pars antiqui magna vigoris abest.
Saepe tamen nobis, ut nunc quoque, sumta tabella est,
Inque suos volui cogere verba pedes:
Carmina scripta mihi sunt nulla, aut qualia cernis;
Digna sui domini tempore, digna loco.
Denique non parvas animo dat gloria vires,
Et fecunda facit pectora laudis amor.

Nominis et famae quondam fulgore trahebar,
Dum tulit antennas aura secunda meas.
Non adeo est bene nunc, ut sit mihi gloria curae;
Si liceat, nulli cognitus esse velim.
An, quia cesserunt primo bene carmina, suades
Scribere, successus ut sequar ipse meos?
Pace, novem, vestra liceat dixisse, sorores;
Vos estis nostrae maxima causa fugae.
Utque dedit iustas tauri fabricator aheni,
Sic ego do poenas artibus ipse meis.
Nil mihi debuerat cum versibus amplius esse,
Sed fugerem merito naufragus omne fretum.
At, puto, si demens studium fatale retentem,
Hic mihi praebebit carminis arma locus.
Non liber hîc ullus, non qui mihi commodet aurem,
Verbaque significent quid mea, norit, adest.
Omnia barbariae loca sunt, vocisque ferinae,
Omnia sunt getici plena timore soni.
Ipse mihi videor iam dedidicisse latine,
Iam didici getice sarmaticeque loqui.
Nec tamen, ut verum fatear tibi, nostra teneri
A componendo carmine Musa potest.
Scribimus, et scriptos absumimus igne libellos;
Exitus est studii parva favilla mei.
Nec possum, et cupio non ullos ducere versus;
Ponitur idcirco noster in igne labor.
Nec nisi pars casu flammis erepta, dolove
Ad vos ingenii pervenit ulla mei.
Sic utinam, quae nil metuentem tale magistrum
Perdidit, in cineres Ars mea versa foret.

EPISTOLAE EX PONTO

BRUTO

Petitum libellis hospitium.

Naso tomitanae iam non novus incola terrae,
Hoc tibi de getico littore mittit opus.
Si vacat, hospitio peregrinos, Brute, libellos
Excipe, dumque aliquo, quolibet abde loco.
Publica non audent inter monumenta venire,
Ne suus hoc illis clauserit auctor iter.
Ah quoties dixi, certe nil turpe docetis!
Ite; patet castis versibus ille locus.
Non tamen accedunt: sed, ut adspicis ipse, latere
Sub lare privato tutius esse putant.
Quaeris, ubi hos possis nullo componere laeso?
Qua steterant Artes, pars vacat illa tibi.
Quid veniant, novitate roges fortasse sub ipsa:
Accipe, quodcumque est, dummodo non sit amor.
Invenies quamvis non est miserabilis index,
Non minus hoc illo triste, quod ante dedi.
Rebus idem, titulo differt; et epistola, cui sit
Non occultato nomine missa, docet.
Nec vos hoc vultis, sed non prohibere potestis,
Musaque ad invitos officiosa venit.
Quidquid id est, adiunge meis: nihil impedit ortos
Exsule, servatis legibus, Urbe frui.

Quod metuas non est: Antoni scripta leguntur,
  Doctus et in promtu scrinia Brutus habet.
Nec me nominibus furiosus confero tantis;
  Saeva Deos contra non tamen arma tuli.
Denique caesareo, quod non desiderat ipse,
  Non caret e nostris unus honore liber.
Si dubitas de me, laudes admitte Deorum,
  Et carmen demto nomine sume meum.
Adiuvat in bello pacatae ramus olivae;
  Proderit auctorem pacis habere nihil?
Cum foret Aeneae cervix subiecta parenti,
  Dicitur ipsa viro flamma dedisse viam.
Fert liber Aeneaden, et non iter omne patebit?
  At patriae par hic, ipsius ille fuit.
Ecquid ita est audax, ut limine cogat abire
  Iactantem pharia tinnula sistra manu?
Ante Deûm matrem cornu tibicen adunco
  Cum canit, exiguae quis stipis aera neget?
Scimus ab imperio fieri nil tale Dianae,
  Unde tamen vivat vaticinator habet.
Ipsa movent animos superorum numina nostros;
  Turpe nec est tali credulitate capi.
En ego pro sistro, phrygiique foramine buxi,
  Gentis iuleae nomina sancta fero.
Vaticinor moneoque; locum date sacra ferenti;
  Non mihi, sed magno poscitur ille Deo.
Nec, quia vel merui, vel sensi principis iram,
  A nobis ipsum nolle putate coli.
Vidi ego linigerae numen violasse fatentem
  Isidis, isiacos ante sedere focos.
Alter, ob huic similem privatus lumine culpam,
  Clamabat media se meruisse via.
Talia caelestes fieri praeconia gaudent;
  Ut, sua quid valeant numina, teste probent.
Saepe levant poenas, ereptaque lumina reddunt,
  Cum bene peccati poenituisse vident.
Poenitet o, si quid miserorum creditur ulli;
  Poenitet, et facto torqueor ipse meo!
Cumque sit exsilium, magis est mihi culpa dolori:
  Estque pati poenas, quam meruisse, minus.

Ut mihi Dii faveant, quibus est manifestior ipse,
  Poena potest demi, culpa perennis erit.
Mors faciet certe ne sim, cum venerit, exsul!
  Ne non peccarim, mors quoque non faciet.
Nil igitur mirum, si mens mihi tabida facta
  De nive manantis more liquescit aquae.
Estur ut occulta vitiata teredine navis,
  Aequorei scopulos ut cavat unda salis;
Roditur ut scabra positum rubigine ferrum,
  Conditus ut tineae carpitur ore liber:
Sic mea perpetuos curarum pectora morsus,
  Fine quibus nulla conficiantur, habent.
Nec prius hi mentem stimuli, quam vita, relinquent;
  Quique dolet citius, quam dolor, ipse cadet.
Hoc mihi si superi, quorum sumus omnia, credent,
  Forsitan exigua dignus habebor ope:
Inque locum scythico vacuum mutabor ab arcu;
  Plus isto, duri, si precor, oris ero.

MAXIMO

Recensio miseriarum.

Maxime, qui tanti mensuram nominis imples,
  Et geminas animi nobilitate genus;
Qui nasci ut posses, quamvis cecidere trecenti,
  Non omnes Fabios abstulit una dies:
Forsitan haec a quo mittatur epistola quaeras;
  Quique loquar tecum, certior esse velis.
Heu mihi! quid faciam? vereor, ne nomine lecto
  Durus, et aversa cetera mente legas.
Viderit haec si quis, tibi me scripsisse fateri
  Audebo, et propriis ingemuisse malis.
Viderit; audebo tibi me scripsisse fateri,
  Atqne modum culpae notificare meae,
Qui, cum me poena dignum graviore fuisse
  Confitear, possum vix graviora pati.
Hostibus in mediis interque pericula versor,
  Tamquam cum patria pax sit ademta mihi.

Qui, mortis saevo geminent ut vulnere causas,
  Omnia vipereo spicula felle linunt.
His eques instructus perterrita moenia lustrat,
  More lupi clausas circumeuntis oves.
At semel intentus nervo levis arcus equino
  Vincula semper habens irresoluta manet.
Tecta rigent fixis veluti vallata sagittis,
  Portaque vix firma submovet arma sera.
Adde loci faciem, nec fronde, nec arbore laeti;
  Et quod iners hiemi continuatur hiems.
Hic me pugnantem cum frigore, cumque sagittis,
  Cumque meo fato, quarta fatigat hiems.
Fine carent lacrimae, nisi cum stupor obstitit illis;
  Et similis morti pectora torpor habet.
Felicem Nioben, quamvis tot funera vidit,
  Quae posuit sensum, saxea facta mali!
Vos quoque felices, quarum clamantia fratrem
  Cortice velavit populus ora novo.
Ille ego sum, lignum qui non admittar in ullum;
  Ille ego sum, frustra qui lapis esse velim.
Ipsa Medusa oculis veniat licet obvia nostris,
  Amittet vires ipsa Medusa suas.
Vivimus, ut sensu numquam careamus amaro,
  Et gravior longa fit mea poena mora.
Sic inconsumtum Tityi semperque renascens
  Non perit, ut possit saepe perire, iecur.
At puto, cum requies medicinaque publica curae
  Somnus adest, solitis nox venit orba malis:
Somnia me terrent, veros imitantia casus,
  Et vigilant sensus in mea damna mei.
Aut ego sarmaticas videor vitare sagittas,
  Aut dare captivas ad fera vincla manus.
Aut ubi decipior melioris imagine somni,
  Adspicio patriae tecta relicta meae.
Et modo vobiscum, quos sum veneratus, amici,
  Et modo cum cara coniuge, multa loquor.
Sic, ubi percepta est brevis et non vera voluptas,
  Peior ab admonitu fit status iste boni.
Sive dies igitur caput hoc miserabile cernit,
  Sive pruinosi noctis aguntur equi;

Sic mea perpetuis liquefiunt pectora curis,
  Ignibus admotis ut nova cera solet.
Saepe precor mortem, mortem quoque deprecor idem,
  Ne mea sarmaticum contegat ossa solum.
Cum subit, Augusti quae sit clementia, credo
  Mollia naufragiis littora posse dari.
Cum video, quam sint mea fata tenacia, frangor;
  Spesque levis magno victa timore cadit.
Nec tamen ulterius quidquam sperove precorve,
  Quam male mutato posse carere loco.
Aut hoc, aut nihil est, pro me tentare modeste
  Gratia quod salvo vestra pudore queat.
Suscipe, romanae facundia, Maxime, linguae,
  Difficilis causae mite patrocinium.
Est mala, confiteor, sed te bona fiet agente;
  Lenia pro misera fac modo verba fuga.
Nescit enim Caesar, quamvis Deus omnia norit,
  Ultimus hic qua sit conditione locus.
Magna tenent illud rerum molimina numen,
  Haec est caelesti pectora cura minor.
Nec vacat, in qua sint positi regione Tomitae,
  Quaerere, finitimo vix loca nota Getae.
Aut quid Sauromatae faciant, quid Iäzyges acres,
  Cultaque oresteae taurica terra Deae:
Quaeque aliae gentes, ubi frigore constitit Ister,
  Dura meant celeri terga per amnis equo.
Maxima pars hominum nec te, pulcherrima, curant,
  Roma; nec ausonii militis arma timent.
Dant animos arcus illis, plenaeque pharetrae,
  Quamque libet longis cursibus aptus equus;
Quodque sitim didicere diu tolerare famemque,
  Quodque sequens nullas hostis habebit aquas.
Ira Dei mitis non me misisset in istam,
  Si satis haec illi nota fuisset, humum.
Nec me, nec quemquam romanum gaudet ab hoste,
  Meque minus, vitam cui dedit ipse, premi.
Noluit, ut poterat, minimo me perdere nutu,
  Nil opus est ullis in mea fata Getis.
Sed neque, cur morerer, quidquam mihi comperit actum;
  Nec minus infestus, quam fuit, esse potest.

Tum quoque nil fecit, nisi quod facere ipse coëgi,
  Paene etiam merito parcior ira meo.
Dii faciant igitur, quorum mitissimus ipse est,
  Alma nihil maius Caesare terra ferat.
Utque diu sub eo sit publica sarcina rerum,
  Perque manus huius tradita gentis eat.
At tu tam placido, quam nos quoque sensimus illum,
  Iudice pro lacrimis ora resolve meis.
Non petito ut bene sit, sed uti male tutius; utque
  Exsilium saevo distet ab hoste meum.
Quamque dedere mihi praesentia numina vitam,
  Non adimat stricto squallidus ense Getes.
Denique, si moriar, subeant pacatius arvum
  Ossa, nec a scythica nostra premantur humo.
Nec male compositos, ut scilicet exsule dignum,
  Bistonii cineres ungula pulset equi.
Et ne, si superest aliquid post funera sensus,
  Terreat hic manes sarmatis umbra meos.
Caesaris haec animum poterant audita movere,
  Maxime, movissent si tamen ante tuum.
Vox, precor, augustas pro me tua molliat aures,
  Auxilii trepidis quae solet esse reis:
Assuetaque tibi doctae dulcedine linguae
  Aequandi superis pectora flecte viri.
Non tibi Theromedon, crudusve rogabitur Atreus,
  Quique suis homines pabula fecit equis:
Sed piger ad poenas princeps, ad praemia velox,
  Quique dolet, quoties cogitur esse ferox.
Qui vicit semper, victis ut parcere posset,
  Clausit et aeterna civica bella sera.
Multa metu poenae, poena qui pauca coërcet,
  Et iacit invita fulmina rara manu.
Ergo tam placidas orator missus ad aures,
  Ut propior patriae sit fuga nostra, roga.
Ille ego sum, qui te colui, quem festa solebat
  Inter convivas mensa videre tuos.
Ille ego, qui dixi vestros hymenaeon ad ignes,
  Et cecini fausto carmina digna toro.
Cuius te solitum memini laudare libellos,
  Exceptis, domino qui nocuere suo.

Cui tua nonnumquam miranti scripta legebas,
  Ille ego, de vestra cui data nupta domo.
Hanc probat, et primo dilectam semper ab aevo
  Est inter comites Marcia censa suas;
Inque suis habuit matertera Caesaris ante;
  Quarum iudicio si qua probata, proba est.
Ipsa sua melior fama, laudantibus istis,
  Claudia divina non eguisset ope.
Nos quoque praeteritos sine labe peregimus annos;
  Proxima pars vitae transilienda meae.
Sed de me ut sileam, coniux mea sarcina vestra est;
  Non potes hanc salva dissimulare fide.
Confugit haec ad vos, vestras amplectitur aras;
  Iure venit cultos ad sibi quisque Deos.
Flensque rogat, precibus lenito Caesare vestris,
  Busta sui fiant ut propiora viri.

SEVERO

Suorum dulcis memoria et rusticandi cupiditas.

**A tibi dilecto missam Nasone salutem
  Accipe, pars animae magna, Severe, meae.
Neve roga, quid agam; si persequar omnia, flebis:
  Summa satis nostri sit tibi nota mali.
Vivimus assiduis expertes pacis in armis,
  Dura pharetrato bella movente Geta;
Deque tot expulsis sum miles in exsule solus;
  Tuta, nec invideo, cetera turba iacet.
Quoque magis nostros venia dignere libellos,
  Haec in procinctu carmina facta leges.
Stat vetus urbs, ripae vicina binominis Istri,
  Moenibus et positu vix adeunda loci.
Caspius Aegypsos, de se si credimus ipsis,
  Condidit, et proprio nomine dixit opus.
Hanc ferus, Odrysiis inopino marte peremtis,
  Cepit, et in regem sustulit arma Getes.
Ille memor magni generis, virtute quod auget,
  Protinus innumero milite cinctus adest.**

Nec prius abscessit, merita quam caede nocentum
  Se nimis ulciscens exstitit ipse nocens.
At tibi, rex, aevo detur, fortissime, nostro,
  Semper honorata sceptra tenere manu;
Teque, quod et praestat, quid enim tibi plenius optem?
  Martia cum magno Caesare Roma probet.
Sed memor unde abii, queror, o iucunde sodalis,
  Accedant nostris saeva quod arma malis.
Ut careo vobis, stygias detrusus in oras,
  Quatuor autumnos Pleïas orta facit.
Nec tu credideris urbanae commoda vitae
  Quaerere Nasonem, quaerit et illa tamen.
Nam modo vos animo, dulces, reminiscor, amici;
  Nunc mihi cum cara coniuge nata subit:
Eque domo rursus pulcrae loca vertor ad Urbis,
  Cunctaque mens oculis pervidet illa suis.
Nunc fora, nunc aedes, nunc marmore tecta theatra,
  Nunc subit aequata porticus omnis humo.
Gramina nunc Campi pulcros spectantis in hortos,
  Stagnaque et euripi, virgineusque liquor.
At, puto, sic Urbis misero est erepta voluptas,
  Quolibet ut saltem rure frui liceat.
Non meus amissos animus desiderat agros,
  Ruraque peligno conspicienda solo:
Nec quos piniferis positos in collibus hortos
  Spectat flaminiae clodia iuncta viae:
Quos ego nescio cui colui; quibus ipse solebam
  Ad sata fontanas, nec pudet, addere aquas.
Sunt ibi, si vivunt, nostra quoque consita quondam,
  Sed non et nostra poma legenda manu.
Pro quibus amissis, utinam contingere possit
  Hic saltem profugo gleba colenda mihi!
Ipse ego pendentes, liceat modo, rupe capellas,
  Ipse velim baculo pascere nixus oves.
Ipse ego, ne solitis insistant pectora curis,
  Ducam ruricolas sub iuga panda boves.
Et discam getici quae norint verba iuvenci,
  Assuetas illis adiiciamque minas.
Ipse, manu capulum pressi moderatus aratri,
  Experiar mota spargere semen humo.

Nec dubitem longis purgare ligonibus arva,
  Et dare quas, sitiens combibat hortus, aquas.
Unde sed hoc nobis, minimum quos inter et hostem
  Discrimen murus clausaque porta facit?
At tibi nascenti, quod toto pectore laetor,
  Nerunt fatales fortia fila Deae.
Te modo Campus habet, densa modo porticus umbra,
  Nunc, in quo ponis tempora rara, forum.
Umbria nunc revocat, nec non albana petentem,
  Appia ferventi ducit in arva rota.
Forsitan hic optes, ut iustam supprimat iram
  Caesar, et hospitium sit tua villa meum.
Ah nimium est, quod, amice, petis! moderatius opta;
  Et voti, quaeso, contrahe vela tui.
Terra velim propior, nullique obnoxia bello
  Detur; erit nostris pars bona demta malis.

ATTICO

Iucunda summae familiaritatis recordatio.

Accipe colloquium gelido Nasonis ab Istro,
  Attice, iudicio non dubitande meo.
Ecquid adhuc remanes memor infelicis amici?
  Deserit an partes languida cura suas?
Non ita Dii tristes mihi sunt, ut credere possim,
  Fasque putem iam te non meminisse mei.
Ante meos oculos tua stat, tua semper imago est,
  Et videor vultus mente videre tuos.
Seria multa mihi tecum collata recordor,
  Nec data iucundis tempora pauca iocis.
Saepe citae longis visae sermonibus horae,
  Saepe fuit brevior, quam mea verba, dies.
Saepe tuas factum venit modo carmen ad aures,
  Et nova iudicio subdita Musa tuo est.
Quod tu laudaras, populo placuisse putabam,
  Hoc pretium curae dulce recentis erat.
Utque meus lima rasus liber esset amici,
  Non semel admonitu facta litura tuo est.

Nos fora viderunt pariter, nos porticus omnis,
Nos via, nos iunctis curva theatra locis.
Denique tantus amor nobis, carissime, semper,
Quantus in Aeacidis Actoridisque fuit.
Non ego, securae biberes si pocula Lethes,
Excidere haec credam pectore posse tuo.
Longa dies citius brumali sidere, noxque
Tardior hiberna solstitialis erit;
Nec Babylon aestum, nec frigora Pontus habebit,
Calthaque paestanas vincet odore rosas:
Quam tibi nostrarum veniant oblivia rerum;
Non ita pars fati candida nulla mei.
Ne tamen haec dici possit fiducia mendax,
Stultaque credulitas nostra fuisse, cave:
Constantique fide veterem tutare sodalem,
Qua licet, et quantum non onerosus ero.

MAXIMO COTTAE

Exsultatio de tribus imaginibus cum supplicatione trigemina.

Redditus est nobis Caesar cum Caesare nuper,
Quos mihi misisti, Maxime Cotta, Deos.
Utque tuum munus numerum, quem debet, haberet;
Est ibi Caesaribus Livia iuncta suis.
Argentum felix, omnique beatius auro,
Quod, fuerat pretium cum rude, numen habet.
Non mihi divitias dando maiora dedisses,
Caelitibus missis nostra sub ora tribus.
Est aliquid, spectare Deos, et adesse putare;
Et quasi cum vero numine posse loqui.
Praemia quanta, Dei! nec me tenet ultima tellus,
Utque prius media sospes in Urbe moror.
Caesareos video vultus, velut ante videbam;
Vix huius voti spes fuit ulla mihi.
Utque salutabam, numen caeleste saluto;
Quod reduci tribuas, nil, puto, maius habes.

Quid nostris oculis nisi sola palatia desunt?
  Qui locus, ablato Caesare, vilis erit.
Hunc ego cum spectem, videor mihi cernere Romam,
  Nam patriae faciem sustinet ille suae.
Fallor? an irati mihi sunt in imagine vultus;
  Torvaque nescio quid forma minantis habet?
Parce, vir immenso maior virtutibus orbe,
  Iustaque vindictae supprime lora tuae.
Parce, precor, saecli decus indelebile nostri;
  Terrarum dominum quem sua cura facit.
Per patriae nomen, quae te tibi carior ipso est,
  Per numquam surdos in tua vota Deos;
Perque tori sociam, quae par tibi sola reperta est,
  Et cui maiestas non onerosa tua est;
Perque tibi similem virtutis imagine natum,
  Moribus agnosci qui tuus esse potest;
Perque tuos, vel avo, vel dignos patre nepotes,
  Qui veniunt magno per tua vota gradu:
Parte leva minima, nostras et contrahe poenas;
  Daque, procul scythico qui sit ab hoste, locum.
Et tua, si fas est, a Caesare proxime Caesar,
  Numina sint precibus non inimica meis.
Sic fera quamprimum pavido Germania vultu
  Ante triumphantes serva feratur equos.
Sic pater in pylios, cumaeos mater in annos
  Vivant; et possis filius esse diu.
Tu quoque, conveniens ingenti nupta marito,
  Accipe non dura supplicis aure preces.
Sic tibi vir sospes, sic sint cum prole nepotes,
  Cumque bonis nuribus quas peperere nurus.
Sic, quem dira tibi rapuit Germania, Drusus
  Pars fuerit partus sola caduca tui.
Sic tibi fraterni mature funeris ultor
  Purpureus niveis filius instet equis.
Annuite o timidis, mitissima numina, votis;
  Praesentes aliquid prosit habere Deos.
Caesaris adventu tuta gladiator arena
  Exit, et auxilium non leve vultus habet.
Nos quoque, vestra iuvet quod, qua licet, ora videmus,
  Intrata est superis quod domus una tribus.

Felices illi, qui non simulacra, sed ipsos,
  Quique Deûm coram corpora vera vident!
Quod quoniam nobis invidit inutile fatum;
  Quos dedit ars votis, effigiemque colo.
Sic homines novere Deos, quos arduus aether
  Occulit, et colitur pro Iove forma Iovis.
Denique, quae mecum est, et erit sine fine, cavete,
  Ne sit in inviso vestra figura loco.
Nam caput e nostra citius cervice recedet,
  Et patiar fossis lumen abire genis;
Quam caream raptis, o publica numina, vobis:
  Vos eritis nostrae portus et ara fugae.
Vos ego complectar, geticis si cingar ab armis,
  Vosque meas aquilas, vos mea signa sequar.
Aut ego me fallo, nimiaque cupidine ludor;
  Aut spes exsilii commodioris adest.
Nam minus et minus est facies in imagine tristis,
  Visaque sunt dictis annuere ora meis.
Vera, precor, fiant timidae praesagia mentis;
  Iustaque quamvis est, sit minor ira Dei.

MAXIMO

Non limatae scriptionis excusatio.

Ille tuos quondam non ultimus inter amicos,
  Ut sua verba legas, Maxime, Naso rogat.
In quibus ingenium desiste requirere nostrum,
  Nescius exsilii ne videare mei.
Cernis, ut ignavum corrumpant otia corpus,
  Ut capiant vitium, ni moveantur, aquae.
Et mihi, si quis erat, ducendi carminis usus
  Deficit, estque minor factus inerte situ.
Haec quoque, quae legitis, si quid mihi, Maxime, credis,
  Scribimus invita, vixque coacta, manu.
Non libet in tales animum contendere curas,
  Nec venit ad duros Musa vocata Getas.
Ut tamen ipse vides, luctor deducere versum;
  Sed non fit fato mollior ille meo.

Cum relego, scripsisse pudet; quia plurima cerno,
  Me quoque, qui feci, iudice digna lini.
Nec tamen emendo, labor hic quam scribere maior;
  Mensque pati durum sustinet aegra nihil.
Scilicet incipiam lima mordacius uti,
  Et sub iudicium singula verba vocem?
Torquet enim fortuna parum, nisi Nilus in Hebrum
  Confluat? et frondes Alpibus addat Athos?
Parcendum est animo miserabile vulnus habenti:
  Subducant oneri colla perusta boves.
At, puto, fructus adest, iustissima causa laborum;
  Et sata cum multo foenore reddit ager.
Tempus ad hoc nobis, repetas licet omnia, nullum
  Profuit, atque utinam non nocuisset! opus.
Cur igitur scribam, miraris? miror et ipse,
  Et mecum quaero saepe, quid inde feram.
An populus vere sanos negat esse poëtas;
  Sumque fides huius maxima vocis ego?
Qui, sterili toties cum sim deceptus ab arvo,
  Damnosa persto condere semen humo.
Scilicet est cupidus studiorum quisque suorum,
  Tempus et assueta ponere in arte iuvat.
Saucius eiurat pugnam gladiator, et idem
  Immemor antiqui vulneris arma capit.
Nil sibi cum pelagi dicit fore naufragus undis,
  Et ducit remos, qua modo navit aqua.
Sic ego constanter studium non utile carpo,
  Et repeto, nollem quas coluisse, Deas.
Quid potius faciam? non sum, qui segnia ducam
  Otia; mors nobis tempus habetur iners.
Nec iuvat in lucem nimio marcescere vino,
  Nec tenet incertas alea blanda manus.
Cum dedimus somno, quas corpus postulat, horas,
  Quo ponam vigilans tempora longa modo?
Moris an oblitus patrii contendere discam
  Sarmaticos arcus, et trahar arte loci?
Hoc quoque me studium prohibent assumere vires;
  Mensque magis gracili corpore nostra valet.
Cum bene quaesieris, quid agam; magis utile nil est
  Artibus his, quae nil utilitatis habent.

Consequor ex illis casus oblivia nostri;
  Hanc satis est messem si mea reddit humus.
Gloria vos acuat, vos, ut recitata probentur
  Carmina, pieriis invigilate choris.
Quod venit ex facili, satis est componere nobis;
  Et nimis intenti causa laboris abest.
Cur ego sollicita poliam mea carmina cura?
  An verear, ne non approbet illa Getes?
Forsitan audacter faciam, sed glorior, Istrum
  Ingenio nullum maius habere meo.
Hoc, ubi vivendum, satis est si consequor arvo,
  Inter inhumanos esse poëta Getas.
Quo mihi diversum fama contendere in orbem?
  Quem fortuna dedit, Roma sit ille locus.
Hoc mea contenta est infelix Musa theatro:
  Sic merui; magni sic voluere Dei.
Nec reor hinc istuc nostris iter esse libellis,
  Quo Boreas penna deficiente venit.
Dividimur caelo; quaeque est procul urbe Quirini,
  Adspicit hirsutos cominus ursa Getas.
Per tantum terrae, tot aquas vix credere possim
  Indicium studii transiluisse mei.
Finge legi, quodque est mirabile, finge placere;
  Auctorem certe res iuvet ista nihil.
Quo tibi, si calida positus laudere Syene,
  Aut ubi Taprobanen indica cingit aqua?
Altius ire libet? si te distantia longe
  Pleïadum laudent signa, quid inde feras?
Sed neque pervenio scriptis mediocribus istuc;
  Famaque cum domino fugit ab Urbe suo.
Vosque, quibus perii, tunc cum mea fama sepulta est,
  Nunc quoque de nostra morte tacere reor.

GERMANICO CAESARI

Laetitia triumphalis.

Huc quoque caesarei pervenit fama triumphi,
  Languida quo fessi vix venit aura Noti.
Nil fore dulce mihi scythica regione putavi;
  Iam minus hic odio est, quam fuit ante, locus.

Tamdem aliquid pulsa curarum nube serenum
  Vidi, fortunae verba dedique meae.
Nolit ut ulla mihi contingere gaudia Caesar,
  Velle potest cuivis haec tamen una dari.
Dii quoque, ut a cunctis hilari pietate colantur,
  Tristitiam poni per sua festa iubent.
Denique, quod certus furor est audere fateri,
  Hac ego laetitia, si vetet ipse, fruar.
Iupiter utilibus quoties iuvat imbribus agros,
  Mixta tenax segeti crescere lappa solet.
Nos quoque frugiferum sentimus inutilis herba
  Numen, et invita saepe iuvamur ope.
Gaudia caesareae mentis pro parte virili
  Sunt mea; privati nil habet illa domus.
Gratia, fama, tibi, per quam spectata triumphi
  Incluso mediis est mihi pompa Getis.
Indice te didici, nuper visenda coisse
  Innumeras gentes ad ducis ora sui.
Quaeque capit vastis immensum moenibus orbem,
  Hospitiis Romam vix habuisse locum.
Tu mihi narrasti, cum multis lucibus ante
  Fuderit assiduas nubilus Auster aquas,
Lumine caelesti solem fulsisse serenum,
  Cum populi vultu conveniente die;
Atque ita vectorem, cum magno vocis honore,
  Bellica laudatis dona dedisse viris:
Claraque sumturum pictas insignia vestes,
  Tura prius sanctis imposuisse focis:
Iustitiamque sui caste placasse parentis,
  Illo quae templum pectore semper habet.
Quaque ierit, felix adiectum plausibus omen,
  Saxaque iactatis erubuisse rosis.
Protinus argento veros imitantia muros
  Barbara cum victis oppida lata viris.
Fluminaque et montes, et in altis pascua silvis,
  Armaque cum telis in strue mista suis.
Deque triumphato, quod sol incenderit, auro
  Aurea romani tecta fuisse fori.
Totque tulisse duces captivis addita collis
  Vincula, paene hostes quot satis esse fuit.

Maxima pars horum vitam veniamque tulerunt,
  In quibus et belli summa caputque Bato.
Cur ego posse negem minui mihi numinis iram,
  Cum videam mites hostibus esse Deos?
Pertulit huc idem nobis, Germanice, rumor,
  Oppida sub titulo nominis isse tui.
Atque ea te contra, nec muri mole, nec armis,
  Nec satis ingenio tuta fuisse loci.
Dii tibi dent annos! a te nam cetera sumes;
  Sint modo virtuti tempora longa tuae.
Quod precor, eveniet: sunt quiddam oracula vatum.
  Nam Deus optanti prospera signa dedit.
Te quoque victorem tarpeias scandere in arces
  Laeta coronatis Roma videbit equis;
Maturosque pater nati spectabit honores,
  Gaudia percipiens, quae dedit ipse suis.
Iam nunc haec a me, iuvenum belloque togaque
  Maxime, dicta tibi vaticinante nota.
Hunc quoque carminibus referam fortasse triumphum,
  Sufficiet nostris si modo vita malis:
Imbuero scythicas si non prius ipse sagittas,
  Abstuleritque ferox hoc caput ense Getes.
Quod si, me salvo, dabitur tibi laurea templis,
  Omina bis dices vera fuisse mea.

UXORI

Sollicitudo uxoris pro se.

Aequor, iasonio pulsatum remige primum,
  Quaeque nec hoste fero, nec nive, terra, cares:
Ecquod erit tempus, quo vos ego Naso relinquam,
  In minus hostilem iussus abire locum?
An mihi barbaria vivendum semper in ista?
  Inque tomitana condar oportet humo?
Pace tua, si pax ulla est tibi, pontica tellus,
  Finitimus rapido quam terit hostis equo;
Pace tua dixisse velim; tu pessima duro
  Pars es in exsilio, tu mala nostra gravas.

Tu neque ver sentis cinctum florente corona,
  Tu neque messorum corpora nuda vides.
Nec tibi pampineas autumnus porrigit uvas,
  Cuncta sed immodicum tempora frigus habent.
Tu glacie freta vincta tenes, et in aequore piscis
  Inclusus tecta saepe natavit aqua.
Nec tibi sunt fontes, laticis nisi paene marini;
  Qui potus dubium sistat, alatne sitim.
Rara, neque haec felix, in apertis eminet arvis
  Arbor; et in terra est altera forma maris.
Non avis obloquitur, silvis nisi si qua remotis
  Aequoreas rauco gutture potat aquas.
Tristia per vacuos horrent absinthia campos,
  Conveniensque suo messis amara loco.
Adde metus, et quod murus pulsatur ab hoste,
  Tinctaque mortifera tabe sagitta madet:
Quod procul haec regio est, et ab omni devia cursu;
  Nec pede quo quisquam, nec rate, tutus eat.
Non igitur mirum, finem quaerentibus horum
  Altera si nobis usque rogatur humus.
Te magis est mirum non hoc evincere, coniux;
  Inque meis lacrimas posse tenere malis.
Quid facias, quaeris? quaeras hoc scilicet ipsum;
  Invenies, vere si reperire voles.
Velle parum est; cupias, ut re potiaris, oportet;
  Et faciat somnos haec tibi cura breves.
Velle reor multos: Quis enim mihi tam sit iniquus,
  Optet ut exsilium pace carere meum?
Pectore te toto, cunctisque incumbere nervis,
  Et niti pro me nocte dieque decet.
Utque iuvent alii, tu debes vincere amicos,
  Uxor; et ad partes prima venire tuas.
Magna tibi imposita est nostris persona libellis;
  Coniugis exemplum diceris esse bonae.
Hanc cave degeneres; ut sint praeconia nostra
  Vera, vide; famae quo tuearis opus.
Ut nihil ipse querar, tacito me fama queretur,
  Quae debet, fuerit ni tibi cura mei.
Exposuit mea me populo fortuna videndum;
  Et plus notitiae, quam fuit ante, dedit.

Notior est factus Capaneus a fulminis ictu,
  Notus humo mersis Amphiaraus equis.
Si minus errasset, notus minus esset Ulyxes,
  Magna Philoctetae vulnere fama suo est.
Si locus est aliquis tanta inter nomina parvis,
  Nos quoque conspicuos nostra ruina facit.
Nec te nesciri patitur mea pagina, qua non
  Inferius coa Battide nomen habes.
Quidquid ages igitur, magna spectabere scena,
  Et pia non parvis testibus uxor eris.
Crede mihi, quoties laudaris carmine nostro,
  Qui legit has laudes, an mereare, rogat.
Utque favere reor plures virtutibus istis,
  Sic tua non paucae carpere facta volent.
Quare, tu praesta, ne livor dicere possit:
  Haec est pro miseri lenta salute viri.
Cumque ego deficiam, nec possim ducere currum,
  Fac tu sustineas debile sola iugum.
Ad medicum specto, venis fugientibus, aeger;
  Ultima pars animae dum mihi restat, ades.
Quodque ego praestarem, si te magis ipse valerem,
  Id mihi, cum valeas fortius, ipsa refer.
Exigit hoc socialis amor, foedusque maritum;
  Moribus hoc, coniux, exigis ipsa tuis.
Hoc domui debes, de qua censeris, ut illam
  Non magis officiis, quam probitate, colas.
Cuncta licet facias; nisi sis laudabilis, uxor,
  Non poterit credi Marcia culta tibi.
Nec sumus indigni; nec, si vis vera fateri,
  Debetur meritis gratia nulla meis.
Redditur illa quidem grandi cum foenore nobis,
  Nec te, si cupiat laedere, livor habet.
Sed tamen hoc factis adiunge prioribus unum,
  Pro nostris ut sis ambitiosa malis.
Ut minus infesta iaceam regione, labora;
  Clauda nec officii pars erit ulla tui.
Magna peto, sed non tamen invidiosa roganti:
  Utque ea non teneas, tuta repulsa tua est.
Nec mihi succense, toties si carmine nostro,
  Quod facis, ut facias, teque imitere, rogo.

Fortibus assuevit tubicen prodesse; suoque
  Dux bene pugnantes incitat ore viros.
Nota tua est probitas, testataque tempus in omne;
  Sit virtus etiam non probitate minor.
Non tibi amazonia est pro me sumenda securis,
  Aut excisa levi pelta gerenda manu.
Numen adorandum est, non ut mihi fiat amicum,
  Sed sit ut iratum, quam fuit ante, minus.
Gratia si nulla est, lacrimae tibi gratia fient:
  Hac potes, aut nulla, parte movere Deos.
Quae tibi ne desint, bene per mala nostra cavetur;
  Meque viro flendi copia dives adest.
Utque meae res sunt, omni, puto, tempore flebis;
  Has fortuna tibi nostra ministrat opes.
Si mea mors redimenda tua, quod abominor, esset;
  Admeti coniux, quam sequereris, erat.
Aemula Penelopes fieres, si fraude pudica
  Instantes velles fallere nupta procos.
Si comes exstincti manes sequerere mariti,
  Esset dux facti Laodamia tui.
Iphias ante oculos tibi erat ponenda, volenti
  Corpus in accensos mittere forte rogos.
Morte nihil opus est, nil icariotide tela;
  Caesaris at coniux ore precanda tuo:
Quae praestat virtute sua, ne prisca vetustas
  Laude pudicitiae saecula uostra premat;
Quae Veneris formam, mores Iunonis habendo,
  Sola est caelesti digna reperta toro.
Quid trepidas, et adire times? non impia Procne,
  Filiave Aeëte voce movenda tua est:
Telegonive parens vertendis nata figuris,
  Nexave nodosas angue Medusa comas.
Femina sed princeps, in qua fortuna videre
  Se probat, et caecae crimina falsa tulit.
Qua nihil in terris, ad finem solis ab ortu
  Clarius, excepto Caesare, mundus habet.
Eligito tempus, captatum saepe, rogandi,
  Haereat adversa ne tua navis aqua.
Non semper sacra reddunt oracula sortes;
  Ipsaque non omni tempore fana patent.

Cum status Urbis erit, qualem nunc auguror esse;
  Et nullus populi contrahet ora dolor:
Cum domus Augusti, Capitoli more colenda,
  Laeta, quod est, et sit, plenaque pacis erit:
Tum tibi, Dii faciant, adeundi copia fiat,
  Profectura aliquid tum tua verba puta.
Si quid aget maius, differ tua coepta; caveque
  Spem festinando praecipitare meam.
Nec rursus iubeo, dum sit vacuissima, quaeras:
  Corporis ad cultum vix vacat illa sui.
Curia cum patribus fuerit stipata verendis,
  Per rerum turbam tu quoque oportet eas.
Cum tibi contigerit vultum Iunonis adire,
  Fac sis personae, quam tueare, memor.
Nec factum defende meum, mala causa silenda est;
  Nil nisi sollicitae sint tua verba preces.
Tum lacrimis demenda mora est; submissaque terrae
  Ad non mortales brachia tende pedes.
Tum pete nil aliud, saevo nisi ab hoste recedam;
  Hostem fortunam sit satis esse mihi.
Plura quidem subeunt; sed iam turbata timore
  Haec quoque vix poteris ore tremente loqui.
Suspicor hoc damno tibi non fore; sentiat illa
  Te maiestatem pertimuisse suam.
Nec, tua si fletu scindentur verba, nocebit;
  Interdum lacrimae pondera vocis habent.
Lux etiam coeptis facito bona talibus adsit;
  Horaque conveniens, auspiciumque favens.
Sed prius imposito sanctis altaribus igni,
  Tura fer ad magnos vinaque pura Deos.
E quibus ante omnes Augustum numen adora,
  Progeniemque piam, participemque tori.
Sint utinam mites solito sibi more, tuasque
  Non duris lacrimas vultibus adspiciant.

COTTAE

Laus amicitiae cum historia Pyladis et Orestis.

Quam legis a nobis missam tibi, Cotta, salutem,
  Missa sit ut vere, perveniatque, precor.
Namque meis sospes multum cruciatibus aufers,
  Utque sit e nobis pars bona salva, facis.
Cumque labent alii, iactataque vela relinquant,
  Tu lacerae remanes anchora sola rati.
Grata tua est igitur pietas; ignoscimus illis,
  Qui cum fortuna terga dedere fugae.
Cum feriant unum, non unum fulmina terrent,
  Iunctaque percusso turba pavere solet.
Cumque dedit paries venturae signa ruinae,
  Sollicito vacuus fit locus ille metu.
Quis non e timidis aegri contagia vitat,
  Vicinum metuens ne trahat inde malum?
Me quoque amicorum nimio terrore metuque,
  Non odio, quidam destituere mei.
Non illis pietas, non officiosa voluntas
  Defuit; adversos extimuere Deos.
Utque magis cauti possunt timidique videri,
  Sic appellari non meruere mali.
At meus excusat caros ita candor amicos,
  Utque habeant de me crimina nulla, favet.
Sint hac contenti venia, signentque licebit
  Purgari factum me quoque teste suum.
Pars estis pauci potior, qui rebus in arctis
  Ferre mihi nullam turpe putastis opem.
Tunc igitur meriti morietur gratia vestri,
  Cum cinis absumpto corpore, factus ero.
Fallar, et illa meae superabit tempora vitae,
  Si tamen a memori posteritate legar.
Corpora debentur moestis exsanguia bustis;
  Effugiunt structos nomen honorque rogos.
Occidit et Theseus, et qui comitavit Oresten,
  Sed tamen in laudes vivit uterque suas.
Vos etiam seri laudabunt saepe nepotes,
  Claraque erit scriptis gloria vestra meis.

Hìc quoque Sauromatae iam vos novere Getaeque,
Et tales animos barbara turba probat.
Cumque ego de vestra nuper probitate referrem,
Nam didici getice sarmaticeque loqui;
Forte senex quidam, coetu cum staret in illo,
Reddidit ad nostros talia verba sonos:
Nos quoque amicitiae nomen bene novimus, hospes,
Quos procul a vobis frigidus Ister habet.
Est locus in Scythia, Tauros dixere priores,
Qui getica longe non ita distat humo.
Hac ego sum terra, patriae nec poenitet, ortus;
Consortem Phoebi gens colit illa Deam.
Templa manent hodie vastis innixa columnis,
Perque quater denos itur in illa gradus.
Fama refert illic signum caeleste fuisse;
Quoque minus dubites, stat basis orba Dea.
Araque, quae fuerat natura candida saxi,
Decolor affuso tincta cruore rubet.
Femina sacra facit, taedae non nota iugali,
Quae superat scythicas nobilitate nurus.
Sacrificì genus est, sic instituere priores,
Advena virgineo caesus ut ense cadat.
Regna Thoas habuit, Maeotide clarus in ora;
Nec fuit euxinis notior alter aquis.
Sceptra tenente illo, liquidas fecisse per auras
Nescio quam dicunt Iphigenian iter.
Quam levibus ventis sub nube per aëra vectam
Creditur his Phoebe deposuisse locis.
Praefuerat templo multos ea rite per annos,
Invita peragens tristia sacra manu.
Cum duo velifera iuvenes venere carina,
Presseruntque suo littora nostra pede.
Par fuit his aetas, et amor; quorum alter Orestes,
Alter erat Pylades: nomina fama tenet.
Protinus immitem Triviae ducuntur ad aram,
Evincti geminas ad sua terga manus.
Spargit aqua captos lustrali graia sacerdos,
Ambiat ut fulvas infula longa comas.
Dumque parat sacrum, dum velat tempora vittis,
Dum tardae causas invenit usque morae;

Non ego crudelis, iuvenes ignoscite, dixit;
  Sacra suo facio barbariora loco.
Ritus is est gentis: qua vos tamen urbe venitis?
  Quove parum fausta puppe petistis iter?
Dixit; et, audito patriae pia nomine virgo,
  Consortes urbis comperit esse suae.
Alter at e vobis, inquit, cadat hostia sacri,
  Ad patrias sedes nuntius alter eat.
Ire iubet Pylades carum periturus Oresten;
  Hic negat, inque vicem pugnat uterque mori.
Extitit hoc unum, quo non convenerit illis;
  Cetera par concors et sine lite fuit.
Dum peragunt pulcri iuvenes certamen amoris,
  Ad fratrem scriptas exarat illa notas.
Ad fratrem mandata dabat, cuique illa dabantur,
  Humanos casus adspice, frater erat.
Nec mora; de templo rapiunt simulacra Dianae,
  Clamque per immensas puppe feruntur aquas.
Mirus amor iuvenum, quamvis abiere tot anni,
  In scythica magnum nunc quoque nomen habet.
Fabula narrata est postquam vulgaris ab illo,
  Laudarunt omnes facta piamque fidem.
Scilicet hac etiam, qua nulla ferocior, ora
  Nomen amicitiae barbara corda movet.
Quid facere ausonia geniti debetis in urbe,
  Cum tangant diros talia facta Getas?
Adde, quod est animus semper tibi mitis, et altae
  Indicium mores nobilitatis habet;
Quos Volesus patrii cognoscat nominis auctor,
  Quos Numa maternus non neget esse suos.
Adiectique probent genitiva ad nomina Cottae,
  Si tu non esses, interitura domus.
Digne vir hac serie, lapso succurrere amico
  Conveniens istis moribus esse puta.

VESTALI

Militis fortissimi laus.

Missus es euxinas quoniam, Vestalis, ad undas,
Ut positis reddas iura sub axe locis:
Adspicis en praesens, quali iaceamus in arvo;
Nec me testis eris falsa solere queri.
Accedet voci per te non irrita nostrae,
Alpinis iuvenis regibus orte, fides.
Ipse vides certe glacie concrescere Pontum,
Ipse vides rigido stantia vina gelu.
Ipse vides, onerata ferox ut ducat Iazyx
Per medias Istri plaustra bubulcus aquas.
Adspicis et mitti sub adunco toxica ferro,
Et telum causas mortis habere duas.
Atque utinam pars haec tantum spectata fuisset,
Non etiam proprio cognita marte tibi!
Tenditis ad primum per densa pericula pilum;
Contigit ex merito qui tibi nuper honos.
Sit licet hic titulus plenis tibi fructibus ingens,
Ipsa tamen virtus ordine maior erat.
Non negat hoc Ister, cuius tua dextera quondam
Puniceam getico sanguine fecit aquam.
Non negat Aegypsos, quae, te subeunte, recepta
Sensit in ingenio nil opis esse loci.
Nam dubium, positu melius defensa manuve,
Urbs erat in summo nubibus aequa iugo.
Sithonio regi ferus interceperat illam
Hostis, et ereptas victor habebat opes;
Donec fluminea devecta Vitellius unda
Intulit, exposito milite, signa Getis.
At tibi, progenies alti fortissima Dauni,
Venit in adversos impetus ire viros.
Nec mora; conspicuus longe fulgentibus armis,
Fortia ne possint facta latere, caves:
Ingentique gradu contra ferrumque locumque,
Saxaque brumali grandine plura subis.
Nec te missa super iaculorum turba moratur,
Nec quae vipereo tela cruore madent.

Spicula cum pictis haerent in casside pennis,
   Parsque fere scuti vulnere nulla vacat.
Nec corpus cunctos feliciter effugit ictus;
   Sed minor est acri laudis amore dolor.
Talis apud Troiam danais pro navibus Aiax
   Dicitur hectoreas sustinuisse faces.
Ut propius ventum est, admotaque dextera dextrae,
   Resque fero potuit cominus ense geri;
Dicere difficile est, quid mars tuus egerit illic,
   Quotque neci dederis, quosque, quibusque modis.
Ense tuo factos calcabas victor acervos;
   Impositoque Getes sub pede multus erat.
Pugnat ad exemplum primi minor ordine pili,
   Multaque fert miles vulnera, multa facit.
Sed tantum virtus alios tua praeterit omnes,
   Ante citos quantum Pegasus ibat equos.
Vincitur Aegypsos; testataque tempus in omne
   Sunt tua, Vestalis, carmine facta meo.

SEXTO POMPEIO

Meritorum agnitio et memoria perennis.

Si quis adhuc usquam nostri non immemor exstat,
   Quidve relegatus Naso, requirit, agam;
Caesaribus vitam, Sexto debere salutem
   Me sciat: a superis hic mihi primus erit.
Tempora nam miserae complectar ut omnia vitae;
   A meritis eius pars mihi nulla vacat.
Quae numero tot sunt, quot in horto fertilis arvi
   Punica sub lento cortice grana rubent:
Africa quot segetes, quot tmolia terra racemos,
   Quot Sicyon baccas, quot parit Hybla favos.
Confiteor, testere licet, signate Quirites:
   Nil opus est legum viribus; ipse loquor.
Inter opes et me, rem parvam, pone paternas;
   Pars ego sim census quantulacumque tui.
Quam tua Trinacria est, regnataque terra Philippo,
   Quam domus augusto continuata foro;

Quam tua, rus oculis domini, Campania, gratum;
  Quaeque relicta tibi, Sexte, vel emta tenes:
Tam tuus en ego sum; cuius te munere tristi
  Non potes in Ponto dicere habere nihil.
Atque utinam possis, et detur amicius arvum,
  Remque tuam ponas in meliore loco!
Quod quoniam in Diis est, tenta lenire precando
  Numina, perpetua quae pietate colis.
Erroris nam tu, vix est discernere, nostri
  Sis argumentum maius, an auxilium.
Nec dubitans oro; sed flumine saepe secundo
  Augetur remis cursus euntis aquae.
Et pudet, et metuo, semperque eademque precari;
  Ne subeant animo taedia iusta tuo.
Verum quid faciam? res immoderata cupido est;
  Da veniam vitio, mitis amice, meo.
Scribere saepe aliud cupiens, delabor eodem;
  Ipsa locum per se litera nostra rogat.
Seu tamen effectus habitura est gratia; seu me
  Dura iubet gelido Parca sub axe mori;
Semper inoblita repetam tua munera mente,
  Et mea me tellus audiet esse tuum:
Audiet et caelo posita est quaecumque sub illo;
  Transit nostra feros si modo Musa Getas.
Teque meae causam servatoremque salutis,
  Meque tuum libra norit et aere minus.

EX METAMORPHOSIBUS

Poëtica mundi origo

(Lib. I. v. 5)

Ante mare et terras et quod tegit omnia caelum,
Unus erat toto naturae vultus in orbe,
Quem dixere Chaos; rudis indigestaque moles,
Nec quidquam, nisi pondus iners, congestaque eodem
Non bene iunctarum discordia semina rerum.
Nullus adhuc mundo praebebat lumina Titan,
Nec nova crescendo reparabat cornua Phoebe,
Nec circumfuso pendebat in aëre tellus
Ponderibus librata suis, nec brachia longo
Margine terrarum porrexerat Amphitrite;
Quaque fuit tellus, illic et pontus et aër:
Sic erat instabilis tellus, innabilis unda,
Lucis egens aër: nulli sua forma manebat,
Obstabatque aliis aliud: quia corpore in uno
Frigida pugnabant calidis, humentia siccis,
Mollia cum duris, sine pondere habentia pondus.
  Hanc Deus, et melior litem natura diremit.
Nam caelo terras, et terris abscidit undas,
Et liquidum spisso secrevit ab aëre caelum.
Quae postquam evolvit, caecoque exemit acervo,
Dissociata locis concordi pace ligavit.
Ignea convexi vis, et sine pondere caeli

Emicuit, summaque locum sibi legit in arce.
Proximus est aër illi levitate, locoque.
Densior his tellus, elementaque grandia traxit,
Et pressa est gravitate sui. Circumfluus humor
Ultima possedit, solidumque coërcuit orbem.
Sic ubi dispositam, quisquis fuit ille Deorum,
Congeriem secuit, sectamque in membra redegit,
Principio terram, ne non aequalis ab omni
Parte foret, magni speciem glomeravit in orbis.
Tum freta diffundi, rabidisque tumescere ventis
Iussit, et ambitae circumdare litora terrae.
Addidit et fontes, immensaque stagna, lacusque,
Fluminaque obliquis cinxit declivia ripis,
Quae diversa locis partim sorbentur ab ipsa;
In mare perveniunt partim, campoque recepta
Liberioris aquae, pro ripis litora pulsant.
Iussit et extendi campos, subsidere valles,
Fronde tegi silvas, lapidosos surgere montes.
Utque duae dextra caelum, totidemque sinistra
Parte secant zonae, quinta est ardentior illis;
Sic onus inclusum numero distinxit eodem
Cura Dei, totidemque plagae tellure premuntur:
Quarum quae media est, non est habitabilis aestu;
Nix tegit alta duas; totidem inter utramque locavit,
Temperiemque dedit mixta cum frigore flamma.
Imminet his aër, qui quanto est pondere terrae
Pondus aquae levius, tanto est onerosior igne.
Illic et nebulas, illic consistere nubes
Iussit, et humanas motura tonitrua mentes,
Et cum fulminibus facientes frigora ventos.
His quoque non passim mundi fabricator habendum
Aëra permisit; vix nunc obsistitur illis,
(Quum sua quisque regant diverso flamina tractu)
Quin lanient mundum: tanta est discordia fratrum!
Eurus ad Auroram, nabataeaque regna recessit,
Persidaque, et radiis iuga subdita matutinis:
Vesper, et occiduo quae litora sole tepescunt,
Proxima sunt Zephyro: Scythiam septemquetrionem
Horrifer invasit Boreas; contraria tellus
Nubibus assiduis, pluvioque madescit ab Austro.

Haec super imposuit liquidum, et gravitate carentem
Aethera, nec quidquam terrenae faecis habentem.
Vix ea limitibus dissepserat omnia certis,
Quum, quae pressa diu massa latuere sub illa,
Sidera coeperunt toto effervescere caelo.
Neu regio foret ulla suis animantibus orba,
Astra tenent caeleste solum, formaeque Deorum;
Cesserunt nitidis habitandae piscibus undae,
Terra feras cepit, volucres agitabilis aër.
Sanctius his animal, mentisque capacius altae
Deerat adhuc, et quod dominari in cetera posset.
Natus homo est: sive hunc divino semine fecit
Ille opifex rerum, mundi melioris origo;
Sive recens tellus, seductaque nuper ab alto
Aethere, cognati retinebat semina caeli.
Quam satus Iapeto mixtam fluvialibus undis
Finxit in effigiem moderantum cuncta Deorum.
Pronaque quum spectent animalia cetera terram,
Os homini sublime dedit, caelumque tueri
Iussit, et erectos ad sidera tollere vultus.
Sic, modo quae fuerat rudis et sine imagine tellus,
Induit ignotas hominum conversa figuras.

Quatuor mundi aetates.

(89)

Aurea prima sata est aetas, quae vindice nullo
Sponte sua sine lege fidem rectumque colebat.
Poena metusque aberant: nec verba minacia fixo
Aere legebantur; nec supplex turba timebat
Iudicis ora sui, sed erant sine iudice tuti.
Nondum caesa suis, peregrinum ut viseret orbem,
Montibus, in liquidas pinus descenderat undas,
Nullaque mortales, praeter sua, litora norant.
Nondum praecipites cingebant oppida fossae,
Non tuba directi, non aeris cornua flexi,
Non galeae, non ensis erant; sine militis usu
Mollia securae peragebant otia gentes.

Ipsa quoque immunis, rastroque intacta, nec ullis
Saucia vomeribus, per se dabat omnia tellus:
Contentique cibis nullo cogente creatis,
Arbuteos foetus, montanaque fraga legebant,
Cornaque, et in duris haerentia mora rubetis,
Et quae deciderant patula Iovis arbore glandes.
Ver erat aeternum, placidique tepentibus auris
Mulcebant Zephyri natos sine semine flores.
Mox etiam fruges tellus inarata ferebat,
Nec renovatus ager gravidis canebat aristis.
Flumina iam lactis, iam flumina nectaris ibant,
Flavaque de viridi stillabant ilice mella.
Postquam, Saturno tenebrosa in Tartara misso,
Sub Iove mundus erat, subiit argentea proles
Auro deterior, fulvo pretiosior aere:
Iupiter antiqui contraxit tempora veris;
Perque hiemes, aestusque et inaequales autumnos,
Et breve ver, spatiis exegit quatuor annum.
Tum primum siccis aër fervoribus ustus
Canduit, et ventis glacies adstricta pependit.
Tum primum subiere domos; domus antra fuerunt,
Et densi frutices, et vinctae cortice virgae.
Semina tum primum longis cerealia sulcis
Obruta sunt, pressique iugo gemuere iuvenci.
Tertia post illas successit ahenea proles
Saevior ingeniis, et ad horrida promptior arma;
Nec scelerata tamen: de duro est ultima ferro.
Protinus irrupit venae peioris in aevum
Omne nefas; fugere pudor, verumque, fidesque:
In quorum subiere locum fraudesque, dolique,
Insidiaeque, et vis, et amor sceleratus habendi.
Vela dabat ventis, nec adhuc bene noverat illos
Navita; quaeque diu steterant in montibus altis,
Fluctibus ignotis insultavere carinae.
Communemque prius, ceu lumina solis et auras,
Cautus humum longo signavit limite mensor.
Nec tantum segetes alimentaque debita dives
Poscebatur humus, sed itum est in viscera terrae;
Quasque recondiderat, stygiisque admoverat umbris,
Effodiuntur opes irritamenta malorum.

Iamque nocens ferrum, ferroque nocentius aurum
Prodierant: prodit bellum, quod pugnat utroque,
Sanguineaque manu crepitantia concutit arma.
Vivitur ex rapto: non hospes ab hospite tutus,
Non socer a genero; fratrum quoque gratia rara est.
Imminet exitio vir coniugis, illa mariti;
Lurida terribiles miscent aconita novercae;
Filius ante diem patrios inquirit in annos.
Victa iacet pietas: et virgo caede madentes
Ultima caelestum terras Astraea reliquit.

Iupiter Gigantes fulmine percutit,
et Lycaonem regem Arcadiae,
cuius insidias expertus fuerat, vertit in lupum.

(152)

Affectasse ferunt regnum caeleste Gigantas,
Altaque congestos struxisse ad sidera montes.
Tum pater omnipotens misso perfregit Olympum
Fulmine, et excussit subiecto Pelion Ossae.
Obruta mole sua quum corpora dira iacerent,
Perfusam multo natorum sanguine terram
Incaluisse ferunt, calidumque animasse cruorem;
Et, ne nulla suae stirpis monumenta manerent,
In faciem vertisse hominum: sed et illa propago
Contemptrix Superùm, saevaeque avidissima caedis,
Et violenta fuit: scires e sanguine natos.

Iupiter convocat Superos. Via lactea.

(163)

Quae pater ut summa vidit saturnius arce;
Ingemit, et facto nondum vulgata recenti
Faeda lycaoniae referens convivia mensae,
Ingentes animo, et dignas Iove concipit iras,
Conciliumque vocat: tenuit mora nulla vocatos.
Est via sublimis caelo manifesta sereno,

Lactea nomen habet, candore notabilis ipso.
Hac iter est Superis ad magni tecta Tonantis,
Regalemque domum. Dextra, laevaque Deorum
Atria nobilium valvis celebrantur apertis.
Plebs habitant diversa locis: a fronte potentes
Caelicolae, clarique suos posuere penates.
Hic locus est, quem, si verbis audacia detur,
Haud timeam magni dixisse palatia caeli.
Ergo ubi marmoreo Superi sedere recessu,
Celsior ipse loco, sceptroque innixus eburno,
Terrificam capitis concussit terque quaterque
Caesariem, cum qua terram, mare sidera movit.
Talibus inde modis ora indignantia solvit:
　Non ego pro mundi regno magis anxius illa
Tempestate fui, qua centum quisque parabant
Iniicere anguipedum captivo brachia caelo.
Nam, quamquam ferus hostis erat, tamen illud ab uno
Corpore, et ex una pendebat origine bellum.
Nunc mihi, qua totum Nereus circumtonat orbem,
Perdendum mortale genus. Per flumina iuro
Infera sub terras stygio labentia luco.
Cuncta prius tentata; sed immedicabile vulnus
Ense recidendum, ne pars sincera trahatur.
Sunt mihi Semidei, sunt rustica numina Nymphae,
Faunique, Satyrique, et monticolae Silvani:
Quos, quoniam caeli nondum dignamur honore,
Quas dedimus, certe terras habitare sinamus.
An satis, o Superi, tutos fore creditis illos,
Quum mihi qui fulmen, qui vos habeoque regoque,
Struxerit insidias notus feritate Lycaon?
Confremuere omnes, studiisque ardentibus ausum
Talia deposcunt. Sic, quum manus impia saevit
Sanguine caesareo romanum exstinguere nomen,
Attonitum tantae subito terrore ruinae
Humanum genus est, totusque perhorruit orbis.
Nec tibi grata minus pietas, Auguste, tuorum,
Quam fuit illa Iovi. Qui postquam voce manuque
Murmura compressit; tenuere silentia cuncti.
　Substitit ut clamor pressus gravitate regentis,
Iupiter hoc iterum sermone silentia rumpit:

Ille quidem poenas (curam hanc dimittite) solvit;
Quod tamen admissum, quae sit vindicta, docebo.
Contigerat nostras infamia temporis aures:
Quam cupiens falsam, summo delabor Olympo,
Et Deus humana lustro sub imagine terras.
Longa mora est, quantum noxae sit ubique repertum,
Enumerare: minor fuit ipsa infamia vero.
Maenala transieram latebris horrenda ferarum,
Et cum Cyllene gelidi pineta Lycaei.
Arcados hinc sedes et inhospita tecta tyranni
Ingredior, traherent quum sera crepuscula noctem.
Signa dedi venisse Deum, vulgusque precari
Coeperat: irridet primo pia vota Lycaon;
Mox, ait, experiar, Deus hic, discrimine aperto,
An sit mortalis; nec erit dubitabile verum.
Nocte gravem somno nec opina perdere morte
Me parat. Haec illi placet experientia veri.
Nec contentus eo, missi de gente molossa
Obsidis unius iugulum mucrone resolvit:
Atque ita semineces partim ferventibus artus
Mollit aquis, partim subiecto torruit igni.
Quos simul imposuit mensis; ego vindice flamma
In domino dignos everti tecta penates.
Territus ipse fugit, nactusque silentia ruris
Exululat, frustraque loqui conatur: ab ipso
Colligit os rabiem, solitaeque cupidine caedis
Vertitur in pecudes: et nunc quoque sanguine gaudet.
In villos abeunt vestes, in crura lacerti;
Fit lupus, et veteris servat vestigia formae:
Canities eadem est, eadem violentia vultu;
Iidem oculi lucent, eadem feritatis imago est.
Occidit una domus, sed non domus una perire
Digna fuit; qua terra patet, fera regnat Erinnys.
In facinus iurasse putes: dent ocyus omnes,
Quas meruere pati (sic stat sententia) poenas.

Dii in concionem vocati Iovis sententiae de perdendo genere humano consentiunt; quod per diluvium exstinguitur.

(244)

Dicta Iovis pars voce probant, stimulosque furenti
Adiiciunt; alii partes assensibus implent.
Est tamen humani generis iactura dolori
Omnibus: et, quae sit terrae mortalibus orbae
Forma futura, rogant, quis sit laturus in aras
Tura; ferisne paret populandas tradere terras?
Talia quaerentes (sibi enim fore cetera curae)
Rex Superûm trepidare vetat, sobolemque priori
Dissimilem populo promittit origine mira.
Iamque erat in totas sparsurus fulmina terras;
Sed timuit, ne forte sacer tot ab ignibus aether
Conciperet flammas, longusque ardesceret axis.
Esse quoque in fatis reminiscitur, affore tempus,
Quo mare, quo tellus, correptaque regia caeli
Ardeat, et mundi moles operosa laboret.
Tela reponuntur manibus fabricata Cyclopum:
Poena placet diversa; genus mortale sub undis
Perdere, et ex omni nimbos dimittere caelo.
Protinus aeoliis Aquilonem claudit in antris,
Et quaecumque fugant inductas flamina nubes,
Emittitque Notum. Madidis Notus evolat alis,
Terribilem picea tectus caligine vultum:
Barba gravis nimbis, canis fluit unda capillis,
Fronte sedent nebulae, rorant pennaeque, sinusque.
Utque manu lata pendentia nubila pressit,
Fit fragor, hinc densi funduntur ab aethere nimbi.
Nuntia Iunonis varios induta colores
Concipit Iris aquas, alimentaque nubibus affert.
Sternuntur segetes, et deplorata coloni
Vota iacent, longique labor perit irritus anni.
Nec caelo contenta suo Iovis ira: sed illum
Caeruleus frater iuvat auxiliaribus undis.
Convocat hic amnes: qui postquam tecta tyranni

Intravere sui, Non est hortamine longo
Nunc, ait, utendum; vires effundite vestras:
(Sic opus est) aperite domos, ac mole remota,
Fluminibus vestris totas immittite habenas.
Iusserat: hi redeunt, ac fontibus ora relaxant,
Et defrenato volvuntur in aequora cursu.
Ipse tridente suo terram percussit: at illa
Intremuit, motuque sinus patefecit aquarum.
Exspatiata ruunt per apertos flumina campos;
Cumque satis arbusta simul, pecudesque, virosque,
Tectaque, cumque suis rapiunt penetralia sacris.
Si qua domus mansit, potuitque resistere tanto
Indeiecta malo, culmen tamen altior huius
Unda tegit, pressaeque labant sub gurgite turres.
Iamque mare, et tellus nullum discrimen habebant:
Omnia pontus erant; deerant quoque litora ponto.
Occupat hic collem; cymba sedet alter adunca,
Et ducit remos illic, ubi nuper ararat.
Ille supra segetes, aut mersae culmina villae
Navigat, hic summa piscem deprendit in ulmo:
Figitur in viridi, si fors tulit, anchora prato,
Aut subiecta terunt curvae vineta carinae.
Et modo qua graciles gramen carpsere capellae,
Nunc ibi deformes ponunt sua corpora phocae.
Mirantur sub aqua lucos, urbesque, domosque
Nereides; silvasque tenent delphines, et altis
Incursant ramis, agitataque robora pulsant.
Nat lupus inter oves; fulvos vehit unda leones,
Unda vehit tigres; nec vires fulminis apro,
Crura nec ablato prosunt velocia cervo.
Quaesitisque diu terris, ubi sidere detur,
In mare lassatis volucris vaga decidit alis.
Obruerat tumulos immensa licentia ponti,
Pulsabantque novi montana cacumina fluctus.
Maxima pars unda rapitur; quibus unda pepercit,
Illos longa domant inopi ieiunia victu.

Deucalion et Pyrrha post diluvium genus humanum reparant iactis lapidibus post terga.

(313)

Separat aonios actaeis Phocis ab arvis,
Terra ferax, dum terra fuit; sed tempore in illo
Pars maris, et latus subitarum campus aquarum.
Mons ibi verticibus petit arduus astra duobus,
Nomine Parnassus, superatque cacumine nubes.
Hic ubi Deucalion (nam cetera texerat aequor)
Cum consorte tori parva rate vectus adhaesit;
Corycidas Nymphas, et numina montis adorant,
Fatidicamque Themin, quae tunc oracla tenebat.
Non illo melior quisquam, nec amantior aequi
Vir fuit, aut illa metuentior ulla Deorum.
Iupiter ut liquidi stagnare paludibus orbem,
Et superesse videt de tot modo millibus unum,
Et superesse videt de tot modo millibus unam,
Innocuos ambos, cultores numinis ambos;
Nubila disiecit, nimbisque Aquilone remotis,
Et caelo terras ostendit, et aethera terris.
Nec maris ira manet; positoque tricuspide telo,
Mulcet aquas rector pelagi; supraque profundum
Exstantem, atque humeros innato murice tectum,
Caeruleum Tritona vocat, conchaeque sonaci
Inspirare iubet, fluctusque et flumina signo
Iam revocare dato. Cava buccina sumitur illi
Tortilis, in latum quae turbine crescit ab imo:
Buccina, quae medio concepit ut aëra ponto,
Littora voce replet sub utroque iacentia Phoebo.
Tum quoque, ut ora Dei madida rorantia barba
Contigit, et cecinit iussos inflata receptus,
Omnibus audita est telluris, et aequoris undis;
Et quibus est undis audita, coërcuit omnes.
Iam mare litus habet, plenos capit alveus amnes,
Flumina subsidunt, colles exire videntur;
Surgit humus, crescunt loca decrescentibus undis:
Postque diem longum nudata cacumina silvae

Ostendunt, limumque tenent in fronde relictum.
Redditus orbis erat: quem postquam vidit inanem,
Et desolatas agere alta silentia terras,
Deucalion lacrimis ita Pyrrham affatur obortis:
Terrarum, quascumque vident occasus et ortus,
Nos duo turba sumus; possedit cetera pontus.
Nunc quoque adhuc vitae non est fiducia nostrae
Certa satis, terrent etiamnum nubila mentem.
Quid tibi, si sine me fatis erepta fuisses,
Nunc animi, miseranda, foret? quo sola timorem
Ferre modo posses? quo consolante doleres?
Namque ego, crede mihi, si te modo pontus haberet,
Te sequerer, coniux, et me quoque pontus haberet.
O utinam possim populos reparare paternis
Artibus, atque animas formatae infundere terrae!
Nunc genus in nobis restat mortale duobus:
(Sic visum Superis) hominumque exempla manemus.
Dixerat, et flebant; placuit caeleste precari
Numen, et auxilium per sacras quaerere sortes.
Nulla mora est; adeunt pariter cephisidas undas,
Ut nondum liquidas, sic iam vada nota secantes.
Inde ubi libatos irroravere liquores
Vestibus et capiti, flectunt vestigia sanctae
Ad delubra Deae; quorum fastigia turpi
Squalebant musco, stabantque sine ignibus arae.
Ut templi tetigere gradus, procumbit uterque
Pronus humi, gelidoque pavens dedit oscula saxo.
Atque ita, Si precibus, dixerunt, numina iustis
Victa remollescunt, si flectitur ira Deorum;
Dic, Themi, qua generis damnum reparabile nostri
Arte sit; et mersis fer opem, mitissima, rebus.
Mota Dea est, sortemque dedit: Discedite templo,
Et velate caput, cinctasque resolvite vestes;
Ossaque post tergum magnae iactate parentis.
Obstupuere diu, rumpitque silentia voce
Pyrrha prior, iussisque Deae parere recusat:
Detque sibi veniam, pavido rogat ore, pavetque
Laedere iactatis maternas ossibus umbras.
Interea repetunt caecis obscura latebris
Verba datae sortis secum, inter seque volutant.

Inde Promethides placidis Epimethida dictis
Mulcet; et, Aut fallax, ait, est solertia nobis,
Aut pia sunt, nullumque nefas oracula suadent.
Magna parens terra est, lapides in corpore terrae
Ossa reor dici; iacere hos post terga iubemur.
Coniugis augurio quamquam Titania mota est,
Spes tamen in dubio, est: adeo caelestibus ambo
Diffidunt monitis. Sed quid tentare nocebit?
Discedunt, velantque caput, tunicasque recingunt;
Et iussos lapides sua post vestigia mittunt.
Saxa (quis hoc credat, nisi sit pro teste vetustas?)
Ponere duritiem coepere, suumque rigorem,
Mollirique mora, mollitaque ducere formam.
Mox ubi creverunt, naturaque mitior illis
Contigit, ut quaedam, sic non manifesta, videri
Forma potest hominis; sed uti de marmore coepto
Non exacta satis, rudibusque simillima signis.
Quae tamen ex illis aliquo pars humida succo,
Et terrena fuit, versa est in corporis usum;
Quod solidum est, flectique nequit, mutatur in ossa;
Quod modo vena fuit, sub eodem nomine mansit:
Inque brevi spatio, Superorum numine, saxa
Missa viri manibus faciem traxere virilem;
Et de femineo reparata est femina iactu.
Inde genus durum sumus, experiensque laborum;
Et documenta damus qua simus origine nati.

Animalia post diluvium redintegrantur
et ab Apolline Python occiditur.

(416)

Cetera diversis tellus animalia formis
Sponte sua peperit; postquam vetus humor ab igne
Percaluit solis, coenumque, udaeque paludes
Intumuere aestu, fecundaque semina rerum
Vivaci nutrita solo, ceu matris in alvo,
Creverunt, faciemque aliquam cepere morando.
Sic ubi deseruit madidos septemfluus agros

Nilus, et antiquo sua flumina reddidit alveo,
Aetherioque recens exarsit sidere limus;
Plurima cultores versis animalia glebis
Inveniunt; et in his quaedam modo coepta sub ipsum
Nascendi spatium; quaedam imperfecta, suisque
Trunca vident numeris; et eodem in corpore saepe
Altera pars vivit, rudis est pars altera tellus.
Quippe ubi temperiem sumsere humorque calorque,
Concipiunt; et ab his oriuntur cuncta duobus:
Quumque sit ignis aquae pugnax, vapor humidus omnes
Res creat, et discors concordia foetibus apta est.
Ergo ubi diluvio tellus lutulenta recenti
Solibus aetheriis, altoque recanduit aestu:
Edidit innumeras species, partimque figuras
Retulit antiquas, partim nova monstra creavit.
Illa quidem nollet; sed te quoque, maxime Python,
Tum genuit; populisque novis, incognita serpens,
Terror eras: tantum spatii de monte tenebas.
Hanc Deus arcitenens, et numquam talibus armis
Ante, nisi in damis capreisque fugacibus usus,
Mille gravem telis, exhausta paene pharetra,
Perdidit, effuso per vulnera nigra veneno.
Neve operis famam possit delere vetustas,
Instituit sacros celebri certamine ludos,
Pythia, de domitae serpentis nomine dictos.
His iuvenum quicumque manu, pedibusve, rotave
Vicerat, aesculeae capiebat frondis honorem.
Nondum laurus erat, longoque decentia crine
Tempora cingebat de qualibet arbore Phoebus.

Io Inachi regis Argivorum filia a Iove in iuvencam mutata Argo traditur custodienda.

(625)

Centum luminibus cinctum caput Argus habebat;
Inde suis vicibus capiebant bina quietem,
Cetera servabant, atque in statione manebant.
Constiterat quocumque modo, spectabat ad Io;

Ante oculos Io, quamvis aversus, habebat.
Luce sinit pasci; quum sol tellure sub alta est,
Claudit, et indigno circumdat vincula collo.
Frondibus arboreis, et amara pascitur herba;
Proque toro, terrae non semper gramen habenti
Incubat infelix, limosaque flumina potat.
Illa etiam supplex Argo quum brachia vellet
Tendere, non habuit quae brachia tenderet Argo,
Conatoque queri mugitus edidit ore;
Pertimuitque sonos, propriaque exterrita voce est.
Venit et ad ripas, ubi ludere saepe solebat,
Inachidas ripas; novaque ut conspexit in unda
Cornua, pertimuit, seque exsternata refugit.
Naides ignorant, ignorat et Inachus ipse
Quae sit: at illa patrem sequitur, sequiturque sorores,
Et patitur tangi, seque admirantibus offert.
Decerptas senior porrexerat Inachus herbas;
Illa manus lambit, patriisque dat oscula palmis;
Nec retinet lacrimas: et, si modo verba sequantur,
Oret opem, nomenque suum, casusque loquatur.
Litera pro verbis, quam pes in pulvere duxit,
Corporis indicium mutati triste peregit.
Me miserum! exclamat pater Inachus, inque gementis
Cornibus, et niveae pendens cervice iuvencae,
Me miserum! ingeminat: tu ne es quaesita per omnes,
Nata, mihi terras? Tu non inventa reperta
Luctus eras levior: retices, nec mutua nostris
Dicta refers; alto tantum suspiria ducis
Pectore: quodque unum potes ad mea verba remugis.
Nec finire licet tantos mihi morte dolores:
Sed nocet esse Deum; praeclusaque ianua leti
Aeternum nostros luctus extendit in aevum.
Talia moerenti stellatus summovet Argus,
Ereptamque patri diversa in pascua natam
Abstrahit: ipse procul montis sublime cacumen
Occupat, unde sedens partes speculetur in omnes.

Io Iunoni invisa, implorato Iovis auxilio, ex iuvenca muliebri formae ab eodem restituitur.

(728)

Iuno Io profugam per totum terruit orbem:
Ultimus immenso restabas, Nile, labori.
Quem simul ac tetigit, positisque in margine ripae
Procubuit genibus, resupinoque ardua collo,
Quos potuit, solos tollens ad sidera vultus,
Et gemitu, et lacrimis, et luctisono mugitu
Cum Iove visa queri est.... Vultus capit illa priores,
Fitque quod ante fuit: fugiunt e corpore setae,
Cornua decrescunt, fit luminis arctior orbis,
Contrahitur rictus; redeunt humerique manusque,
Ungulaque in quinos dilapsa absumitur ungues.
De bove nil superest, formae nisi candor, in illa:
Officioque pedum Nymphe contenta duorum
Erigitur, metuitque loqui, ne more iuvencae
Mugiat: et timide verba intermissa retentat.
Nunc Dea linigera colitur celeberrima turba.

Solis Regia.

(II. 1)

Regia Solis erat sublimibus alta columnis,
Clara micante auro, flammasque imitante pyropo,
Cuius ebur nitidum fastigia summa tenebat;
Argenti bifores radiabant lumine valvae.
Materiem superabat opus: nam Mulciber illic
Aequora caelarat medias cingentia terras,
Terrarumque orbem, caelumque quod imminet orbi.
Caeruleos habet unda Deos; Tritona canorum,
Proteaque ambiguum, balaenarumque prementem
Aegaeona suis immania terga lacertis;
Doridaque et natas: quarum pars nare videntur,
Pars in mole sedens virides siccare capillos,

Pisce vehi quaedam: facies non omnibus una;
Nec diversa tamen, qualem decet esse sororum.
Terra viros, urbesque gerit, silvasque, ferasque,
Fluminaque, et Nymphas, et cetera numina ruris.
Haec super imposita est caeli fulgentis imago;
Signaque sex foribus dextris, totidemque sinistris.

Phaëton Phoebum patrem adit, et eius currum, in pignus divinae suae stirpis, regendum efflagitat; sed aurigandi imperitus, fulmine a Iove percutitur.

(21)

Ad patrios *Phaëton* sua fert vestigia vultus,
Consistitque procul, neque enim propiora ferebat
Lumina. Purpurea velatus veste sedebat
In solio Phoebus, claris lucente smaragdis.
A dextra laevaque Dies, et Mensis, et Annus,
Saeculaque, et positae spatiis aequalibus Horae:
Verque novum stabat cinctum florente corona;
Stabat nuda Aestas, et spicea serta gerebat;
Stabat et Autumnus calcatis sordidus uvis:
Et glacialis Hiems canos hirsuta capillos.
Inde loco medius rerum novitate paventem
Sol oculis iuvenem, quibus adspicit omnia, vidit:
Quaeque viae tibi causa? quid hac, ait, arce petisti?
Ille refert: O lux immensi publica mundi,
Phoebe pater; si das huius mihi nominis usum,
Pignora da, genitor, per quae tua vera propago
Credar. *Tum* genitor circum caput omne micantes
Deposuit radios, propiusque accedere iussit:
Amplexuque dato.... quodvis pete munus, ut illud
Me tribuente feras: promissis testis adesto
Diis iuranda palus, oculis incognita nostris.
Vix bene desierat: currus rogat ille paternos,
Inque diem alipedum ius et moderamen equorum.
Poenituit iurasse patrem: qui terque quaterque
Concutiens illustre caput, Temeraria, dixit,

Vox mea facta tua est: utinam promissa liceret
Non dare! confiteor, solum hoc tibi, nate, negarem.
Dissuadere licet: non est tua tuta voluntas.
Magna petis, Phaëton, et quae nec viribus istis
Munera conveniunt, nec tam puerilibus annis.
Sors tua mortalis, non est mortale quod optas.
Plus etiam, quam quod Superis contingere fas sit,
Nescius affectas. Placeat sibi quisque licebit:
Non tamen ignifero quisquam consistere in axe,
Me valet excepto. Vasti quoque rector Olympi,
Qui fera terribili iaculatur fulmina dextra,
Non agat hos currus: et quid Iove maius habemus?
Ardua prima via est, et qua vix mane recentes
Enitantur equi; medio est altissima caelo:
Unde mare et terras ipsi mihi saepe videre
Fit timor, et pavida trepidat formidine pectus.
Ultima prona via est, et eget moderamine certo.
Tunc etiam, quae me subiectis excipit undis,
Ne ferar in praeceps, Tethys solet ipsa vereri.
Adde, quod assidua rapitur vertigine caelum,
Sideraque alta trahit, celerique volumine torquet.
Nitor in adversum: nec me, qui cetera, vincit
Impetus, et rapido contrarius evehor orbi.
Finge datos currus: quid agas? poterisne rotatis
Obvius ire polis, ne te citus auferat axis?
Forsitan et lucos illic, urbesque, domosque
Concipias animo, delubraque ditia donis
Esse: per insidias iter est, formasque ferarum:
Utque viam teneas, nulloque errore traharis,
Per tamen adversi gradieris cornua Tauri,
Aemoniosque arcus, violentique ora Leonis,
Saevaque circuitu curvantem brachia longo
Scorpion, atque aliter curvantem brachia Cancrum.
Nec tibi quadrupedes animosos ignibus illis,
Quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant,
In promtu regere est: vix me patiuntur, ut acres
Incaluere animi, cervixque repugnat habenis.
At tu, funesti ne sim tibi muneris auctor,
Nate, cave: dum resque sinit, tua corrige vota.
Scilicet, ut nostro genitum te sanguine credas,

Pignora certa petis: do pignora certa timendo,
Et patrio pater esse metu probor. Adspice vultus
Ecce meos: utinamque oculos in pectora posses
Inserere, et patrias intus deprendere curas!
Denique, quicquid habet dives, circumspice, mundus;
Eque tot ac tantis caeli, terraeque, marisque
Posce bonis aliquid; nullam patiere repulsam.
Deprecor hoc unum, quod vero nomine poena,
Non honor est; poenam, Phaëton, pro munere poscis.
Quid mea colla tenes blandis, ignare, lacertis?
Ne dubita, dabitur (stygias iuravimus undas)
Quodcumque optaris; sed tu sapientius opta.
 Finierat monitus: dictis tamen ille repugnat,
Propositumque tenet, flagratque cupidine currus.
Ergo, qua licuit, genitor cunctatus, ad altos
Deducit iuvenem, vulcania munera, currus.
Aureus axis erat, temo aureus, aurea summae
Curvatura rotae, radiorum argenteus ordo.
Per iuga chrysolithi, positaeque ex ordine gemmae,
Clara repercusso reddebant lumina Phoebo.
Dumque ea magnanimus Phaëton miratur, opusque
Perspicit; ecce vigil rutilo patefecit ab ortu
Purpureas aurora fores, et plena rosarum
Atria: diffugiunt stellae; quarum agmina cogit
Lucifer, et caeli statione novissimus exit.
At pater, ut terras mundumque rubescere vidit,
Cornuaque extremae velut evanescere lunae,
Iungere equos Titan velocibus imperat horis.
Iussa Deae celeres peragunt, ignemque vomentes
Ambrosiae succo saturos praesepibus altis
Quadrupedes ducunt, adduntque sonantia frena.
Tum pater ora sui sacro medicamine nati
Contigit, et rapidae fecit patientia flammae:
Imposuitque comae radios, praesagaque luctus
Pectore sollicito repetens suspiria, dixit:
Si potes hîc saltem monitis parere paternis,
Parce, puer, stimulis, et fortius utere loris:
Sponte sua properant; labor est inhibere volentes:
Nec tibi directos placeat via quinque per arcus.
Sectus in obliquum est lato curvamine limes,

Zonarumque trium contentus fine; polumque
Effugito australem, iunctamque aquilonibus Arcton.
Hac fit iter; manifesta rotae vestigia cernes.
Utque ferant aequos et caelum et terra calores,
Nec preme, nec summum molire per aethera currum.
Altius egressus caelestia tecta cremabis;
Inferius terras: medio tutissimus ibis.
Neu te dexterior tortum declinet in anguem,
Neve sinisterior pressam rota ducat ad aram;
Inter utrumque tene; fortunae cetera mando,
Quae iuvet, et melius, quam tu tibi, consulat, opto.
Dum loquor, hesperio positas in litore metas
Humida nox tetigit; non est mora libera nobis:
Poscimur: effulget tenebris aurora fugatis.
Corripe lora manu: vel, si mutabile pectus
Est tibi, consiliis, non curribus utere nostris,
Dum potes, et solidis etiam num sedibus adstas,
Dumque male optatos nondum premis inscius axes.
Quae tutus spectes, sine, me dare lumina terris.
Occupat ille levem iuvenili corpore currum:
Statque super, manibusque datas contingere habenas
Gaudet, et invito grates agit inde parenti.
  Interea volucres Pyroëis, Eous, et Aethon,
Solis equi, quartusque Phlegon hinnitibus auras
Flammiferis implent, pedibusque repagula pulsant.
Quae postquam Tethys, fatorum ignara nepotis,
Repulit, et facta est immensi copia mundi;
Corripuere viam, pedibusque per aëra motis
Obstantes findunt nebulas, pennisque levati
Praetereunt ortos iisdem de partibus Euros.
Sed leve pondus erat, nec quod cognoscere possent
Solis equi: solitaque iugum gravitate carebat.
Utque labant curvae iusto sine pondere naves,
Perque mare instabiles nimia levitate feruntur:
Sic onere adsueto vacuos dat in aëra saltus,
Succutiturque alte, similisque est currus inani.
Quod simul ac sensere, ruunt, tritumque relinquunt
Quadriiugi spatium; nec, quo prius, ordine currunt.
Ipse pavet, nec qua commissas flectat habenas,
Nec scit, qua sit iter; nec, si sciat, imperet illis.

Tum primum radiis gelidi caluere Triones,
Et vetito frustra tentarunt aequore tingi.
Quaeque polo posita est glaciali proxima serpens,
Frigore pigra prius, nec formidabilis ulli,
Incaluit, sumpsitque novas fervoribus iras.
Te quoque turbatum memorant fugisse, Boote,
Quamvis tardus eras, et te tua plaustra tenebant.
Ut vero summo despexit ab aethere terras
Infelix Phaëton penitus penitusque iacentes,
Palluit, et subito genua intremuere timore;
Suntque oculis tenebrae per tantum lumen obortae.
Et iam mallet equos numquam tetigisse paternos:
Iamque agnosse genus piget, et valuisse rogando.
Quid faciat? multum caeli post terga relictum,
Ante oculos plus est; animo metitur utrumque:
Et modo, quos illi fato contingere non est,
Prospicit occasus, interdum respicit ortus.
Quidque agat ignarus, stupet: et nec frena remittit,
Nec retinere valet, nec nomina novit equorum.
Sparsa quoque in vario passim miracula caelo,
Vastarumque videt trepidus simulacra ferarum.
Est locus, in geminos ubi brachia concavat arcus
Scorpius; et cauda, flexisque utrimque lacertis
Porrigit in spatium signorum membra duorum.
Hunc puer ut nigri madidum sudore veneni
Vulnera curvata minitantem cuspide vidit;
Mentis inops, gelida formidine lora remisit.
Quae postquam summum tetigere iacentia tergum,
Exspatiantur equi, nulloque inhibente per auras
Ignotae regionis eunt; quaque impetus egit,
Hac sine lege ruunt, altoque sub aethere fixis
Incursant stellis, rapiuntque per avia currum:
Et modo summa petunt, modo per decliva, viasq.
Praecipites spatio terrae propiore feruntur:
Inferiusque suis fraternos currere Luna
Admiratur equos, ambustaque nubila fumant.
Corripitur flammis, ut quaeque altissima, tellus,
Fissaque agit rimas, et succis aret ademptis;
Pabula canescunt; cum frondibus uritur arbos:
Materiamque suo praebet seges arida damno.

Parva queror: magnae pereunt cum moenibus urbes;
Cumque suis totas populis incendia gentes
In cinerem vertunt; silvae cum montibus ardent.
Tunc vero Phaëton cunctis e partibus orbem
Adspicit accensum, nec tantos sustinet aestus;
Ferventesque auras, velut e fornace profunda,
Ore trahit, currusque suos candescere sentit.
Et neque iam cineres, eiectatamque favillam
Ferre potest, calidoque involvitur undique fumo;
Quoque eat, aut ubi sit, picea caligine tectus
Nescit, et arbitrio volucrum raptatur equorum.
Sanguine tum credunt in corpora summa vocato,
Aethiopum populos nigrum traxisse colorem.
Nilus in extremum fugit perterritus orbem,
Occuluitque caput, quod adhuc latet: ostia septem
Pulverulenta vacant, septem sine flumine valles.
Fors eadem ismarios Hebrum cum Strymone siccat,
Hesperiosque amnes Rhenum, Rhodanumque, Padumq.
Cuique fuit rerum promissa potentia, Tibrim.
Dissilit omne solum, penetratque in Tartara rimis
Lumen, et infernum terret cum coniuge regem.
Et mare contrahitur, siccaeque est campus arenae,
Quod modo pontus erat; quosque altum texerat aequor,
Exsistunt montes, et sparsas Cycladas augent.
Ima petunt pisces; nec se super aequora curvi
Tollere consuetas audent delphines in auras;
Corpora phocarum summo resupina profundo
Exanimata iacent: ipsum quoque Nerea fama est,
Doridaque, et natas tepidis latuisse sub antris.
Ter Neptunus aquis cum torvo brachia vultu
Exserere ausus erat, ter non tulit aëris aestus.
Alma tamen Tellus, ut erat circumdata ponto,
Inter aquas pelagi, contractosque undique fontes,
Qui se condiderant in opacae viscera matris;
Sustulit omniferos collo tenus arida vultus,
Opposuitque manum fronti, magnoque tremore
Omnia concutiens paulum subsedit; et infra,
Quam solet esse, fuit; siccaque ita voce loquuta est:
Si placet hoc meruique, quid o tua fulmina cessant,
Summe Deûm? liceat periturae viribus ignis

Igne perire tuo, clademque auctore levare.
Vix equidem fauces haec ipsa in verba resolvo;
(Presserat ora vapor) tostos en adspice crines,
Inque oculis tantum, tantum super ora favillae.
Hosne mihi fructus, hunc fertilitatis honorem
Officiique refers; quod adunci vulnera aratri,
Rastrorumque fero, totoque exerceor anno?
Quod pecori frondes, alimentaque mitia fruges
Humano generi, vobis quod tura ministro?
Sed tamen exitium fac me meruisse; quid undae?
Quid meruit frater? cur illi tradita sorte
Aequora decrescunt, et ab aethere longius absunt?
Quod si nec fratris, nec te mea gratia tangit;
At caeli miserere tui: circumspice utrumque;
Fumat uterque polus: quos si vitiaverit ignis,
Atria vestra ruent. Atlas en ipse laborat,
Vixque suis humeris candentem sustinet axem.
Si freta, si terrae pereunt, si regia caeli;
In chaos antiquum confundimur: eripe flammis,
Si quid adhuc superest, et rerum consule summae.
Dixerat haec Tellus; neque enim tolerare vaporem
Ulterius potuit, nec dicere plura: suumque
Retulit os in se, propioraque manibus antra.
At pater omnipotens Superos testatus, et ipsum
Qui dederat currus, nisi opem ferat, omnia fato
Interitura gravi, summam petit arduus arcem;
Unde solet lätis nubes inducere terris,
Unde movet tonitrus, vibrataque fulmina iactat.
Sed neque, quas posset terris inducere, nubes
Tunc habuit; nec, quos caelo demitteret, imbres.
Intonat, et dextra libratum fulmen ab aure
Misit in aurigam, pariterque animaque rotisque
Expulit, et saevis compescuit ignibus ignes.
Consternantur equi: et saltu in contraria facto
Colla iugo eripiunt, abruptaque lora relinquunt.
Illic frena iacent, illic temone revulsus
Axis, in hac radii fractarum parte rotarum;
Sparsaque sunt late laceri vestigia currus.
At Phaëton, rutilos flamma populante capillos,
Volvitur in praeceps, longoque per aëra tractu

Fertur; ut interdum de caelo stella sereno,
Etsi non cecidit, potuit cecidisse videri.
Quem procul a patria diverso maximus orbe
Excipit Eridanus, fumantiaque abluit ora.
Naides hesperiae trifida fumantia flamma
Corpora dant tumulo, signantque hoc carmine saxum:
Hic situs est Phaëton, currus auriga paterni;
Quem si non tenuit, magnis tamen excidit ausis.

Heliades Clymenes filiae post casum Phaëtontis fratris in arbores et Cycnus rex Ligurum in olorem mutantur.

(329)

Iam pater obductos, luctu miserabilis aegro,
Condiderat vultus; et, si modo credimus, unum
Isse diem sine sole ferunt: incendia lumen
Praebebant, aliquisque malo fuit usus in illo.
At Clymene postquam dixit, quaecumque fuerunt
In tantis dicenda malis, lugubris et amens,
Et laniata sinus totum percensuit orbem;
Exanimesque artus primo, mox ossa requirens,
Reperit ossa tamen peregrina condita ripa,
Incubuitque loco, nomenque in marmore lectum
Perfudit lacrimis, et aperto pectore fovit.
Nec minus Heliades fletus, et inania morti
Munera dant lacrimas, et caesae pectora palmis
Non auditurum miseras Phaëtonta querelas
Nocte dieque vocant, adsternunturque sepulcro.
Luna quater iunctis impleral cornibus orbem;
Illae more suo (nam morem fecerat usus)
Plangorem dederant; e queis Phaëthusa sororum
Maxima, quum vellet terrae procumbere, questa est
Diriguisse pedes; ad quam conata venire
Candida Lampetie, subita radice retenta est.
Tertia, quum crinem manibus laniare pararet,
Avellit frondes: haec stipite crura teneri,
Illa dolet fieri longos sua brachia ramos.

Dumque ea mirantur, cortex humerosque manusque
Ambit, et exstabant tantum ora vocantia matrem.
Quid faciat mater? nisi, quo trahat impetus illam,
Huc eat atque illuc, et, dum licet, oscula iungat?
Non satis est; trunci avellere corpora tentat,
Et teneros manibus ramos abrumpere: at inde
Sanguineae manant, tamquam de vulnere, guttae.
Parce, precor, mater, quaecumque est saucia, clamat,
Parce, precor; nostrum laniatur in arbore corpus:
Iamque vale; cortex in verba novissima venit.
Inde fluunt lacrimae, stillataque sole rigescunt
De ramis electra novis; quae lucidus amnis
Excipit, et nuribus mittit gestanda latinis.
Adfuit huic monstro proles stheneleia Cycnus:
Qui tibi materno quamvis a sanguine iunctus,
Mente tamen, Phaëton, propior fuit. Ille relicto
(Nam Ligurum populos, et magnas rexerat urbes)
Imperio ripas virides, amnemque querelis
Eridanum implerat, silvamque sororibus auctam:
Quum vox est tenuata viro, canaeque capillos
Dissimulant plumae, collumque a pectore longum
Porrigitur, digitosque ligat iunctura rubentes.
Penna latus vestit, tenet os sine acumine rostrum;
Fit nova Cycnus avis, nec se caeloque, Iovique
Credit, ut iniuste missi memor ignis ab illo;
Stagna petit, patulosque lacus ignemque perosus,
Quae colat, elegit contraria flumina flammis.

Phaëtonte exstincto, Phoebus Deorum precibus solares currus et munia pristina repetit.

(381)

Squalidus interea genitor Phaëtontis, et expers
Ipse sui decoris, qualis, quum deficit orbem,
Esse solet; lucemque odit, seque ipse, diemque;
Datque animum in luctus, et luctibus adiicit iram
Officiumque negat mundo. Satis, inquit, ab aevi
Sors mea principiis fuit irrequieta, pigetque

Actorum sine fine mihi, sine honore, laborum.
Quilibet alter agat portantes lumina currus.
Si nemo est, omnesque Dei non posse fatentur,
Ipse agat; ut saltem, dum nostras tentat habenas,
Orbatura patres aliquando fulmina ponat.
Tum sciet, ignipedum vires expertus equorum,
Non meruisse necem, qui non bene rexerit illos.
Talia dicentem circumstant omnia solem
Numina, neve velit tenebras inducere rebus,
Supplice voce rogant: missos quoque Iupiter ignes
Excusat, precibusque minas regaliter addit.
Colligit amentes, et adhuc terrore paventes
Phoebus equos, stimuloque domans et verbere saevit:
Saevit enim, natumque obiectat et imputat illis.
  At pater omnipotens ingentia moenia caeli
Circuit, et, ne quid labefactum viribus ignis
Corruat, explorat: quae postquam firma, suique
Roboris esse videt; terras, hominumque labores
Perspicit (Arcadiae tamen est impensior illi
Cura suae) fontesque, et nondum audentia labi
Flumina restituit: dat terrae gramina, frondes
Arboribus, laesasque iubet revirescere silvas.

Ocyrhoë Chironis Centauri filia,
quum Diis invitis futura praedixisset, in equam vertitur.

(635)

  Ecce venit rutilis humeros protecta capillis
Filia Centauri, *pavitans* suspirat ab imis
Pectoribus, lacrimaeque genis labuntur obortae:
Atque ita, Praevertunt, inquit, me fata, vetorque
Plura loqui, vocisque meae praecluditur usus.
Non fuerant artes tanti, quae numinis iram
Contraxere mihi; mallem nescisse futura.
Iam mihi subduci facies humana videtur,
Iam cibus herba placet, iam latis currere campis
Impetus est; in equam, cognataque corpora vertor.
Tota tamen quare? pater est mihi nempe biformis.

Talia dicenti pars est extrema querelae
Intellecta parum, confusaque verba fuere.
Mox nec verba quidem, nec equae sonus ille videtur,
Sed similantis equam; parvoque in tempore certos
Edidit hinnitus, et brachia movit in herbas.
Tum digiti coëunt, et quinos alligat ungues
Perpetuo cornu levis ungula; crescit et oris
Et colli spatium, longae pars maxima pallae
Cauda fit; utque vagi crines per colla iacebant,
In dextras abiere iubas; pariterque novata est
Et vox et facies: nomen quoque monstra dedere.

Battus in lapidem mutatus.

(686)

Incustoditae pylios memorantur in agros
Processisse boves: videt has atlantide Maia
Natus, et arte sua silvis occultat abactas.
Senserat hoc furtum nemo, nisi notus in illo
Rure senex, Battum vicinia tota vocabant.
Divitis hic saltus, herbosaque pascua Nelei,
Nobiliumque greges custos servabat equarum.
Hunc timuit, blandaque manu seduxit; et illi,
Quisquis es, hospes, ait, si forte armenta requiret
Haec aliquis, vidisse nega; neu gratia facto
Nulla rependatur, nitidam cape praemia vaccam,
Et dedit: accepta, voces has reddidit hospes:
Tutus eas; lapis iste prius tua furta loquatur:
Et lapidem ostendit. Simulat Iove natus abire,
Mox redit: et, versa pariter cum voce figura,
Rustice, vidisti si quas hoc limite, dixit,
Ire boves, fer opem; furtoque silentia deme:
Iuncta suo pretium dabitur tibi femina tauro.
At senior, postquam merces geminata, Sub illis
Montibus, inquit, erant; et erant sub montibus illis.
Risit Atlantiades; et, Me mihi, perfide, prodis?
Me mihi prodis? ait; periuraque pectora vertit
In durum silicem, qui nunc quoque dicitur index;
Inque nihil merito vetus est infamia saxo.

Invidia iussu Palladis
Aglauron avaram Cecropis filiam veneno suo inficit.

(762)

Invidiae *Pallas* nigro squalentia tabo
Tecta petit: domus est imis in vallibus antri
Abdita, sole carens, non ulli pervia vento;
Tristis, et ignavi plenissima frigoris, et quae
Igne vacet semper, caligine semper abundet.
Huc ubi pervenit bello metuenda virago,
Constitit ante domum (neque enim succedere tectis
Fas habet) et postes extrema cuspide pulsat.
Concussae patuere fores; videt intus edentem
Vipereas carnes, vitiorum alimenta suorum,
Invidiam, visaque oculos avertit: at illa
Surgit humo pigre, semesarumque relinquit
Corpora serpentum, passuque incedit inerti.
Utque Deam vidit formaque armisque decoram,
Ingemuit, vultumque ima ad suspiria duxit.
Pallor in ore sedet, macies in corpore toto;
Nusquam recta acies, livent rubigine dentes;
Pectora felle virent, lingua est suffusa veneno.
Risus abest, nisi quem visi movere dolores:
Nec fruitur somno vigilantibus excita curis
Sed videt ingratos, intabescitque videndo
Successus hominum; carpitque, et carpitur una;
Suppliciumq. suum est. Quamvis tamen oderat illam,
Talibus affata est breviter Tritonia dictis:
Infice tabe tua natarum Cecropis unam:
Sic opus est; Aglauros ea est. Haud plura loquuta
Fugit, et impressa tellurem repulit hasta.
Illa Deam obliquo fugientem lumine cernens,
Murmura parva dedit, successurumque Minervae
Indoluit, baculumque capit, quod spinea totum
Vincula cingebant: adopertaque nubibus atris,
Quacumque ingreditur, florentia proterit arva,
Exuritque herbas, et summa cacumina carpit,
Afflatuque suo populos, urbesque, domosque

Polluit, et tamdem tritonida conspicit arcem
Ingeniisque, opibusque, et festa pace virentem;
Vixque tenet lacrimas, quia nil lacrimabile cernit.
Sed postquam thalamos intravit Cecrope natae,
Iussa facit, pectusque manu ferrugine tincta
Tangit, et hamatis praecordia sentibus implet;
Inspiratque nocens virus, piceumque per ossa
Dissipat, et medio spargit pulmone venenum;
Cunctaque magna facit: quibus irritata dolore
Cecropis occulto mordetur, et anxia nocte,
Anxia luce gemit, lentaque miserrima tabe
Liquitur ut glacies incerto saucia sole.

Cadmus Agenoris filius a patria exsul serpentem interimit, cuius dentes in homines mutantur.

(III. 6.)

Orbe pererrato, patriamque, iramque parentis
Vitat Agenorides, Phoebique oracula supplex
Consulit; et, quae sit tellus habitanda, requirit.
Bos tibi, Phoebus ait, solis occurret in arvis,
Nullum passa iugum, curvique immunis aratri.
Hac duce carpe vias; et, qua requieverit herba,
Moenia fac condas, boeotiaque illa vocato.
Vix bene castalio Cadmus descenderat antro;
Incustoditam lente videt ire invencam,
Nullum servitii signum cervice gerentem.
Subsequitur, pressoque legit vestigia gressu,
Auctoremque viae Phoebum taciturnus adorat.
Iam vada Cephisi, Panopesque evaserat arva;
Bos stetit, et tollens spatiosam cornibus altis
Ad caelum frontem, mugitibus impulit auras:
Atque ita respiciens comites sua terga sequentes
Procubuit, teneraque latus submisit in herba.
Cadmus agit grates, peregrinaeque oscula terrae
Figit, et ignotos montes, agrosque salutat.
Sacra Iovi facturus erat: iubet ire ministros,
Et petere e vivis libandas fontibus undas.

Silva vetus stabat, nulla violata securi;
Et specus in medio virgis ac vimine densus,
Efficiens humilem lapidum compagibus arcum;
Uberibus fecundus aquis (hoc conditus antro
Martius anguis erat cristis praesignis et auro:
Igne micant oculi; corpus tumet omne veneno;
Tresque vibrant linguae; triplici stant ordine dentes).
Quem postquam tyria lucum de gente profecti
Infausto tetigere gradu, demissaque in undas
Urna dedit sonitum, longum caput extulit antro
Caeruleus serpens, horrendaque sibila misit.
Effluxere urnae manibus, sanguisque relinquit
Corpus, et attonitos subitus tremor occupat artus.
Ille volubilibus squamosos nexibus orbes
Torquet, et immensos saltu sinuatur in arcus;
Ac media plus parte leves erectus in auras
Despicit omne nemus; tantoq. est corpore, quanto
Si totum spectes, geminas qui separat Arctos.
Nec mora; Phoenicas (sive illi tela parabant,
Sive fugam, sive ipse timor prohibebat utrumq.)
Occupat; hos morsu longis amplexibus illos,
Hos necat afflatos funesti tabe veneni.
Fecerat exiguas iam sol altissimus umbras;
Quae mora sit sociis, miratur Agenore natus,
Vestigatque viros: tegimen derepta leoni
Pellis erat; telum splendenti lancea ferro,
Et iaculum; teloque animus praestantior omni.
Ut nemus intravit, letataque corpora vidit,
Victoremque supra spatiosi corporis hostem
Tristia sanguinea lambentem vulnera lingua:
Aut ultor vestrae, fidissima corpora, mortis,
Aut comes, inquit, ero. Dixit; dextraque molarem
Sustulit, et magnum magno conamine misit.
Illius impulsu cum turribus ardua celsis
Moenia mota forent; serpens sine vulnere mansit,
Loricaeque modo squamis defensus, et atrae
Duritia pellis, validos cute repulit ictus.
At non duritia iaculum quoque vicit eadem;
Quod medio lentae fixum curvamine spinae
Constitit, et toto descendit in ilia ferro.

Ille dolore ferox caput in sua terga retorsit,
Vulneraque adspexit, fixumque hastile momordit.
Idque ubi vi multa partem labefecit in omnem,
Vix tergo eripuit, ferrum tamen ossibus haeret.
Tum vero postquam solitas accessit ad iras
Plaga recens, plenis tumuerunt guttura venis,
Spumaque pestiferos circumfluit albida rictus:
Terraque rasa sonat squamis; quique halitus exit
Ore niger stygio, vitiatas inficit auras.
Ipse modo immensum spiris facientibus orbem
Cingitur; interdum longa trabe rectior exit;
Impete nunc vasto, ceu concitus imbribus amnis,
Fertur, et obstantes proturbat pectore silvas.
Cedit Agenorides paulum, spolioque leonis
Sustinet incursus, instantiaque ora retardat
Cuspide praetenta: furit ille, et inania duro
Vulnera dat ferro, frangitque in acumine dentes.
Iamque venenifero sanguis manare palato
Coeperat, et virides adspergine tinxerat herbas:
Sed leve vulnus erat; quia se retrahebat ab ictu,
Laesaque colla dabat retro, plagamque sedere
Cedendo arcebat, nec longius ire sinebat.
Donec Agenorides coniectum in gutture ferrum
Usque sequens pressit dum retro quercus eunti
Obstitit; et fixa est pariter cum robore cervix.
Pondere serpentis curvata est arbor, et imae
Parte flagellari gemuit sua robora caudae.
Dum spatium victor victi considerat hostis,
Vox subito audita est (neq. erat cognoscere promtum
Unde, sed audita est); Quid, Agenore nate, peremtum
Serpentem spectas? et tu spectabere serpens.
Ille diu pavidus pariter cum mente colorem
Perdiderat, gelidoque comae terrore rigebant.
  Ecce viri fautrix, superas delapsa per auras,
Pallas adest; motaeque iubet supponere terrae
Vipereos dentes, populi incrementa futuri.
Paret; et, ut presso sulcum patefecit aratro,
Spargit humi iussos, mortalia semina, dentes.
Inde (fide maius) glebae coepere moveri;
Primaque de sulcis acies apparuit hastae:

Tegmina mox capitum picto nutantia cono;
Mox humeri pectusque, onerataque brachia telis
Exsistunt, crescitque seges clypeata virorum.
Sic, ubi tolluntur festis aulaea theatris,
Surgere signa solent, primumque ostendere vultum,
Cetera paulatim, placidoque educta tenore
Tota patent, imoque pedes in margine ponunt.
Territus hoste novo Cadmus capere arma parabat:
Ne cape, de populo, quem terra creaverat, unus
Exclamat; nec te civilibus insere bellis,
Atque ita terrigenis rigido de fratribus unum
Cominus ense ferit: iaculo cadit eminus ipse.
Hic quoque, qui leto dederat, non longius illo
Vivit, et exspirat, modo quas acceperat, auras:
Exemploque pari furit omnis turba, suoque
Marte cadunt subiti per mutua vulnera fratres.
Iamque brevis spatium vitae sortita iuventus
Sanguineam trepido plangebant pectore matrem:
Quinque superstitibus, quorum fuit unus Echion.
Is sua iecit humi monitu Tritonidis arma,
Fraternaeque fidem pacis petiitque, deditque.
Hos operis comites habuit sidonius hospes,
Quum posuit iussam phoebeis sortibus urbem.

Actaeon Cadmi nepos venatione defatigatus,
quum ad fontem ubi erat Diana accessisset,
ab eadem indignata vertitur in cervum,
et a propriis canibus dilaceratur.

(138)

Prima nepos inter tot res tibi, Cadme, secundas
Causa fuit luctus; alienaque cornua fronti
Addita, vosque canes satiatae sanguine herili.
At, bene si quaeras, fortunae crimen in illo,
Non scelus invenies; quod enim scelus error habebat?
Mons erat infectus variarum caede ferarum:
Iamque dies rerum medias contraxerat umbras,
Et sol ex aequo meta distabat utraque;

Quum iuvenis placido per devia lustra vagantes
Participes operum compellat hyantius ore;
Lina madent, comites, ferrumque cruore ferarum,
Fortunamque dies habuit satis: altera lucem
Quum croceis evecta rotis aurora reducet,
Propositum repetamus opus: nunc Phoebus utraque
Distat idem terra, finditque vaporibus arva;
Sistitite opus praesens, nodosaque tollite lina.
Iussa viri faciunt, intermittuntque laborem.
  Vallis erat, piceis et acuta densa cupressu,
Nomine Gargaphie, succinctae cura Dianae;
Cuius in extremo est antrum nemorale recessu,
Arte laboratum nulla: simulaverat artem
Ingenio natura suo; nam pumice vivo,
Et levibus tophis nativum duxerat arcum.
Fons sonat a dextra tenui pellucidus unda,
Margine gramineo patulos incinctus hiatus.
Dumque ibi perluitur solita Titania lympha,
Ecce nepos Cadmi, dilata parte laborum,
Per nemus ignotum non certis passibus errans
Pervenit in lucum; sic illum fata ferebant.
Qui simul intravit rorantia fontibus antra,
Mota Diana est, hausit aquas, vultumque virilem
Perfudit, spargensque comas ultricibus undis,
Dat sparso capiti vivacis cornua cervi,
Dat spatium collo, summasque cacuminat aures;
Cum pedibusque manus, cum longis brachia mutat
Cruribus, et velat maculoso vellere corpus.
Additus et pavor est: fugit autonoëius heros,
Et se tam celerem cursu miratur in ipso.
Ut vero solitis sua cornua vidit in undis,
Me miserum! dicturus erat; vox nulla sequuta est.
Ingemuit; vox illa fuit, lacrimaeque per ora
Non sua fluxerunt: mens tantum pristina mansit.
  Quid faciat? repetatne domum, et regalia tecta?
An lateat silvis? Timor hoc, pudor impedit illud.
Dum dubitat, videre canes; primusque Melampus,
Ichnobatesque sagax latratu signa dedere;
Inde ruunt alii rapida velocius aura,
Labros, et Agriodos, et acutae vocis Hylactor,

Quasque referre mora est. Ea turba cupidine praedae
Per rupes, scopulosque, adituque carentia saxa,
Qua via difficilis, quaque est via nulla, feruntur.
Ille fugit, per quae fuerat loca saepe sequutus.
Heu! famulos fugit ipse suos: clamare libebat:
Actaeon ego sum; dominum cognoscite vestrum:
Verba animo desunt; resonat latratibus aether.
Prima Melanchaetes in tergo vulnera fecit;
Proxima Theridamas, Oresitrophos haesit in armo.
Tardius exierant, sed per compendia montis
Anticipata via est; dominum retinentibus illis,
Cetera turba coit, confertque in corpore dentes.
Iam loca vulneribus desunt: gemit ille, sonumque
Etsi non hominis, quem non tamen edere possit
Cervus, habet; moestisq. replet iuga nota querelis:
Et genibus supplex positis, similisque roganti
Circumfert tacitos, tamquam sua brachia, vultus.
At comites rapidum solitis hortatibus agmen
Ignari instigant, oculisque Aetaeona quaerunt,
Et velut absentem certatim Actaeona clamant:
Ad nomen caput ille refert: ut abesse queruntur,
Nec capere oblatae segnem spectacula praedae.
Vellet abesse quidem, sed adest; velletque videre,
Non etiam sentire, canum fera facta suorum.
Undique circumstant, mersisque in corpore rostris,
Dilacerant falsi dominum sub imagine cervi.

Poëtica inferorum descriptio:
unde Iuno Tisiphonem eduxit,
ut Athamantem et Inonem eius uxorem,
nec non Learchum et Melicertam filios plecteret.

(IV. 432.)

Est via declivis, funesta nubila taxo;
Ducit ad infernas per muta silentia sedes:
Styx nebulas exhalat iners, umbraeque recentes
Descendunt illac, simulacraque functa sepulcris.
Pallor, hiemsque tenent late loca senta; novique,

Qua sit iter, manes, stygiam quod ducit ad urbem,
Ignorant: ubi sit nigri fera regia Ditis.
Mille capax aditus, et apertas undique portas
Urbs habet: utque fretum de tota flumina terra,
Sic omnes animas locus accipit ille; nec ulli
Exiguus populo est, turbamve accedere sentit.
Errant exsangues sine corpore et ossibus umbrae;
Parsque forum celebrant, pars imi tecta tyranni,
Pars alias artes, antiquae imitamina vitae.
Sustinet ire illuc, caelesti sede relicta,
(Tantum odiis iraeque dabat) saturnia Iuno.
Quo simul intravit, sacroque a corpore pressum
Ingemuit limen; tria Cerberus extulit ora,
Et tres latratus simul edidit. Illa sorores
Nocte vocat genitas, grave et implacabile numen,
(Carceris ante fores clausas adamante sedebant,
Deque suis atros pectebant crinibus angues)
Quam simul agnorunt inter caliginis umbras,
Surrexere Deae; sedes scelerata vocatur.
Viscera praebebat Tityus lanianda, novemque
Iugeribus distentus erat: tibi, Tantale, nullae
Deprenduntur aquae, quaeque imminet, effugit arbos:
Aut petis, aut urges ruiturum, Sisyphe, saxum:
Volvitur Ixion, et se sequiturque, fugitque:
Molirique suis letum patruelibus ausae,
Assidue repetunt, quas perdant, Belides undas.
Quos omnes acie postquam Saturnia torva
Vidit, et ante omnes Ixiona; rursus ab illo
Sisyphon adspiciens, Cur hic e fratribus, inquit,
Perpetuas patitur poenas? Athamanta superbum
Regia dives habet, qui me cum coniuge semper
Sprevit? et exponit causas odiique, viaeque;
Quidque velit. Quod vellet, erat, ne regia Cadmi
Staret, et in facinus traherent Athamanta sorores.
Imperium, promissa, preces confundit in unum,
Sollicitatque Deas. Sic haec Iunone loquuta,
Tisiphone canos, ut erat turbata, capillos
Movit, et obstantes reiecit ab ore colubras;
Atque ita, Non longis opus est ambagibus, infit:
Facta puta, quaecumque iubes; inamabile regnum

Desere, teque refer caeli melioris ad auras.
Laeta redit Iuno, quam caelum intrare parantem,
Roratis lustrabat aquis thaumantias Iris.
Nec mora: Tisiphone madefactam sanguine sumit
Importuna facem, fluidoque cruore rubentem
Induitur pallam, tortoque incingitur angue;
Egrediturque domo. Luctus comitatur euntem,
Et pavor, et terror, trepidoque insania vultu.
Limine constiterat: postes tremuisse feruntur
Aeolii, pallorque fores infecit acernas;
Solque locum fugit. Monstris exterrita coniux,
Territus est Athamas, tectoque exire parabant.
Obstitit infelix, aditumque obsedit Erinnys;
Nexaque viperei distendens brachia nodis,
Caesariem excussit: motae sonuere colubrae;
Parsque iacent humeris, pars circum tempora lapsae
Sibila dant, sauiemque vomunt, linguasque coruscant.
Inde duos mediis abrumpit crinibus angues,
Pestiferaque manu raptos immisit: at illi
Inoosque sinus, athamanteosque pererrant,
Inspirantque graves animas, nec vulnera membris
Ulla ferunt: mens est, quae diros sentiat ictus.
Attulerat secum liquidi quoque monstra veneni,
Oris cerberei spumas; et virus Echidnae,
Erroresque vagos, caecaeque oblivia mentis,
Et scelus, et lacrimas, rabiemque, et caedis amorem:
Omnia trita simul, quae sanguine mixta recenti
Coxerat aere cavo viridi versata cicuta.
Dumque pavent illi, vertit furiale venenum
Pectus in amborum, praecordiaque intima movit.
Tum face iactata per eumdem saepius orbem,
Consequitur motos velociter ignibus ignes.
Sic victrix, iussique potens ad inania magni
Regna redit Ditis, sumptumque recingitur anguem.
Protinus Aeolides media furibundus in aula
Clamat: Io, comites, his retia tendite silvis,
Hìc modo cum gemina visa est mihi prole leaena;
Utque ferae, sequitur vestigia coniugis amens;
Deque sinu matris ridentem, et parva Learchum
Brachia tendentem rapit, et bis terque per auras

More rotat fundae, rigidoque infantia saxo
Discutit ossa ferox. Tum denique concita mater
(Seu dolor hoc fecit, seu sparsi causa veneni)
Exululat, passisque fugit male sana capillis.
Teque ferens parvum nudis, Melicerta, lacertis,
Evoë, Bacche, sonat. Bacchi sub nomine Iuno
Risit; et, Hos usus praestet tibi, dixit, alumnus.
Imminet aequoribus scopulus; pars ima cavatur
Fluctibus, et tectas defendit ab imbribus undas:
Summa riget, frontemque in apertum porrigit aequor.
Occupat hunc (vires insania fecerat) Ino:
Seque super pontum, nullo tardata timore,
Mittit, onusque suum: percussa recanduit unda.

Puer audax a Cerere Proserpinam quaerente in stellionem mutatur.

(V. 438)

Interea *Cereri* nequidquam filia matri
Omnibus est terris, omni quaesita profundo.
Illam non rutilis veniens aurora capillis
Cessantem vidit, non hesperus: illa duabus
Flammifera pinus manibus succendit ab Aetna,
Perque pruinosas tulit irrequieta tenebras;
Rursus ut alma dies hebetarat sidera, natam
Solis ad occasum, solis quaerebat ab ortu.
Fessa labore sitim collegerat, oraque nulli
Colluerant fontes: quum tectam stramine vidit
Forte casam, parvasque fores pulsavit: at inde
Prodit anus, Divamque videt, lymphamque roganti
Dulce dedit, tosta quod coxerat ante polenta.
Dum bibit illa datum, duri puer oris, et audax
Constitit ante Deam, risitque, avidamque vocavit.
Offensa est: neque adhuc epota parte, loquentem
Cum liquido mixta perfudit Diva polenta.
Combibit os maculas, et qua modo brachia gessit,
Crura gerit, cauda est mutatis addita membris.
Inque brevem formam, ne sit vis magna nocendi,

Contrahitur, parvaque minor mensura lacerta est.
Mirantem, flentemque, et tangere monstra parantem
Fugit anum, latebramque petit, aptumque colori
Nomen habet, variis stellatus corpora guttis.

Arachne, quum Palladem in texenda tela vicisset, ab eadem in araneam convertitur.

(VI. 5.)

Pallas doctae animum fatis intendit Arachnes,
Quam sibi lanificae non cedere laudibus artis
Audierat. Non illa loco, nec origine gentis
Clara, sed arte, fuit: pater huic colophonius Idmon,
Phocaico bibulas tingebat murice lanas.
Occiderat mater; sed et haec de plebe, suoque
Aequa viro fuerat: lydas tamen illa per urbes
Quaesierat studio nomen memorabile; quamvis
Orta domo parva, parvis habitabat Hypaepis.
Huius ut adspicerent opus admirabile, saepe
Deseruere sui Nymphae vineta Tymoli,
Deseruere suas Nymphae pactolides undas.
Nec factas solum vestes spectare iuvabat:
Tum quoque quum fierent, tantus decor affuit arti.
Sive rudem primos lanam glomerabat in orbes,
Seu digitis subigebat opus, repetitaque longo
Vellera mollibat nebulas aequantia tractu;
Sive levi teretem versabat pollice fusum;
Seu pingebat acu, scires a Pallade doctam.
Quod tamen ipsa negat: tantaque offensa magistra,
Certet, ait, mecum; nihil est quod victa recusem.
Pallas anum simulat, falsosque in tempora canos
Addit, et infirmos baculo quoque sustinet artus.
Tum sic orsa loqui: Non omnia grandior aetas,
Quae fugiamus, habet; seris venit usus ab annis.
Consilium ne sperne meum: tibi fama petatur
Inter mortales faciendae maxima lanae.
Cede Deae, veniamque tuis temeraria dictis
Supplice voce roga: veniam dabit illa roganti.

Adspicit hanc torvis, inceptaque fila relinquit;
Vixque manum retinens, confessaque vultibus iram,
Talibus obscuram resequuta est Pallada dictis:
Mentis inops, longaque venis confecta senecta,
Et nimium vixisse diu nocet. Audiat istas,
Si qua tibi nurus est, si qua est tibi filia, voces.
Consilii satis est in me mihi: neve monendo
Profecisse putes, eadem sententia nobis.
Cur non ipsa venit? cur haec certamina vitat?
Tum Dea, Venit, ait: formamque removit anilem
Palladaque exhibuit. Venerantur numina Nymphae,
Mygdonidesque nurus; sola est non territa virgo:
Sed tamen erubuit, subitusque invita notavit
Ora rubor, rursusque evanuit; ut solet aër
Purpureus fieri, quum primum aurora movetur,
Et breve post tempus candescere solis ab ortu.
Perstat in incepto, stolidaeque cupidine palmae
In sua fata ruit: neque enim Iove nata recusat,
Nec monet ulterius, nec iam certamina differt.
Haud mora: consistunt diversis partibus ambae,
Et gracili geminas intendunt stamine telas.
Tela iugo vincta est; stamen secernit arundo;
Inseritur medium radiis subtemen acutis,
Quod digiti expediunt, atque inter stamina ductum
Percusso feriunt insecti pectine dentes.
Utraque festinant, cinctaeque ad pectora vestes,
Brachia docta movent, studio fallente laborem.
Illic et tyrium quae purpura sensit ahenum,
Texitur, et tenues parvi discriminis umbrae;
Qualis ab imbre solet percussus solibus arcus
Inficere ingenti longum curvamine caelum:
In quo diversi niteant quum mille colores,
Transitus ipse tamen, spectantia lumina fallit.
Usq. adeo quod tangit, idem est: tamen ultima distant.
Illic et lentum filis immittitur aurum,
Et vetus in tela deducitur argumentum.
Pallas ut exemplis intelligat aemula laudis,
Quod pretium speret pro tam furialibus ausis,
Pingit pygmaeae fatum miserabile matris.
Hanc Iuno victam *formae* certamine iussit

Esse gruem, populisque suis indicere bellum.
Moeonis elusam designat imagine tauri
Europen; verum taurum, freta vera putares:
Ipsa videbatur terras spectare relictas,
Et comites clamare suas, tactumque vereri
Assilientis aquae, timidasque reducere plantas.
Ultima pars telae, tenui circumdata limbo,
Nexilibus flores hederis habet intertextos.
Non illud Pallas, non illud carpere livor
Possit opus. Doluit successu flava virago:
Utque cytoriaco radium de monte tenebat,
Ter quater idmoniae frontem percussit Arachnes.
Non tulit infelix, laqueoque animosa ligavit
Guttura, pendentem Pallas miserata levavit:
Atque ita, Vive quidem, pende tamen, improba, dixit:
Lexque eadem poenae, ne sis secura futuri,
Dicta tuo generi, serisque nepotibus esto.
Post ea discedens succis hecateidos herbae
Sparsit: et extemplo tristi medicamine tactae
Defluxere comae, cumque his et naris, et auris;
Fitque caput minimum; totoque in corpore parva est.
In latere exiles digiti pro cruribus haerent,
Cetera venter habet; de quo tamen illa remittit
Stamen, et antiquas exercet aranea telas.

Medea Iasonem socerum senectute confectum magicis artibus, quarum ope se plurima fecisse iactat, iuvenili aetati restituit.

(VII. 184)

Fert *Medea* vagos per muta silentia noctis
Incomitata gradus. Homines, volucresque, ferasque
Solverat alta quies; nullo cum murmure sepes,
Immotaeque silent frondes, silet humidus aër,
Sidera sola micant: ad quae sua brachia tendens,
Ter se convertit, ter sumptis flumine crinem
Irroravit aquis, ternis ululatibus ora
Solvit, et in dura submisso poplite terra:

Nox, ait, arcanis fidissima, quaeque diurnis
Aurea cum Luna succeditis ignibus, astra,
Tuque triceps Hecate, quae coeptis conscia nostris,
Adiutrixque venis, cantusque artesque magarum,
Quaeque magas, Tellus, pollentibus instruis herbis,
Auraeque et venti, montesque amnesque lacusque,
Diique omnes nemorum, Diique omnes noctis adeste:
Quorum ope, quum volui, ripis mirantibus, amnes
In fontes rediere suos, concussaque sisto,
Stantia concutio cantu freta, nubila pello,
Nubilaque induco, ventos abigoque, vocoque,
Vipereas rumpo verbis et carmine fauces,
Vivaque saxa, sua convulsaque robora terra,
Et silvas moveo, iubeoque tremiscere montes,
Et mugire solum, manesque exire sepulcris.
Te quoque, Luna, traho; quamvis temesaea labores
Aera tuos minuant: currus quoque carmine nostro
Pallet avi; pallet nostris aurora venenis.
Nunc opus est succis, per quos renovata senectus
In florem redeat, primosque recolligat annos.
Et dabitis: neque enim micuerunt sidera frustra,
Nec frustra volucrum tractus cervice draconum
Currus adest: aderat demissus ab aethere currus.
Quo simul adscendit, frenataque colla draconum
Permulsit, manibusque leves agitavit habenas,
Sublimis rapitur, sublataque thessala Tempe
Despicit, et oetaeis regionibus applicat angues:
Et quas Ossa tulit, quasque altus Pelion herbas,
Othrysque, Pindusque, et Pindo maior Olympus,
Perspicit; et placita partim radice revellit,
Partim succidit curvamine falcis ahenae.
Et iam nona dies cursu, pennisque draconum,
Nonaque nox omnes lustrantem viderat agros,
Quum rediit: nec erant tacti nisi odore dracones;
Et tamen annosae pellem posuere senectae.
Constitit adveniens citra limenque foresque,
Et tantum caelo tegitur, refugitque viriles
Contactus, statuitque aras e cespite binas,
Dexteriore Hecates, at laeva parte Iuventae
Quas ubi verbenis silvaque incinxit agresti,

Haud procul egesta scrobibus tellure duabus
Sacra facit, cultrosque in guttura velleris atri
Coniicit, et patulas perfundit sanguine fossas.
Tum super invergens liquidi carchesia Bacchi,
Aeneaque invergens tepidi carchesia lactis,
Verba simul fundit, terrenaque numina poscit,
Umbrarumque rogat rapta cum coniuge regem,
Ne properent artus anima fraudare seniles.
Quos ubi placavit precibusque et murmure longo,
Aesonis effetum proferri corpus ad aras
Iussit, et in plenos resolutum carmine somnos
Exanimi similem stratis porrexit in herbis.
Hinc procul Aesoniden, procul hinc iubet ire ministros,
Et monet arcanis oculos removere profanos.
Diffugiunt iussi. Sparsis Medea capillis
Bacchantum ritu flagrantes circuit aras,
Multifidasque faces in fossa sanguinis atra
Tingit, et intinctas geminis accendit in aris:
Terque senem flamma, ter aqua, ter sulphure lustrat.
Interea validum posito medicamen aheno
Fervet, et exsultat, spumisque tumentibus albet.
Illic aemonia radices valle resectas,
Seminaque, floresque, et succos incoquit acres.
Adiicit extremo lapides Oriente petitos,
Et, quas oceani refluum mare lavit, arenas.
Addit et exceptas Luna pernocte pruinas,
Et strigis infames ipsis cum carnibus alas,
Inque virum soliti vultus mutare ferinos
Ambigui prosecta lupi. Nec defuit illic
Squamea cinyphii tenuis membrana chelydri,
Vivacisque iecur cervi: quibus insuper addit
Ora caputque novem cornicis saecula passae.
His et mille aliis postquam sine nomine rebus
Propositum instruxit mortali barbara munus,
Arenti ramo iampridem mitis olivae
Omnia confundit, summisque immiscuit ima.
Ecce vetus calido versatus stipes aheno
Fit viridis primo, nec longo tempore frondem
Induit, et subito gravidis oneratur olivis.
At quacumque cavo spumas eiecit aheno

Ignis, et in terram guttae cecidere calentes;
Vernat humus, floresque et mollia pabula surgunt.
Quod simul ac vidit, stricto Medea recludit
Ense senis iugulum, veteremque exire cruorem
Passa, replet succis; quos postquam combibit Aeson
Aut ore acceptos, aut vulnere; barba, comaeque,
Canitie posita, nigrum rapuere colorem.
Pulsa fugit macies, abeunt pallorque situsque,
Adiectoque cavae supplentur sanguine venae,
Membraque luxuriant. Aeson miratur, et olim
Ante quater denos hunc se reminiscitur annos.

Pelias Iasonis patruus
fraude Medeae a suis filiabus interimitur.

(298)

Neve doli cessent, odium cum coniuge falsum
Phasias assimulat, Peliaeque ad limina supplex
Confugit; atque illam (quoniam gravis ipse senecta)
Excipiunt natae, quas tempore callida parvo
Colchis amicitiae fallacis imagine cepit.
Dumque refert, inter meritorum maxima, demptos
Aesonis esse situs, atque hac in parte moratur;
Spes est virginibus Pelia subiecta creatis,
Arte suum parili revirescere posse parentem;
Iamque petunt, pretiumque iubent sine fine pacisci.
Illa brevi spatio silet, et dubitare videtur,
Suspenditque animos ficta gravitate rogantes.
Mox ubi pollicita est, Quo sit fiducia maior
Muneris huius, ait, qui vestras maximus aevo est
Dux gregis inter oves, agnus medicamine fiet.
Protinus innumeris effetus laniger annis
Attrahitur flexo circum cava tempora cornu:
Cuius ut aemonio marcentia guttura cultro
Fodit, et exiguo maculavit sanguine ferrum;
Membra simul pecudis, validosque venefica succos
Mergit in aere cavo. Minuuntur corporis artus,
Cornuaque exuitur, nec non cum cornibus annos,

Et tener auditur medio balatus aheno.
Nec mora; balatum mirantibus, exsilit agnus.
Lascivitque fuga lactantiaque ubera quaerit.
Obstupuere satae Pelia, promissaque postquam
Exhibuere fidem, tum vero impensius instant.
Ter iuga Phoebus equis, in ibero gurgite mersis,
Demserat, et quarta radiantia nocte micabant
Sidera; quum rapido fallax Aeetias igni
Imponit purum laticem, et sine viribus herbas.
Iamque neci similis, resoluto corpore, regem,
Et cum rege suo custodes somnus habebat,
Quem dederant cantus, magicaeque potentia linguae.
Intrarant iussae cum Colchide limina natae,
Ambierantque torum. Quid nunc dubitatis inertes?
Stringite, ait, gladios, veteremque haurite cruorem,
Ut repleam vacuas iuvenili sanguine venas.
In manibus vestris vita est aetasque parentis,
Si pietas ulla est, nec spes agitatis inanes;
Officium praestate patri, telisque senectam
Exigite, et saniem coniecto emittite ferro.
His, ut quaeque pia est, hortatibus impia prima es.
Et ne sit scelerata, facit scelus. Haud tamen ictus
Ulla suos spectare potest, oculosque reflectunt,
Caecaque dant saevis aversae vulnera dextris.
Ille, cruore fluens, cubito tamen allevat artus,
Semilacerque toro consurgere tentat, et inter
Tot medius gladios pallentia brachia tendens,
Quid facitis, natae? quid vos in fata parentis
Armat? ait. Cecidere illis animique manusque.
Plura loquuturo cum verbis guttura Colchis
Abstulit, et calidis laniatum mersit ahenis.
Quod nisi pennatis serpentibus isset in auras,
Non exempta foret poenae. Fugit alta, superque
Pelion umbrosum, philyreia tecta, superque
Othryn, et eventu veteris loca nota Cerambi.

Aeacus rex Aeginae excidium memorat, quod regno suo pestis attulerat.

(529)

Principio caelum spissa caligine terras
Pressit, et ignavos inclusit nubibus aestus.
Dumque quater iunctis implevit cornibus orbem
Luna, quater plenum tenuata retexuit orbem,
Letiferis calidi spirarunt flatibus Austri.
Constat et in fontes vitium venisse, lacusque,
Milliaque incultos serpentum multa per agros
Errasse, atque suis fluvios temerasse venenis.
Strage canum prima, volucrumq. oviumq. boumq.
Inque feris subiti deprensa potentia morbi.
Concidere infelix validos miratur arator
Inter opus tauros, medioque recumbere sulco.
Lanigeris gregibus, balatus dantibus aegros,
Sponte sua lanaeque cadunt, et corpora tabent.
Acer equus quondam, magnaeque in pulvere famae,
Degenerat palmas, veterumque oblitus honorum,
Ad praesepe gemit leto moriturus inerti.
Non aper irasci meminit, nec fidere cursu
Cerva, nec armentis incurrere fortibus ursi.
Omnia languor habet, silvisque, agrisque, viisque
Corpora foeda iacent: vitiantur odoribus aurae.
Mira loquor; non illa canes, avidaeque volucres,
Non cani tetigere lupi: dilapsa liquescunt.
Afflatuque nocent, et agunt contagia late.
Pervenit ad miseros damno graviore colonos
Pestis, et in magnae dominatur moenibus urbis.
Viscera torrentur primo, flammaeque latentis
Indicium rubor est, et ductus anhelitus aegre.
Aspera lingua tumet, tepidisque arentia ventis
Ora patent, auraeque graves captantur hiatu.
Non stratum, non ulla pati velamina possunt;
Dura sed in terra ponunt praecordia: nec fit
Corpus humo gelidum, sed humus de corpore fervet.

Nec moderator adest, inque ipsos saeva medentes
Erumpit clades, obsuntque auctoribus artes:
Quo propior quisque est, servitque fidelius aegro,
In partem leti citius venit. Utque salutis
Spes abiit, finemque vident in funere morbi,
Indulgent animis, et nulla, quid utile, cura est,
Utile enim nihil est. Passim, positoque pudore,
Fontibus, et fluviis, puteisque capacibus haerent;
Nec prius est exstincta sitis, quam vita, bibendo.
Inde graves multi nequeunt consurgere, et ipsis
Immoriuntur aquis; aliquis tamen haurit et illas.
Tantaque sunt miseris invisi taedia lecti;
Prosiliunt, aut, si prohibent consistere vires,
Corpora devolvunt in humum, fugiuntque penates
Quisque suos; sua cuique domus funesta videtur:
Et quia causa latet, locus est in crimine: notis
Semianimes errare viis, dum stare valebant,
Adspiceres; flentes alios, terraeque iacentes;
Lassaque versantes supremo lumina motu.
Membraque pendentis tendunt ad sidera caeli,
Hic illic, ubi mors deprenderat, exhalantes.
Quid mihi tunc animi fuit? an, quod debuit esse,
Ut vitam odissem, et cuperem pars esse meorum?
Quo se cumque acies oculorum flexerat, illic
Vulgus erat stratum; veluti quum putria motis
Poma cadunt ramis, agitataque ilice glandes.
Templa vides contra gradibus sublimia longis:
Iupiter illa tenet. Quis non altaribus illis
Irrita tura tulit? quoties pro coniuge coniux,
Pro nato genitor, dum verba precantia dixit,
Non exoratis animam finivit in aris,
Inque manu turis pars inconsumpta reperta est!
Admoti quoties templis, dum vota sacerdos
Concipit, et fundit purum inter cornua vinum,
Haud exspectato ceciderunt vulnere tauri!
Ipse ego sacra Iovi pro me, patriaque, tribusque
Quum facerem natis, mugitus victima diros
Edidit, et subito collapsa sine ictibus ullis
Exiguo tinxit subiectos sanguine cultros.
Fibra quoque aegra notas veri, monitusq. Deorum

Perdiderat; tristes penetrant ad viscera morbi.
Ante sacros vidi proiecta cadavera postes;
Ante ipsas, quo mors foret invidiosior, aras
Pars animam laqueo claudunt, mortisque timorem
Morte fugant, ultroque vocant venientia fata.
Corpora missa neci nullis de more feruntur
Funeribus, neque enim capiebant funera portae.
Aut inhumata premunt terras, aut dantur in altos
Indotata rogos: et iam reverentia nulla est;
Deque rogis pugnant, alienisque ignibus ardent.
Qui lacriment, desunt; indefletaeque vagantur
Natorum matrumque animae iuvenumque senumque
Nec locus in tumulos, nec sufficit arbor in ignes.

Aeginae incolis peste absumtis,
narrat Aeacus suis precibus formicas
fuisse in homines transformatas.

(622)

Forte fuit iuxta patulis rarissima ramis
Sacra Iovi quercus de semine dodonaeo.
Hic nos frugilegas adspeximus agmine longo
Grande onus exiguo formicas ore gerentes,
Rugosoque suum servantes cortice callem.
Dum numerum miror, Totidem, pater optime, dixi,
Tu mihi da cives, et inania moenia supple.
Intremuit, ramisque sonum sine flamine motis
Alta dedit quercus. Pavido mihi membra timore
Horruerant, stabantque comae; tamen oscula terrae,
Roboribusque dedi: nec me sperare fatebar;
Sperabam tamen, atque animo mea vota fovebam.
Nox subit, et curis exercita corpora somnus
Occupat; ante oculos eadem mihi quercus adesse,
Et ramos totidem, totidemque animalia ramis
Ferre suis visa est, pariterque tremiscere motu:
Graniferumque agmen subiectis spargere in arvis,
Crescere quod subito, et maius maiusque videri,
Ac se tollere humo, rectoque assistere trunco,

Et maciem, numerumque pedum, nigrumque colorem
Ponere, et humanam membris inducere formam.
Somnus abit; damno vigilans mea visa, querorque
In Superis opis esse nihil: at in aedibus ingens
Murmur erat, vocesque hominum exaudire videbar
Iam mihi desuetas. Dum suspicor has quoque somni,
Ecce venit Telamon properus, foribusque reclusis,
Speque, fideque, pater, dixit, maiora videbis:
Egredere. Egredior; qualesque in imagine somni
Visus eram vidisse viros, ex ordine tales
Adspicio, agnoscoque: adeunt, regemque salutant.
Vota Iovi solvo, populisque recentibus urbem
Partior, et vacuos priscis cultoribus agros:
Myrmidonasque voco, nec origine nomina fraudo.
Corpora vidisti: mores, quos ante gerebant,
Nunc quoq. habent. Parcùm genus est, patiensq. laborum:
Quaesitique tenax, et qui quaesita reservent.

Daedalus pennis cera compactis evolans a Creta, ubi a Minöe in custodia detinebatur, filium Icarum, quicum effugerat, amittit.

(VIII. 183)

Daedalus interea Creten, longumque perosus
Exsilium, tactusque soli natalis amore,
Clausus erat pelago. Terras licet, inquit, et undas
Obstruat, at caelum certe patet; ibimus illac:
Omnia possideat, non possidet aëra Minos.
Dixit, et ignotas animum dimittit in artes,
Naturamque novat: nam ponit in ordine pennas
A minima coeptas, longam breviore sequenti,
Ut clivo crevisse putes; sic rustica quondam
Fistula disparibus paulatim surgit avenis.
Tum lino medias, et ceris alligat imas:
Atque ita compositas parvo curvamine flectit,
Ut veras imitentur aves. Puer Icarus una
Stabat, et ignarus sua se tractare pericla,
Ore renidenti, modo quas vaga moverat aura,

Captabat plumas, flavam modo pollice ceram
Mollibat, lusuque suo mirabile patris
Impediebat opus. Postquam manus ultima coeptis
Imposita est, geminas opifex libravit in alas
Ipse suum corpus, motaque pependit in aura.
Instruit et natum; medioque ut limite curras,
Icare, ait, moneo: ne, si demissior ibis,
Unda gravet pennas; si celsior, ignis adurat.
Inter utrumque vola: nec te spectare Booten,
Aut Helicen iubeo, strictumque Orionis ensem.
Me duce carpe viam: pariter praecepta volandi
Tradit, et ignotas humeris accommodat alas.
Inter opus monitusque genae maduere seniles,
Et patriae tremuere manus. Dedit oscula nato
Non iterum repetenda suo: pennisque levatus
Ante volat, comitique timet (velut ales, ab alto
Quae teneram prolem produxit in aëra nido)
Hortaturque sequi, damnosasque erudit artes,
Et movet ipse suas, et nati respicit alas.
Hos aliquis, tremula dum captat arundine pisces,
Aut pastor baculo, stivaeve innixus arator
Vidit, et obstupuit; quique aethera carpere possent,
Credidit esse Deos. Et iam iunonia laeva
Parte Samos fuerant, Delosque, Parosque relictae;
Dextra Lebynthos erant, fecundaque melle Calymne:
Quum puer audaci coepit gaudere volatu,
Deseruitque ducem, caelique cupidine tactus
Altius egit iter. Rapidi vicinia solis
Mollit odoratas, pennarum vincula, ceras.
Tabuerant cerae, nudos quatit ille lacertos,
Remigioque carens non ullas percipit auras;
Oraque caerulea patrium clamantia nomen
Excipiuntur aqua, quae nomen traxit ab illo.
At pater infelix, nec iam pater, Icare, dixit,
Icare, dixit, ubi es? qua te regione requiram?
Icare, dicebat; pennas conspexit in undis,
Devovitque suas artes, corpusque sepulcro
Condidit, et tellus a nomine dicta sepulti est.

Aper a Diana Oeneo regi irata
in Calydoniae perniciem excitus
a Meleagro regis eiusdem filio interficitur.

(281)

Diana oeneos ultorem spreta per agros
Misit aprum, quanto maiores herbida tauros
Non habet Epirus; sed habent sicula arva minores.
Sanguine et igne micant oculi, riget ardua cervix,
Et setae densis similes hastilibus horrent:
(Stantque velunt vallum, velut alta hastilia setae)
Fervida cum rauco latos stridore per armos
Spuma fluit, dentes aequantur dentibus indis;
Fulmen ab ore venit, frondes afflatibus ardent.
Is modo crescenti segetes proculcat in herba,
Nunc matura metit fleturi vota coloni,
Et cererem in spicis intercipit: area frustra,
Et frustra exspectant promissas horrea messes,
Sternuntur gravidi longo cum palmite fetus,
Baccaque cum ramis semper frondentis olivae.
Saevit et in pecudes: non has pastorve, canesve,
Non armenta truces possunt defendere tauri.
Diffugiunt populi, nec se se in moenibus urbis
Esse putant tutos, donec Meleagros, et una
Lecta manus iuvenum coiere cupidine laudis.
Silva frequens trabibus, quam nulla ceciderat aetas,
Incipit a plano, devexaque prospicit arva.
Quo postquam venere viri, pars retia tendunt,
Vincula pars adimunt canibus, pars pressa sequuntur
Signa pedum, cupiuntque suum reperire periclum.
Concava vallis erat, qua se demittere rivi
Assuerant pluvialis aquae: tenet ima lacunae
Lenta salix, ulvaeque leves, iuncique palustres,
Viminaque, et longa parvae sub arundine cannae.
Hinc aper excitus medios violentus in hostes
Fertur, ut excussis elisi nubibus ignes.
Sternitur incursu nemus, et propulsa fragorem

Silva dat: exclamant iuvenes, praetentaque forti
Tela tenent dextra lato vibrantia ferro.
Ille ruit, spargitque canes, ut quisque ruenti
Obstat, et obliquo latrantes dissipat ictu.
Ira feri mota est; nec fulmine lenius arsit;
Lux micat ex oculis, spiratque e pectore flamma:
Utque volat moles adducto concita nervo,
Quum petit aut muros, aut plenas milite turres;
In iuvenes vasto sic impete vulnificus sus
Fertur: et Eupalamon, Pelagonaque dextra tuentes
Cornua prosternit; socii rapuere iacentes.
At non letiferos effugit Enaesimus ictus
Hippocoonte satus; trepidantem et terga parantem
Vertere succiso liquerunt poplite nervi.
Forsitan et Pylius citra troiana perisset
Tempora, sed sumpto posita conamine ab hasta,
Arboris insiluit, quae stabat proxima, ramis,
Despexitque loco tutus, quem fugerat, hostem.
Misit et Aesonides iaculum, quod casus ab illo
Vertit in immeriti fatum latrantis, et inter
Ilia coniectum tellure per ilia fixum est.
At manus Oenidae variat: missisque duabus,
Hasta prior terra, medio stetit altera tergo.
Nec mora: dum saevit, dum corpora versat in orbem,
Stridentemque novo spumam cum sanguine fundit,
Vulneris auctor adest, hostemque irritat ad iram,
Splendidaque adversos venabula condit in armos.
Gaudia testantur socii clamore secundo,
Victricemque petunt dextrae coniungere dextram,
Immanemque ferum multa tellure iacentem
Mirantes spectant; neque adhuc contingere tutum
Esse putant; sed tela tamen sua quisque cruentant.
Ipse pede imposito caput exitiabile pressit.

Philemon et Baucis, Iove et Mercurio hospitio exceptis, ab iisdem praemio afficiuntur.

(627)

Haud procul hinc stagnum, tellus habitabilis olim;
Nunc celebres mergis, fulicisque palustribus undae.
Iupiter huc specie mortali, cumque parente
Venit Atlantiades positis caducifer alis.
Mille domos adiere, locum requiemque petentes,
Mille domos clausere serae; tamen una recepit,
Parva quidem, stipulis et canna tecta palustri:
Sed pia Baucis anus, parilique aetate Philemon
Illa sunt annis iuncti iuvenilibus, illa
Consenuere casa: paupertatemque fatendo
Effecere levem, nec iniqua mente ferendam.
Nec refert dominos illic, famulosne requiras:
Tota domus duo sunt; iidem parentque iubentque.
Ergo ubi Caelicolae parvos tetigere penates,
Submissoque humiles intrarunt vertice postes;
Membra senex posito iussit relevare sedili,
Quo superiniecit textum rude sedula Baucis.
Inde foco tepidum cinerem dimovit, et ignes
Suscitat hesternos, foliisque et cortice sicco
Nutrit, et ad flammas anima producit anili:
Multifidasque faces, ramaliaque arida tecto
Detulit, et minuit, parvoque admovit aheno:
Quodque suus coniux riguo collegerat horto,
Truncat olus foliis: furca levat ille bicorni
Sordida terga suis nigro pendentia tigno;
Servatoque diu resecat de tergore partem
Exiguam, sectamque domat ferventibus undis.
Interea medias fallunt sermonibus horas,
Sentirique moram prohibent: erat alveus illic
Fagineus, curva clavo suspensus ab ansa;
Is tepidis impletur aquis, artusque fovendos
Accipit: in medio torus est de mollibus ulvis
Impositus lecto, sponda pedibusque salignis:

Vestibus hunc velant, quas non nisi tempore festo
Sternere consuerant; sed et haec vilisque vetusque
Vestis erat, lecto non indignanda saligno.
Accubuere Dei: mensam succincta tremensque
Ponit anus, mensae sed erat pes tertius impar;
Testa parem fecit: quae postquam subdita clivum
Sustulit, aequatam mentae tersere virentes.
Ponitur hìc bicolor sincerae bacca Minervae,
Conditaque in liquida corna autumnalia faece,
Intubaque, et radix, et lactis massa coacti,
Ovaque non acri leviter versata favilla;
Omnia fictilibus: post haec caelatus eadem
Sistitur argilla crater, fabricataque fago
Pocula, quae cava sunt flaventibus illita ceris.
Parva mora est; epulasque foci misere calentes,
Nec longae rursus referuntur vina senectae,
Dantque locum mensis paulum seducta secundis.
Hìc nux, hìc mixta est rugosis carica palmis,
Prunaque, et in patulis redolentia mala canistris,
Et de purpureis collectae vitibus uvae:
Candidus in medio favus est; super omnia vultus
Accessere boni, nec iners pauperque voluntas.
Interea quoties haustum cratera repleri
Sponte sua, per seque vident succrescere vina:
Attoniti novitate pavent, manibusque supinis
Concipiunt Baucisque preces timidusque Philemon,
Et veniam dapibus, nullisque paratibus orant.
Unicus anser erat, minimae custodia villae,
Quem Diis hospitibus domini mactare parabant.
Ille celer penna tardos aetate fatigat,
Eluditque diu, tamdemque est visus ad ipsos
Confugisse Deos. Superi vetuere necari;
Diique sumus, meritasque luet vicinia poenas
Impia, dixerunt; vobis immunibus huius
Esse mali dabitur: modo vestra relinquite tecta,
Ac nostros comitate gradus, et in ardua montis
Ite simul. Parent ambo, baculisque levati
Nituntur longo vestigia ponere clivo.
Tantum aberant summo, quantum semel ire sagitta
Missa potest; flexere oculos, et mersa palude

Cetera prospiciunt, tantum sua tecta manere.
Dumque ea mirantur, dum deflent fata suorum,
Illa vetus dominis etiam casa parva duobus,
Vertitur in templum: furcas subiere columnae,
Stramina flavescunt, adopertaque marmore tellus,
Caelataeque fores, aurataque tecta videntur.
Talia quum placido Saturnius edidit ore:
Dicite, iuste, senex, et femina coniuge iusto
Digna, quid optetis. Cum Baucide pauca loquutus
Iudicium Superis aperit commune Philemon.
Esse sacerdotes, delubraque vestra tueri
Poscimus: et quoniam concordes egimus annos,
Auferat hora duos eadem; nec coniugis umquam
Busta meae videam, neu sim tumulandus ab illa.
Vota fides sequitur; templi tutela fuere,
Donec vita data est. Annis aevoque soluti,
Ante gradus sacros quum starent forte, locique
Inciperent casus, frondere Philemona Baucis,
Baucida conspexit senior frondere Philemon.
Iamque super gelidos crescente cacumine vultus,
Mutua, dum licuit, reddebant dicta: Valeque,
O coniux, dixere simul: simul abdita texit
Ora frutex. Ostendit adhuc tyaneius illic
Incola de gemino vicinos corpore truncos.

Erysichthon Triopae filius,
quercum Cereri sacrum quum excidisset,
a fame iussu Deae proinde iratae torquetur.

(741)

Erysichthon cereale nemus violasse securi
Dicitur, et lucos ferro temerasse vetustos.
Stabat in his ingens annoso robore quercus,
Una nemus: vittae mediam, memoresque tabellae,
Sertaque cingebant, voti argumenta potentis.
Saepe sub hac Dryades festas duxere choreas;
Saepe etiam, manibus nexis ex ordine, trunci
Circuiere modum; mensuraque roboris ulnas
Quinque ter implebat, nec non et cetera tanto

Silva sub hac, silva quanto iacet herba sub omni.
Non tamen idcirco ferrum Triopeius illa
Abstinuit; famulosque iubet succidere sacrum
Robur: at ut iussos cunctari vidit, ab uno
Edidit haec rapta sceleratus verba securi:
Non dilecta Deae solum, sed et ipsa licebit
Sit Dea, iam tanget frondente cacumine terram.
Dixit: et obliquos dum telum librat in ictus,
Contremuit, gemitumque dedit deoia quercus:
Et pariter frondes, pariter pallescere glandes
Coepere, ac longi pallorem ducere rami.
Cuius ut in trunco fecit manus impia vulnus,
Haud aliter fluxit discussa cortice sanguis,
Quam solet, ante aras ingens ubi victima taurus
Concidit, abrupta cruor e cervice profusus.
Obstupuere omnes: aliquisque ex omnibus audet
Deterrere nefas, saevamque inhibere bipennem.
Adspicit hunc, Mentisque piae cape praemia, dixit
Thessalus: inque virum convertit ab arbore ferrum,
Detruncatque caput, repetitaque robora caedit.
Editus e medio sonus est cum robore talis:
Nympha sub hoc ego sum, Cereri gratissima, ligno;
Quae tibi factorum poenas instare tuorum
Vaticinor moriens, nostri solatia leti.
Persequitur scelus ille suum; labefactaque tamdem
Ictibus innumeris, adductaque funibus arbor
Corruit, et multam prostravit pondere silvam.
Attonitae Dryades damno nemorisque suoque
Omnes germanae Cererem cum vestibus atris
Moerentes adeunt, poenamque Erysichthonis orant.
Annuit his, capitisque sui pulcherrima motu
Concussit gravidis oneratos messibus agros;
Moliturque genus poenae miserabile, si non
Ille suis esset nulli miserabilis actis,
Pestifera lacerare fame. Quae, quatenus ipsi
Non adeunda Deae (neq. enim Cereremq. Famemq.
Fata coire sinunt) montani numinis unam
Talibus agrestem compellat Oreada dictis:
Est locus extremis Scythiae glacialis in oris,
Triste solum, sterilis, sine fruge, sine arbore tellus;

Frigus iners illic habitant, pallorque, tremorque,
Et ieiuna Fames; ea se in praecordia condat
Sacrilegi scelerata, iube; nec copia rerum
Vincat eam, superetque meas certamine vires.
Neve viae spatium te terreat, accipe currus,
Accipe quos frenis alte moderere dracones:
Et dedit. Illa dato subvecta per aëra curru,
Devenit in Scythiam; rigidique cacumine montis
(Caucason appellant) serpentum colla levavit,
Quaesitamque Famem lapidoso vidit in agro
Unguibus et raras vellentem dentibus herbas.
Hirtus erat crinis, cava lumina, pallor in ore,
Labra incana situ, scabri rubigine dentes,
Dura cutis, per quam spectari viscera possent;
Ossa sub incurvis exstabant arida lumbis,
Ventris erat pro ventre locus; pendere putares
Pectus, et a spinae tantummodo crate teneri:
Auxerat articulos macies, genuumque rigebat
Orbis, et immodico prodibant tubere tali.
Hanc procul ut vidit (neque enim est accedere iuxta
Ausa) refert mandata Deae: paulumque morata,
Quamquam aberat longe, quamquam modo venerat illuc,
Visa tamen sensisse famem; retroque dracones
Egit in Aemoniam versis sublimis habenis.
Dicta Fames Cereris (quamvis contraria semper
Illius est operi) peragit; perque aëra vento
Ad iussam delata domum est, et protinus intrat
Sacrilegi thalamos; altoque sopore solutum
(Noctis erat tempus) geminis amplectitur alis:
Seque viro inspirat, faucesque et pectus et ora
Afflat, et in vacuis spargit ieiunia venis.
Functaque mandato fecundum deserit orbem,
Inque domos inopes, assueta revertitur antra.
Lenis adhuc somnus placidis Erysichthona pennis
Mulcebat; petit ille dapes sub imagine somni,
Oraque vana movet, dentemque in dente fatigat,
Exercetque cibo delusum guttur inani:
Proque epulis tenues nequidquam devorat auras.
Ut vero est expulsa quies, furit ardor edendi,
Perque avidas fauces, immensaque viscera regnat.

Nec mora; quod pontus, quod terra, quod educat aër,
Poscit, et appositis queritur ieiunia mensis;
Inque epulis epulas quaerit, quodque urbibus esse,
Quodque satis populo poterat, non sufficit uni:
Plusque cupit, quo plura suam demittit in alvum:
Utque fretum recipit de tota flumina terra,
Nec satiatur aquis, peregrinosque ebibit amnes;
Utque rapax ignis non umquam alimenta recusat,
Innumerasque trabes cremat; et, quo copia maior
Est data, plura petit, turbaque voracior ipsa est:
Sic epulas omnes Erysichthonis ora profani
Accipiunt, poscuntque simul: cibus omnis in illo
Causa cibi est: semperque locus fit inanis edendo.

Cyparissus cervum sibi carissimum imprudens interficit et in cupressum mutatur.

(X. 110)

Ingens cervus erat, lateque patentibus altas
Ipse suo capiti praebebat cornibus umbras:
Cornua fulgebant auro, demissaque in armos
Pendebant tereti gemmata monilia collo.
Bulla super frontem parvis argentea loris
Vincta movebatur; parilesque ex aere nitebant
Auribus in geminis circum cava tempora baccae.
Isque metu vacuus, naturalique pavore
Deposito, celebrare domos, mulcendaque colla
Quamlibet ignotis manibus praebere solebat.
Sed tamen ante alios, ceae pulcherrime gentis,
Gratus erat, Cyparisse, tibi: tu pabula cervum
Ad nova, tu liquidi ducebas fontis ad undam;
Tu modo texebas varios per cornua flores,
Nunc eques in tergo residens huc laetus et illuc
Mollia purpureis frenabas ora capistris.
Aestus erat, mediusque dies, solisque vapore
Concava litorei fervebant brachia cancri:
Fessus in herbosa posuit sua corpora terra
Cervus, et arborea ducebat frigus ab umbra.

Hunc puer imprudens iaculo Cyparissus acuto
Fixit: et ut saevo morientem vulnere vidit,
Velle mori statuit. Quae non solatia Phoebus
Dixit? et, ut leviter, pro materiaque doleret,
Admonuit: gemit ille tamen, munusque supremum
Hoc petit a Superis, ut tempore lugeat omni.
Iamque per immensos egesto sanguine fletus,
In viridem verti coeperunt membra colorem;
Et modo, qui nivea pendebant fronte capilli,
Horrida caesaries fieri, sumptoque rigore
Sidereum gracili spectare cacumine caelum.
Ingemuit, tristisque Deus, Lugebere nobis,
Lugebisque alios, aderisque dolentibus, inquit.

Orpheus a Bacchis discerptus.

(XI. 1)

Carmine dum tali silvas, animosque ferarum
Threicius vates, et saxa sequentia ducit;
Ecce nurus Ciconum, tectae lymphata ferinis
Pectora velleribus, tumuli de vertice cernunt
Orphea percussis sociantem carmina nervis.
E quibus una, levem iactato crine per auram:
En, ait, en hic est nostri contemptor, et hastam
Vatis apollinei vocalia misit in ora;
Quae foliis praesuta notam sine vulnere fecit.
Alterius telum lapis est; qui missus, in ipso
Aëre, concentu victus vocisque lyraeque est:
Ac veluti supplex pro tam furialibus ausis
Ante pedes iacuit. Sed enim temeraria crescunt
Bella, modusque abiit, insanaque regnat Erinnys.
Cunctaque tela forent cantu mollita; sed ingens
Clamor, et inflato berecynthia tibia cornu,
Tympanaque, plaususque et bacchei ululatus
Obstrepuere sono citharae: tum denique saxa
Non exauditi rubuerunt sanguine vatis.
At primum attonitas etiamnum voce canentis
Innumeras volucres, anguesque agmenque ferarum

Maenades orphei titulum rapuere theatri:
Inde cruentatis vertuntur in Orphea dextris,
Et coëunt, ut aves, si quando luce vagantem
Noctis avem cernunt: structoque utrimque theatro
Ceu matutina cervus periturus arena
Praeda canum est: vatemque petunt, et fronde virentes
Coniiciunt thyrsos non haec in munera factos.
Hae glebas, illae dereptos arbore ramos,
Pars torquent silices. Neu desint tela furori,
Forte boves presso subigebant vomere terram:
Nec procul hinc, multo fructum sudore parantes,
Dura lacertosi fodiebant arva coloni.
Agmine qui viso fugiunt, operisque relinquunt
Arma sui; vacuosque iacent dispersa per agros
Sarculaque, rastrique graves, longique ligones.
Quae postquam rapuere ferae, cornuque minaci
Divellere boves, ad vatis fata recurrunt;
Tendentemque manus, atque illo tempore primum
Irrita dicentem, nec quidquam voce moventem
Sacrilegae perimunt; perque os (pro Iupiter!) illud
Auditum saxis, intellectumque ferarum
Sensibus, in ventos anima exhalata recessit.
Te moestae volucres, Orpheu, te turba ferarum,
Te rigidae silices, tua carmina saepe sequutae
Fleverunt silvae; positis te frondibus arbos
Tonsa comam luxit, lacrimis quoque flumina dicunt
Increvisse suis: obscuraque carbasa pullo
Naides, et Dryades, passosque habuere capillos.
Membra iacent diversa locis: caput, Hebre, lyramque
Excipis, et (mirum!) medio dum labitur amne,
Flebile nescio quid queritur lyra, flebile lingua
Murmurat exanimis, respondent flebile ripae.

Midas rex Phrygiae Silenum quum reddidisset Baccho, eidem propterea datur posse omnia in aurum vertere, cui postea Phoebus aures asininas indidit.

(89)

Pactolon Bacchus, Satyri, Bacchaeque frequentant;
At Silenus abest: titubantem annisque meroque
Ruricolae cepere phryges, vinctumque coronis
Ad regem traxere Midam, cui thracius Orpheus
Orgia tradiderat cum cecropio Eumolpo.
Qui simul agnovit socium, comitemque sacrorum,
Hospitis adventu festum genialiter egit
Per bis quinque dies, et iunctas ordine noctes.
Et iam stellarum sublime coëgerat agmen
Lucifer undecimus: lydos quum laetus in agros
Rex venit, et iuveni Silenum reddit alumno.
Huic Deus optandi gratum, sed inutile, fecit
Muneris arbitrium, gaudens altore recepto.
Ille male usurus donis, ait: Effice, quidquid
Corpore contigero, fulvum vertatur in aurum.
Annuit optatis, nocituraque munera solvit
Liber; at indoluit, quod non meliora petisset.
Laetus abit, gaudetque malo berecynthius heros,
Pollicitamque fidem tangendo singula tentat.
Vixque sibi credens, non alta fronde virentem
Ilice detraxit virgam, virga aurea facta est;
Tollit humo saxum, saxum quoque palluit auro;
Contigit et glebam, contactu gleba potenti
Massa fit; arentes Cereris decerpsit aristas,
Aurea messis erat; demtum tenet arbore pomum,
Hesperidas donasse putes; si postibus altis
Admovit digitos, postes radiare videntur:
Ille etiam liquidis palmas ubi laverat undis,
Unda fluens palmis Danaën eludere posset.
Vix spes ipse suas animo capit, aurea fingens
Omnia: gaudenti mensas posuere ministri

Exstructas dapibus, nec tostae frugis egentes.
Tum vero, sive ille sua cerealia dextra
Munera contigerat, cerealia dona rigebant;
Sive dapes avido convellere dente parabat,
Lamina fulva dapes admoto dente nitebant;
Miscuerat puris auctorem muneris undis,
Fusile per rictus aurum fluitare videres.
Attonitus novitate mali, divesque miserque,
Effugere optat opes, et, quae modo voverat, odit.
Copia nulla famem relevat, sitis arida guttur
Urit, et inviso meritus torquetur ab auro.
Ad caelumque manus, et splendida brachia tollens,
Da veniam, lenaee pater; peccavimus, inquit:
Sed miserere, precor, speciosoque eripe damno.
Mite Deûm numen Bacchus peccasse fatentem
Restituit, pactamque fidem, data munera, solvit.
Neve male optato maneas circumlitus auro,
Vade, ait, ad magnis vicinum Sardibus amnem,
Perque iugum montis labentibus obvius undis
Carpe viam, donec venias ad fluminis ortus.
Spumiferoque tuum fonti, qua plurimus exit,
Subde caput, corpusque simul, simul elue crimen.
Rex iussae succedit aquae: vis aurea tinxit
Flumen, et humano de corpore cessit in amnem.
Nunc quoque iam veteris percepto semine vena
Arva rigent, auro madidis pallentia glebis.
  Ille perosus opes, silvas et rura colebat,
Panaque montanis habitantem semper in antris;
Pingue sed ingenium mansit, nocituraque ut ante
Rursus erant domino stolidae praecordia menti.
Nam, freta prospiciens, late riget arduus alto
Tmolus in adscensu, clivoque extentus utroque
Sardibus hinc, illinc parvis finitur Hypaepis.
Pan ibi dum teneris iactat sua carmina Nymphis,
Et leve cerata modulatur arundine carmen,
Ausus apollineos prae se contemnere cantus,
Iudice sub Tmolo certamen venit ad impar.
Monte suo senior iudex consedit, et aures
Liberat arboribus; quercu coma caerula tantum
Cingitur, et pendent circum cava tempora glandes.

Isque Deum pecoris spectans: in iudice, dixit,
Nulla mora est. Calamis agrestibus insonat ille,
Barbaricoque Midan (aderat nam forte canenti)
Carmine delenit: post hunc sacer ora retorsit
Tmolus ad os Phoebi; vultum sua silva sequuta est.
Ille caput flavum lauro parnasside vinctus,
Verrit humum tyrio saturata murice palla;
Instructamque fidem gemmis et dentibus indis
Sustinet a laeva: tenuit manus altera plectrum.
Artificis status ipse fuit, Tum stamina docto
Pollice sollicitat: quorum dulcedine captus
Pana iubet Tmolus citharae submittere cannas.
Iudicium, sanctique placet sententia montis
Omnibus; arguitur tamen, atque iniusta vocatur
Unius sermone Midae: nec Delius aures
Humanam stolidas patitur retinere figuram
Sed trahit in spatium, villisque albentibus implet,
Instabilesque imo facit, et dat posse moveri.
Cetera sunt hominis: partem damnatur in unam,
Induiturque aures lente gradientis aselli.
Ille quidem celat, turpique onerata pudore
Tempora purpureis tentat velare tiaris:
Sed solitus longos ferro resecare capillos
Viderat hoc famulus; qui, quum nec prodere visum
Dedecus auderet, cupiens efferre sub auras,
Nec posset reticere tamen, secedit; humumque
Effodit, et, domini quales adspexerit aures,
Voce refert parva, terraeque immurmurat haustae:
Indiciumque suae vocis tellure regesta
Obruit, et scrobibus tacitus discedit opertis.
Creber arundinibus tremulis ibi surgere lucus
Coepit, et, ut primum pleno maturuit anno,
Prodidit agricolam: leni nam motus ab Austro
Obruta verba refert, dominique coarguit aures.

Psamathe Nympha in armentum Pelei Aeaci filii et Thetidis mariti apud Ceycem regem exsulantis lupum immittit, eo quod sibi filium Phocum occidisset.

(348)

Advolat armenti custos phoceus Anetor;
Heu Peleu, Peleu! magnae tibi nuncius adsum
Cladis, ait: quodcumque ferat, iubet edere Peleus.
Pendet, et ipse metu trepidat trachinius heros.
Ille refert: Fessos ad litora curva iuvencos
Appuleram, medio quum sol altissimus orbe
Tantum respiceret, quantum superesse videret;
Parsque boum fulvis genua inclinarat arenis,
Latarumque iacens campum spectabat aquarum:
Pars gradibus tardis illuc errabat et illuc;
Nant alii, celsoque exstant super aequora collo.
Templa mari subsunt, nec marmore clara, nec auro,
Sed trabibus densis, lucoque umbrosa vetusto:
Nereides, Nereusque tenent; hos navita templi
Edidit esse Deos, dum retia litore siccat.
Iuncta palus huic est, densis obsessa salictis,
Quam restagnantis fecit maris unda paludem.
Inde fragore gravi strepitans, loca proxima terret,
Bellua vasta, lupus, silvisque palustribus exit
Oblitus et spumis, et spisso sanguine rictus
Fulmineos, rubra suffusus lumina flamma.
Qui, quamquam saevit pariter rabieque fameque,
Acrior est rabie; neque enim ieiunia curat
Caede boum, diramque famem satiare, sed omne
Vulnerat armentum, sternitque hostiliter omne.
Pars quoque de nobis funesto saucia morsu,
Dum defensamus, leto est data: sanguine litus,
Undaque prima rubent, demugitaeque paludes.
Sed mora damnosa est, nec res dubitare remittit:
Dum superest aliquid, cuncti coëamus, et arma,
Arma capessamus, coniunctaque tela feramus.

Dixerat agrestis: nec Pelea damna movebant;
Sed, memor admissi, Nereida colligit orbam
Damna suo inferias exstincto mittere Phoco.
Induere arma viros, violentaque sumere tela
Rex iubet oetaeus; cum queis simul ipse parabat
Ire: sed Halcyone coniux excita tumultu
Prosilit, et nondum totos ornata capillos,
Disiicit hos ipsos, colloque infusa mariti,
Mittat ut auxilium sine se, verbisque precatur
Et lacrimis, animasque duas ut servet in una.
Aeacides illi: Pulcros, regina, piosque
Pone metus: plena est promissi gratia vestri.
Non placet arma mihi contra nova monstra moveri;
Numen adorandum pelagi est. Erat ardua turris,
Arce patens summa, fessis loca grata carinis:
Adscendunt illuc, stratosque in litore tauros
Cum gemitu adspiciunt, vastatoremque cruento
Ore ferum, longos infectum sanguine villos.
Inde manus tendens in aperti litora ponti,
Caeruleam Peleus Psamathen, ut finiat iram,
Orat, opemque ferat: nec vocibus illa rogantis
Flectitur Aeacidae. Thetis hanc pro coniuge supplex
Accepit veniam: sed enim revocatus ab acri
Caede lupus perstat, dulcedine sanguinis asper;
Donec inhaerentem lacerae cervice iuvencae
Marmore mutavit: corpus, praeterque colorem,
Omnia servavit; lapidis color indicat, illum
Iam non esse lupum, iam non debere timeri.

Descriptio procellae, qua periit Ceyx,
cui pater erat Lucifer, et uxor Alcyone Aeoli filia.

(455)

Ceyx eductam navalibus aequore tingi,
Aptarique suis pinum iubet armamentis.
Qua rursus visa, veluti praesaga futuri,
Horruit Halcyone, lacrimasque emisit obortas,
Amplexusque dedit, tristique miserrima tamdem

Ore, Vale, dixit, collapsaque corpore tota est.
Ast iuvenes, quaerente moras Ceyce, reducunt
Ordinibus geminis ad fortia pectora remos,
Aequalique ictu scindunt freta: sustulit illa
Humentes oculos, stantemque in puppe recurva,
Concussaque manu dantem sibi signa maritum
Prima videt redditque notas: ubi terra recessit
Longius, atque oculi nequeunt cognoscere vultus,
Dum licet, insequitur fugientem lumine pinum.
Portubus exierant, et moverat aura rudentes:
Obvertit lateri pendentes navita remos,
Cornuaque in summa locat arbore, totaque malo
Carbasa deducit, venientesque excipit auras.
  Aut minus, aut certe medium non amplius aequor
Puppe secabatur, longeque erat utraque tellus;
Quum mare sub noctem tumidis albescere coepit
Fluctibus, et praeceps spirare valentius Eurus:
Ardua iamdudum demittite cornua, rector
Clamat, et antennis totum subnectite velum.
Hic iubet, impediunt adversae iussa procellae,
Nec sinit audiri vocem fragor aequoris ullam.
Sponte tamen properant alii subducere remos,
Pars munire latus, pars ventis vela negare:
Egerit hic fluctus, aequorque refundit in aequor;
Hic rapit antennas: quae dum sine lege geruntur,
Aspera crescit hiems, omnique a parte feroces
Bella gerunt venti, fretaque indignantia miscent.
Ipse pavet, nec se, quis sit status, ipse fatetur
Scire ratis rector, nec quid iubeatve, vetetve:
Tanta mali moles, totaque potentior arte est!
Quippe sonant clamore viri, stridore rudentes,
Undarum incursu gravis unda, tonitribus aether;
Fluctibus erigitur, caelumque aequare videtur
Pontus, et inductas adspergine tingere nubes:
Et modo, quum fulvas ex imo verrit arenas,
Concolor est illis, stygia modo nigrior unda;
Sternitur interdum, spumisque sonantibus albet.
Ipsa quoque his agitur vicibus trachinia puppis;
Et modo sublimis, veluti de vertice montis,
Despicere in valles, imumque Acheronta videtur;

Nunc, ubi demissam curvum circumstetit aequor,
Suscipere inferno summum de gurgite caelum.
Saepe dat ingentem fluctu latus icta fragorem;
Nec levius pulsata sonat, quam ferreus olim
Quum laceras aries, balistave concutit arces.
Utque solent, sumtis in cursu viribus, ire
Pectore in arma feri praetentaque tela leones:
Sic ubi se ventis admiserat unda coortis,
Ibat in arma ratis, multoque erat altior illis.
Iamque labant cunei, spoliataque tegmine cerae
Rima patet, praebetque viam letalibus undis.
Ecce cadunt largi resolutis nubibus imbres;
Inque fretum credas totum descendere caelum,
Inque plagas caeli tumefactum adscendere pontum.
Vela madent nimbis, et cum caelestibus undis
Aequoreae miscentur aquae: caret ignibus aether,
Caecaque nox premitur tenebris hiemisque suisque:
Discutiunt tamen has, praebentque micantia lumen
Fulmina, fulmineis ardescunt ignibus undae.
Dat quoque iam saltus intra cava texta carinae
Fluctus; et ut miles numero praestantior omni
Quum saepe assiluit defensae moenibus urbis,
Spe potitur tamdem, laudisque accensus amore
Inter mille viros, murum tamen occupat unus:
Sic, ubi pulsarunt acres latera ardua fluctus,
Vastius insurgens decimae ruit impetus undae;
Nec prius absistit fessam oppugnare carinam,
Quam velut in captae descendat moenia navis.
Pars igitur tentabat adhuc invadere pinum,
Pars maris intus erat: trepidant haud secius omnes,
Quam solet urbs, aliis murum fodientibus extra,
Atque aliis murum, trepidare, tenentibus intus:
Deficit ars, animique cadunt; totidemque videntur,
Quot veniant fluctus, ruere atque irrumpere mortes.
Non tenet hic lacrimas, stupet hic, vocat ille beatos,
Funera quos maneant, hic votis numen adorat,
Brachiaque ad caelum, quod non videt, irrita tollens
Poscit opem; subeunt illi fratresque, parensque;
Huic cum pignoribus domus, et quod cuiq. relictum est.
Halcyone Ceyca movet, Ceycis in ore

Nulla nisi Halcyone est; et, quum desideret unam,
Gaudet abesse tamen: patriae quoque vellet ad oras
Respicere, inque domum supremos vertere vultus;
Verum ubi sit, nescit: tanta vertigine pontus
Fervet, et, inducta piceis e nubibus umbra,
Omne latet caelum, duplicataque noctis imago est.
Frangitur incursu nimbosi turbinis arbos,
Frangitur et regimen; spoliisque animosa superstans
Unda, velut victrix, sinuatas despicit undas:
Nec levius, quam si quis Athon, Pindumve revulsos
Sede sua, totos in apertum everterit aequor,
Praecipitata ruit, pariterque et pondere et ictu
Mergit in ima ratem; cum qua pars magna virorum
Gurgite pressa gravi, neque in aëra reddita, fato
Functa suo est. Alii partes, et membra carinae
Trunca tenent; tenet ipse manu, qua sceptra solebat,
Fragmina navigii Ceyx, socerumque patremque
Invocat, heu! frustra: sed plurima nantis in ore
Halcyone coniux; illam meminitque refertque;
Illius ante oculos ut agant sua corpora fluctus
Optat, et exanimis manibus tumuletur amicis.
Dum natat, absentem, quoties sinit hiscere fluctus,
Nominat Halcyonen, ipsisque immurmurat undis.
Ecce super medios fluctus niger arcus aquarum
Frangitur, et rupta mersum caput obruit unda.
Lucifer obscurus, nec quem cognoscere posses,
Illa nocte fuit; quoniamque excedere Olympo
Non licuit, densis texit sua nubibus ora.

Iris Iunonis imperio obsequuta Somnum invisit, ut Somnia mittat ad Halcyonem uxorem Ceycis, qui naufragio perierat.

(585)

Haec Iuno: Iri, meae fidissima nuncia vocis,
Vise soporiferam Somni velociter aulam;
Exstinctique iube Ceycis imagine mittat
Somnia ad Halcyonen veros imitantia casus.

Dixerat: induitur velamina mille colorum
Iris, et arquato caelum curvamine signans,
Tecta petit iussi sub rupe latentia regis.
Est prope Cimmerios longo spelunca recessu;
Mons cavus, ignavi domus et penetralia Somni:
Quo numquam radiis oriens, mediusve, cadensve
Phoebus adire potest; nebulae caligine mixtae
Exhalantur humo, dubiaeque crepuscula lucis.
Non vigil ales ibi cristati cantibus oris
Evocat auroram, nec voce silentia rumpunt
Sollicitive canes, canibusve sagacior anser.
Non fera, non pecudes, non moti flamine rami,
Humanaeve sonum reddunt convicia linguae;
Muta quies habitat: saxo tamen exit ab imo
Rivus aquae Lethes, per quem cum murmure labens
Invitat somnos crepitantibus unda lapillis.
Ante fores antri fecunda papavera florent,
Innumeraeque herbae, quarum de lacte soporem
Nox legit, et spargit per opacas humida terras.
Ianua, quae verso stridorem cardine reddat,
Nulla domo tota, custos in limine nullus.
At medio torus est, ebeno sublimis in antro,
Plumeus, unicolor, pullo velamine tectus;
Quo cubat ipse Deus membris languore solutis.
Hunc circa passim varias imitantia formas
Somnia vana iacent totidem, quot messis aristas,
Silva gerit frondes, eiectat litus arenas.
Quo simul intravit, manibusque obstantia virgo
Somnia dimovit, vestis fulgore reluxit
Sacra domus; tardaque Deus gravitate iacentes
Vix oculos tollens, iterumque iterumque relabens,
Summaque percutiens nutanti pectora mento,
Excussit tamdem sibi se: cubitoque levatus,
Quid veniat, cognorat enim, scitatur. At illa,
Somne, quies rerum, placidissime Somne Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, qui corda diurnis
Fessa ministeriis mulces, reparasque labori;
Somnia, quae veras aequent imitamine formas,
Herculea Trachine iube, sub imagine regis,
Halcyonen adeant, simulacraque naufraga fingant.

Imperat hoc Iuno. Postquam mandata peregit
Iris, abit; neque enim ulterius tolerare vaporis
Vim poterat; labique ut somnum sensit in artus,
Effugit, et remeat per quos modo venerat arcus.

Serpens Troiae excidium Graecis parantibus fausta ominatur.

(XII. 11)

Hìc patrio de more Iovi quum sacra parassent,
Ut vetus accensis incanduit ignibus ara;
Serpere caeruleum Danai videre draconem
In platanum, coeptis quae stabat proxima sacris.
Nidus erat volucrum bis quatuor arbore summa;
Quas simul, et matrem circum sua damna volantem
Corripuit serpens, avidaque recondidit alvo.
Obstupuere omnes: at veri providus augur
Thestorides, Vincemus, ait, gaudete, Pelasgi;
Troia cadet: sed erit nostri mora longa laboris,
Atque novem volucres in belli digerit annos.
Ille, ut erat, virides amplexus in arbore ramos,
Fit lapis, et servat serpentis imagine saxum.

Describitur Famae domus.

(39)

Orbe locus medio est inter terrasque fretumque,
Caelestesque plagas, triplicis confinia mundi:
Unde, quod est usquam, quamvis regionibus absit,
Inspicitur, penetratque cavas vox omnis ad aures.
Fama tenet, summaque domum sibi legit in arce;
Innumerosque aditus, ac mille foramina tectis
Addidit, et nullis inclusit limina portis.
Nocte dieque patet: tota est ex aere sonanti,
Tota fremit, vocesque refert, iteratque quod audit.
Nulla quies intus, nullaque silentia parte:

Nec tamen est clamor, sed parvae murmura vocis;
Qualia de pelagi, si quis procul audiat, undis
Esse solent; qualemve sonum, quum Iupiter atras
Increpuit nubes, extrema tonitrua reddunt.
Atria turba tenet; veniunt leve vulgus, euntque,
Mixtaque cum veris passim commenta vagantur
Millia rumorum, confusaque verba volutant.
E quibus hi vacuas implent sermonibus aures,
Hi narrata ferunt alio, mensuraque ficti
Crescit, et auditis aliquid novus adiicit auctor.
Illic Credulitas, illic temerarius Error,
Vanaque Laetitia est, consternatique Timores,
Seditioque repens, dubioque auctore Susurri.
Ipsa quid in caelo rerum, pelagoque geratur,
Et tellure, videt, totumque inquirit in orbem.

Oratio Aiacis in Ulyssem,
quorum uterque arma Achillis a Paride necati
ad se pertinere contendit.

(XIII. 1)

Consedere duces, et vulgi stante corona,
Surgit ad hos clypei dominus septemplicis Aiax.
Utque erat impatiens irae, sigeia torvo
Litora respexit, classemque in litore vultu:
Intendensque manus, Agimus (pro Iupiter!) inquit,
Ante rates causam, et mecum confertur Ulysses!
At non hectoreis dubitavit cedere flammis,
Quas ego sustinui, quas hac a classe fugavi.
Tutius est igitur fictis contendere verbis,
Quam pugnare manu: sed nec mihi dicere promtum,
Nec facere est isti; quantumque ego Marte feroci,
Quantum acie valeo, tantum valet iste loquendo.
Nec memoranda tamen vobis mea facta, Pelasgi,
Esse reor (vidistis enim) sua narret Ulysses,
Quae sine teste gerit, quorum nox conscia sola est.
Praemia magna peti fateor; sed demit honorem
Aemulus; Aiaci non est tenuisse superbum,

Sit licet hoc ingens, quidquid speravit Ulysses.
Iste tulit pretium iam nunc certaminis huius;
Quo quum victus erit, mecum certasse feretur.
Atque ego, si virtus in me dubitabilis esset,
Nobilitate potens essem: Telamone creatus,
Moenia qui forti troiana sub Hercule cepit,
Litoraque intravit pegasaea colcha carina.
Aeacus huic pater est, qui iura silentibus illic
Reddit, ubi aeoliden saxum grave Sisyphon urget.
Aeacon agnoscit summus, prolemque fatetur
Iupiter esse suam: sic ab Iove tertius Aiax.
Nec tamen haec series in causa prosit, Achivi,
Si mihi cum magno non est communis Achille.
Frater erat; fraterna peto: quid sanguine cretus
Sisyphio, furtisque, et fraude simillimus illi
Inserit Aeacidis alienae nomina gentis?
  An, quod in arma prior, nulloque sub indice veni,
Arma neganda mihi? potiorque videbitur ille,
Ultima qui cepit, detrectavitque furore
Militiam ficto; donec solertior isto,
Sed sibi inutilior, timidi commenta retexit
Naupliades animi, vitataque traxit in arma?
Optima nunc sumat, qui sumere noluit ulla;
Nos inhonorati, et donis patruelibus orbi,
Obtulimus qui nos ad prima pericula, simus.
Atque utinam aut verus furor ille, aut creditus esset,
Nec comes hic phrygias umquam venisset ad arces
Hortator scelerum! Non te, poeantia proles,
Expositum Lemnos nostro cum crimine haberet,
Qui nunc (ut memorant) silvestribus abditus antris,
Saxa moves gemitu, Laërtiadaeque precaris
Quae meruit: quae (si Dii sunt) non vana preceris.
Et nunc ille eadem nobis iuratus in arma,
Heu! pars una ducum, quo successore sagittae
Herculis utuntur, fractus morboque fameque,
Velaturque aliturque avibus, volucresque petendo
Debita troianis exercet spicula fatis;
Ille tamen vivit, quia non comitavit Ulyssen.
Mallet et infelix Palamedes esse relictus;
Viveret, aut certe letum sine crimine haberet.

Quem, male convicti nimium memor iste furoris,
Prodere rem danaam finxit, fictumque probavit
Crimen, et ostendit, quod iam praefoderat, aurum.
  Ergo aut exsilio vires subduxit Achivis,
Aut nece: sic pugnat, sic est metuendus Ulysses.
Qui, licet eloquio fidum quoque Nestora vincat,
Haud tamen efficiet, desertum ut Nestora crimen
Esse rear nullum; qui, quum imploraret Ulyssen
Vulnere tardus equi, fessusque senilibus annis,
Proditus a socio est. Non haec mihi crimina fingi,
Scit bene Tydides, qui nomine saepe vocatum
Corripuit, trepidoque fugam exprobravit amico.
Adspiciunt oculis Superi mortalia iustis:
En eget auxilio, qui non tulit; utque reliquit,
Sic linquendus erat: legem sibi dixerat ipse.
Conclamat socios: adsum; videoque trementem,
Pallentemque metu, ac trepidantem morte futura;
Opposui molem clypei, texique iacentem,
Servavique animam (minimum est hoc laudis) inertem.
Si perstas certare, locum redeamus in illum:
Redde hostem, vulnusque tuum, solitumque timorem;
Post clypeumque late, et mecum contende sub illo.
At postquam eripui, cui standi vulnera vires
Non dederant, nullo tardatus vulnere fugit.
Hector adest, secumque Deos in praelia ducit,
Quaque ruit, non tu tantum terreris, Ulysse,
Sed fortes etiam; tantum trahit ille timoris.
Hunc ego sanguineae successu caedis ovantem
Cominus ingenti resupinum pondere fudi:
Hunc ego poscentem, cum quo concurreret, unus
Sustinui, sortemque meam vovistis, Achivi;
Et vestrae valuere preces: si quaeritis huius
Fortunam pugnae, non sum superatus ab illo.
  Ecce ferunt Troës ferrumque ignemque, Iovemque
In danaas classes; ubi nunc facundus Ulysses?
Nempe ego mille meo protexi pectore puppes,
Spem vestri reditus: date tot pro navibus arma.
Quod si vera licet mihi dicere, quaeritur istis
Quam mihi, maior honos, coniunctaq. gloria nostra est:
Atque Aiax armis, non Aiaci arma petuntur.

Conferat his Ithacus Rhesum, imbellemque Dolona,
Priamidenque Helenum rapta cum Pallade captum.
Luce nihil gestum, nihil est Diomede remoto:
Si semel ista datis meritis tam vilibus arma,
Dividite, et pars sit maior Diomedis in illis.
Quo tamen haec Ithaco? qui clam, qui semper inermis
Rem gerit, et furtis incautum decipit hostem?
Ipse nitor galeae, claro radiantis ab auro,
Insidias prodet, manifestabitque latentem.
Sed neque dulichius sub Achillis casside vertex
Pondere tanta feret, nec non onerosa, gravisque
Pelias esse potest imbellibus hasta lacertis;
Nec clypeus, vasti caelatus imagine mundi,
Conveniet timidae, nataeque ad furta sinistrae.
Debilitaturum quid te petis, improbe, munus?
Quod tibi si populi donaverit error achivi,
Cur spolieris, erit; non, cur metuaris ab hoste.
Et fuga, qua sola cunctos, timidissime, vincis,
Tarda futura tibi est gestamina tanta trahenti.
Adde, quod iste tuus, tam raro praelia passus,
Integer est clypeus: nostro, qui tela ferendo
Mille patet plagis, novus est successor habendus.
Denique quid verbis opus est? Spectemur agendo:
Arma viri fortis medios mittantur in hostes;
Inde iubete peti, et referentem ornate relatis.
Finierat Telamone satus, vulgique sequutum
Ultima murmur erat: donec laërtius heros
Adstitit, atque oculos paulum tellure moratos
Sustulit ad proceres, exspectatoque resolvit
Ora sono, neque abest facundis gratia dictis.

Oratio Ulyssis in Aiacem, qua aemulum vicit.

(128)

Si mea cum vestris valuissent vota, Pelasgi,
Non foret ambiguus tanti certaminis heres;
Tuque tuis armis, nos te poteremur, Achille.
Quem quoniam non aequa mihi vobisque negarunt

Fata (manuque simul veluti lacrimantia tersit
Lumina) quis magno melius succedat Achilli,
Quam per quem magnus Danais successit Achilles?
Huic modo ne prosit, quod, ut est, hebes esse videtur;
Neve mihi noceat, quod vobis semper, Achivi,
Profuit ingenium, meaque haec facundia, si qua est,
Quae nunc pro domino, pro vobis saepe loquuta est,
Invidia careat, bona nec sua quisque recuset.
Nam genus, et proavos, et quae non fecimus ipsi,
Vix ea nostra voco: sed enim, quia retulit Aiax
Esse Iovis pronepos, nostri quoque sanguinis auctor
Iupiter est, totidemque gradus distamus ab illo.
Nam mihi Laërtes pater est, Arcesius illi,
Iupiter huic, neque in his quisquam damnatus et exsul.
Est quoque per matrem Cyllenius addita nobis
Altera nobilitas: Deus est in utroque parente.
Sed neque materno quod sum generosior ortu,
Nec mihi, quod pater est fraterni sanguinis insons,
Proposita arma peto; meritis expendite causam.
Dummodo quod fratres Telamon, Peleusque fuerunt,
Aiacis meritum non sit; nec sanguinis ordo,
Sed virtutis honos spoliis quaeratur in istis:
Aut si proximitas, primusque requiritur heres,
Est genitor Peleus, est Pyrrhus filius illi.
Quis locus Aiaci? Phthiam, Scyronve ferantur;
Nec minus est isto Teucer patruelis Achilli:
Num petit ille tamen? num sperat, ut auferat arma?
Ergo operum quoniam nudum certamen habetur,
Plura quidem feci, quam quae comprendere dictis
In promtu mihi sit; rerum tamen ordine ducar.
Praescia venturi genitrix nereia leti
Dissimulat cultu natum; deceperat omnes,
In quibus Aiacem, sumtae fallacia vestis.
Arma ego femineis, animum motura virilem,
Mercibus inserui: neque adhuc proiecerat heros
Virgineos habitus, quum parmam, hastamque tenenti,
Nate Dea, dixi, tibi se peritura reservant
Pergama; quid dubitas ingentem evertere Troiam?
Iniecique manum, fortemque ad fortia misi.
Ergo opera illius mea sunt: ego Telephon hasta

Pugnantem domui, victum orantemque refeci;
Quod Thebae cecidere, meum est; me credite Lesbon,
Me Tenedon, Chrysenque et Cyllan, Apollinis urbes,
Et Scyron cepisse; mea concussa putate
Procubuisse solo lyrnesia moenia dextra.
Utque alias taceam, qui saevum perdere posset
Hectora, nempe dedi; per me iacet inclytus Hector.
Illis haec armis, quibus est inventus Achilles,
Arma peto; vivo dederam post fata reposco.
Ut dolor unius Danaos pervenit ad omnes,
Aulidaque euboicam complerunt mille carinae,
Exspectata diu, nulla aut contraria classi,
Flamina sunt; duraeque iubent Agamemnona sortes
Immeritam saevae natam mactare Dianae.
Denegat hoc genitor, Divisque irascitur ipsis;
Atque in rege tamen pater est: ego mite parentis
Ingenium verbis ad publica commoda verti.
Nunc equidem fateor, fassoque ignoscat Atrides,
Difficilem tenui sub iniquo iudice causam.
Hunc tamen utilitas populi, fratrisque, datique
Summa movet sceptri, laudem ut cum sanguine penset.
Mittor et ad matrem, quae non hortanda, sed astu
Decipienda fuit: quo si Telamonius isset,
Orba suis essent etiamnum lintea ventis.
Mittor et iliacas audax orator ad arces,
Visaque et intrata est altae mihi curia Troiae;
Plenaque adhuc erat illa viris. Interritus egi,
Quam mihi mandarat communis Graecia causam,
Accusoque Parin, praedamque Helenamque reposco,
Et moveo Priamum, Priamoque Antenora iunctum.
At Paris, et fratres, et qui rapuere sub illo,
Vix tenuere manus (scis hoc, Menelaë,) nefandas,
Primaque lux nostri tecum fuit illa pericli.
  Longa referre mora est, quae consilioque manuque
Utiliter feci spatiosi tempore belli.
Post acies primas, urbis se moenibus hostes
Continuere diu, nec aperti copia Martis
Ulla fuit; decimo demum pugnavimus anno.
Quid facis interea, qui nil nisi praelia nosti?
Quis tuus usus erat? Nam si mea facta requiris,

Hostibus insidior, fossas munimine cingo;
Consolor socios, ut longi taedia belli
Mente ferant placida; doceo quo simus alendi,
Armandive modo, mittor quo postulat usus.
Ecce Iovis monitu, deceptus imagine somni,
Rex iubet incepti curam dimittere belli;
Ille potest auctore suam defendere causam:
Non sinat hoc Aiax, delendaque Pergama poscat,
Quodque potest, pugnet. Cur non remoratur ituros?
Cur non arma capit? dat, quod vaga turba sequatur?
Non erat hoc nimium numquam nisi magna loquenti.
Quid, quod et ipse fugis? Vidi, puduitque videre,
Quum tu terga dares, inhonestaque vela parares.
Nec mora, Quid facitis? quae vos dementia, dixi,
Concitat, o socii, captam dimittere Troiam?
Quidve domum fertis decimo, nisi dedecus, anno?
Talibus atque aliis, in quae dolor ipse disertum
Fecerat, aversos profuga de classe reduxi.
Convocat Atrides socios terrore paventes;
Nec Telamoniades etiam nunc hiscere quidquam
Ausit; at ausus erat reges incessere dictis
Thersites, etiam per me haud impune, protervis.
Erigor, et trepidos cives exhortor in hostem,
Amissamque mea virtutem voce reposco.
Tempore ab hoc, quodcumque potest fecisse videri
Fortiter iste, meum est, qui dantem terga retraxi.
Denique de Danais quis te laudatve, petitve?
At sua Tydides mecum communicat acta,
Me probat, et socio semper confidit Ulysse.
Est aliquid, de tot Graiorum millibus unum
A Diomede legi: nec me sors ire iubebat.
Sic tamen et spreto noctisque hostisque periclo,
Ausum eadem, quae nos, phrygia de gente Dolona
Interimo; non ante tamen, quam cuncta coëgi
Prodere, et edidici quid perfida Troia pararet.
Omnia cognoram, nec, quod specularer, habebam;
Et iam promissa poteram cum laude reverti.
Haud contentus ea, petii tentoria Rhesi,
Inque suis ipsum castris, comitesque peremi;
Atque ita captivo victor, votisque potitus,

Ingredior curru laetos imitante triumphos.
Cuius eques pretium pro nocte poposcerat hostis,
Arma negate mihi, fueritque benignior Aiax.
Quid lycii referam Sarpedonis agmina ferro
Devastata meo? quum multo sanguine fudi
Coeranon Hippasiden, Alastoraque Chromiumque
Alcandrumque Haliumque Noëmonaque Prytaninque,
Exitioque dedi cum Chersidamante Thoona,
Et Charopen, fatisque immitibus Ennomon actum;
Quique minus celebres nostra sub moenibus urbis
Procubuere manu. Sunt et mihi vulnera, cives,
Ipso pulcra loco; nec vanis credite verbis.
Adspicite en (vestemque manu deduxit) et, Haec sunt
Pectora semper, ait, vestris exercita rebus.
At nihil impendit per tot Telamonius annos
Sanguinis in socios, et habet sine vulnere corpus.
Quid tamen hoc refert, si se pro classe pelasga
Arma tulisse refert contra Troasque Iovemque?
Confiteorque, tulit; neque enim benefacta maligne
Detrectare meum est: sed nec communia solus
Occupet, atque aliquem vobis quoque reddat honorem.
Repulit Actorides, sub imagine tutus Achillis,
Troas ab arsuris cum defensore carinis.
Ausum etiam hectoreo solum concurrere Marti
Se putat, oblitus regisque, ducumque, meique,
Nonus in officio, et praelatus munere sortis.
Sed tamen eventus vestrae, fortissime, pugnae
Quis fuit? Hector abit violatus vulnere nullo.
Me miserum! quanto cogor meminisse dolore
Temporis illius, quo, Graiûm murus, Achilles
Procubuit! nec me lacrimae, luctusque, timorve
Tardarunt, quin corpus humo sublime referrem
His humeris; his, inquam, humeris ego corpus Achillis
Et simul arma tuli, quae nunc quoque ferre laboro.
Sunt mihi, quae valeant in talia pondera, vires;
Est animus vestros certe sensurus honores.
Scilicet idcirco pro nato caerula mater
Ambitiosa suo fuit, ut caelestia dona,
Artis opus tantae, rudis, et sine pectore miles
Indueret? neque enim clypei caelamina norit,

Oceanum, et terras, cumque alto sidera caelo,
Pleiadasque Hyadasque immunemque aequoris Arcton,
Diversasque urbes, nitidumque Orionis ensem.
Postulat ut capiat, quae non intelligit, arma.
Quid? quod me, duri fugientem munera belli,
Arguit incepto serum accessisse labori?
Nec se magnanimo maledicere sentit Achilli?
Si simulasse vocat crimen, simulavimus ambo;
Si mora pro culpa est, ego sum maturior illo:
Me pia detinuit coniux, pia mater Achillem;
Primaque sunt illis data tempora, cetera vobis.
Haud timeo, si iam nequeo defendere, crimen
Cum tanto commune viro; deprensus Ulyssis
Ingenio tamen ille, at non Aiacis Ulysses.
Neve in me stolidae convicia fundere linguae
Admiremur eum: vobis quoque digna pudore
Obiicit. An falso Palameden crimine turpe
Accusasse mihi, vobis damnasse decorum est?
Sed neque Naupliades facinus defendere tantum,
Tamque patens valuit: nec vos audistis in illo
Crimina; vidistis, pretioque obiecta patebant.
Nec, Poeantiaden quod habet vulcania Lemnos,
Esse reus merui: factum defendite vestrum,
Consensistis enim; nec me suasisse negabo,
Ut se subtraheret bellique viaeque labori,
Tentaretque feros requie lenire dolores.
Paruit, et vivit. Non haec sententia tantum
Fida, sed et felix; quum sit satis esse fidelem.
Quem quoniam vates delenda ad Pergama poscunt,
Ne mandate mihi; melius Telamonius ibit,
Eloquioque virum morbis iraque furentem
Molliet, aut aliqua producet callidus arte.
Ante retro Simois fluet, et sine frondibus Ide
Stabit, et auxilium promittet Achaia Troiae;
Quam cessante meo pro vestris pectore rebus,
Aiacis stolidi Danais solertia prosit.
Sis licet infestus sociis, regique, mihique,
Dure Philoctete; licet exsecrere, meumque
Devoveas sine fine caput, cupiasque dolenti
Me tibi forte dari, nostrumque haurire cruorem:

Utque tui mihi, sic fiat tibi copia nostri;
Te tamen aggrediar, mecumque reducere nitar:
Tamque tuis potiar (faveat fortuna) sagittis,
Quam sum dardanio, quem cepi, vate potitus;
Quam reponsa Deûm, troianaque fata retexi;
Quam rapui phrygiae signum penetrale Minervae
Hostibus e mediis. Et se mihi comparet Aiax?
Nempe capi Troiam prohibebant fata sine illis.
Fortis ubi est Aiax? ubi sunt ingentia magni
Verba viri? cur hìc metuis? cur audet Ulysses
Ire per excubias, et se committere nocti?
Perque feros enses, non tantum moenia Troum,
Verum etiam summas arces intrare, suaque
Eripere aede Deam, raptamque efferre per hostes?
Quae nisi fecissem, frustra Telamone creatus
Gestasset laeva taurorum tergora septem.
Illa nocte mihi Troiae victoria parta est;
Pergama tum vici, quum vinci posse coëgi.
Desine Tydiden vultuque et murmure nobis
Ostentare meum; pars est sua laudis in illis.
Nec tu, quum socia clypeum pro classe tenebas,
Solus eras; tibi turba comes, mihi contigit unus:
Qui, nisi pugnacem sciret sapiente minorem
Esse, nec indomitae deberi praemia dextrae;
Ipse quoque haec peteret, peteret moderatior Aiax,
Eurypylusque ferox, claroque Andremone natus;
Nec minus Idomeneus, patriaque creatus eadem
Meriones; peteret maioris frater Atridae;
Quippe manu fortes (nec sunt tibi Marte secundi)
Consiliis cessere meis. Tibi dextera bello
Utilis, ingenium est quod eget moderamine nostri:
Tu vires sine mente geris, mihi cura futuri est;
Tu pugnare potes, pugnandi tempora mecum
Eligit Atrides; tu tantum corpore prodes,
Nos animo; quantoque ratem qui temperat, anteit
Remigis officium, quanto dux milite maior;
Tanto ego te supero. Nec non in corpore nostro
Pectora sunt potiora manu; vigor omnis in illis.
At vos, o proceres, vigili date praemia vestro;
Proque tot annorum curis, quas anxius egi,

Hunc titulum meritis pensandum reddite nostris.
Iam labor in fine est; obstantia fata removi,
Altaque posse capi faciendo, Pergama cepi.
Per spes nunc socias, casuraque moenia Troum,
Perque Deos oro, quos hosti nuper ademi,
Per, si quid superest, quod sit sapienter agendum;
Si quid adhuc audax, ex praecipitique petendum,
Si Troiae fatis aliquid restare putatis,
Este mei memores; aut, si mihi non datis arma,
Huic date: et ostendit signum fatale Minervae.

Aiax ab Ulysse victus in gladium incumbit, et eius sanguis in florem mutatur.

(382)

Mota manus procerum est; et, quid facundia posset,
Re patuit, fortisque viri tulit arma disertus.
Hectora qui solus, qui ferrum, ignemque, Iovemque
Sustinuit toties, unam non sustinet iram,
Invictumque virum vincit dolor. Arripit ensem;
Et, Meus hic certe est: an et hunc sibi poscet Ulysses?
Hoc, ait, utendum est in me mihi; quique cruore
Saepe Phrygum maduit, domini nunc caede madebit:
Ne quisquam Aiacem possit superare, nisi Aiax.
Dixit, et in pectus, tum demum vulnera passum,
Qua patuit ferro, letalem condidit ensem.
Nec valuere manus infixum educere telum:
Expulit ipse cruor; rubefactaque sanguine tellus
Purpureum viridi genuit de cespite florem,
Qui prius oebalio fuerat de vulnere natus.
Litera communis mediis pueroque viroque
Inscripta est foliis; haec nominis, illa querelae.

Achaemenides ab Aenea Caietam adductus Macareum graecum hominem ibi offendit, cui multa ille narrat de Polyphemo.

(XIV. 155)

Sedibus euboicam stygiis emergit in urbem
Troius Aeneas, sacrisque ex more litatis,
Litora adit nondum nutricis habentia nomen.
Hìc quoque substiterat post taedia longa laborum
Neritius Macareus, comes experientis Ulyssei.
Desertum quondam mediis qui rupibus Aetnae
Noscit Achaemeniden, improvisoque repertum
Vivere miratus, Qui te casusve, Deusve
Servat, Achaemenide? cur, inquit, barbara graium
Prora vehit? petitur vestrae quae terra carinae?
Talia quaerenti iam non hirsutus amictu,
Iam suus, et spinis conserto tegmine nullis,
Fatur Achaemenides: Iterum Polyphemon, et illos
Adspiciam fluidos humano sanguine rictus;
Hac mihi si potior domus est, Ithaceque, carina:
Si minus Aenean veneror genitore, nec umquam
Esse satis potero, praestem licet omnia, gratus.
Quod loquor, et spiro, caelumque et sidera solis
Adspicio (possimne ingratus et immemor esse?)
Ille dedit: quod non anima haec Cyclopis in ora
Venit, et ut lumen iam nunc vitale relinquam,
Aut tumulo, aut certe non illa condar in alvo.
Quid mihi tunc animi (nisi si timor abstulit omnem
Sensum animumque) fuit, quum vos petere alta relictus
Aequora prospexi? volui inclamare, sed hosti
Prodere me timui; vestrae quoque clamor Ulyssis
Paene rati nocuit. Vidi, quum monte revulso
Immanem scopulum medias permisit in undas;
Vidi iterum, veluti tormenti viribus acta,
Vasta giganteo iaculantem saxa lacerto.
Et, ne deprimeret fluctusve lapisve carinam,
Pertimui, iam me non esse oblitus in illa.

Ut vero fuga vos ab acerba morte removit,
Ille quidem totam fremebundus obambulat Aetnam,
Praetentaque manu silvas, et luminis orbus
Rupibus incursat, foedataque brachia tabo
In mare protendens, gentem exsecratur achivam.
Atque ait: O si quis referat mihi casus Ulyssen,
Aut aliquem e sociis, in quem mea saeviat ira;
Viscera cuius edam, cuius viventia dextra
Membra mea laniem, cuius mihi sanguis inundet
Guttur, et elisi trepident sub dentibus artus:
Quam nullum, aut leve sit damnum mihi lucis ademtae!
Haec et plura ferox. Me luridus occupat horror
Spectantem vultus etiamnum caede madentes,
Crudelesque manus, et inanem luminis orbem,
Membraque, et humano concretam sanguine barbam.
Mors erat ante oculos, minimum tamen illa malorum:
Et iam prensurum, iam iam mea viscera rebar
In sua mersurum; mentique haerebat imago
Temporis illius, quo vidi bina meorum
Ter quater affligi sociorum corpora terrae.
Quae super ipse iacens, hirsuti more leonis,
Visceraque et carnes, cumque albis ossa medullis,
Semianimesque artus avidam condebat in alvum.
Me tremor invasit: stabam sine sanguine moestus,
Mandentemque videns eiectantemque cruentas
Ore dapes, et frusta mero glomerata vomentem.
Talia fingebam misero mihi fata parari:
Perque dies multos latitans, omnemque tremiscens
Ad strepitum, mortemque timens, cupidusque moriri,
Glande famem pellens, et mixta frondibus herba,
Solus, inops, exspes, leto poenaeque relictus,
Haud procul adspexi longo post tempore navim:
Oravique fugam gestu, ad litusque cucurri;
Et movi, graiumque ratis troiana recepit.

Macareus narrat Achaemenidi se et socios Ulyssis in sues a Circe, et rursus in pristinam formam mutatos.

(248)

Nos quoque circaeo religata in litore pinu
Antiphatae memores, immansuetique Cyclopis
Ire negabamus, et tecta ignota subire.
Sorte sumus lecti: sors me, fidumque Politen,
Eurylochumque simul, nimiique Elpenora vini,
Bisque novem socios circaea ad moenia misit.
Quae simul attigimus, stetimusque in limine tecti;
Mille lupi, mixtaeque lupis ursaeque, leaeque
Occursu fecere metum: sed nulla timenda,
Nullaque erat nostro factura in corpore vulnus.
Quin etiam blandas movere per aëra caudas,
Nostraque adulantes comitant vestigia, donec
Excipiunt famulae, perque atria marmore tecta
Ad dominam ducunt. Pulcro sedet illa recessu,
Sublimis solio, pallamque induta nitentem,
Insuper aurato circumvelatur amictu.
Nereides, Nymphaeque simul, quae vellera motis
Nulla trahunt digitis, nec fila sequentia ducunt,
Gramina disponunt, sparsosque sine ordine flores
Secernunt calathis, variasque coloribus herbas.
Ipsa, quod hae faciunt, opus exigit; ipsa quis usus
Quoque sit in folio, quae sit concordia mixtis,
Novit, et advertens pensas examinat herbas.
Haec ubi nos vidit, dicta acceptaque salute,
Diffudit vultus, et reddidit omnia votis.
Nec mora: misceri tosti iubet hordea grani,
Mellaque, vimque meri, et cum lacte coagula passo.
Quique sub hac lateant furtim dulcedine, succos,
Adiicit. Accipimus sacra data pocula dextra:
Quae simul arenti sitientes hausimus ore,
Et tetigit summos virga Dea dira capillos;
Et pudet, et referam, setis horrescere coepi,

Nec iam posse loqui, pro verbis edere raucum
Murmur, et in terram toto procumbere vultu;
Osque meum sensi pando occallescere rostro,
Colla tumere toris, et qua modo pocula parte
Sumpta mihi fuerant, illa vestigia feci;
Cumque eadem passis (tantum medicamina possunt)
Claudor hara, solumque suis caruisse figura
Vidimus Eurylochum; solus data pocula fugit.
Quae nisi vitasset, pecoris pars una manerem
Nunc quoque setigeri, nec tantae cladis ab illo
Certior ad Circen ultor venisset Ulysses.
Pacifer huic dederat florem Cyllenius album,
Moly vocant Superi, nigra radice tenetur.
Tutus eo, monitisque simul caelestibus intrat
Ille domum Circes, et ad insidiosa vocatus
Pocula, conantem virga mulcere capillos
Repulit, et stricto pavidam deterruit ense.
Spargimur innocuae succis melioribus herbae,
Percutimurque caput conversae verbere virgae,
Verbaque dicuntur dictis contraria verbis.
Quo magis illa canit, magis hoc tellure levati
Erigimur, setaeque cadunt, bifidosque relinquit
Rima pedes; redeunt humeri, subiecta lacertis
Brachia sunt. Flentem flentes amplectimur illum,
Haeremusque ducis collo, nec verba loquuti
Ulla priora sumus, quam nos testantia gratos.

Oratio Pythagorae hominibus prohibentis ne carnibus vescantur.

(XV. 75 et 463)

Parcite, mortales, dapibus temerare nefandis
Corpora: sunt fruges, sunt deducentia ramos
Pondere poma suo, tumidaeque in vitibus uvae,
Sunt herbae dulces, sunt quae mitescere flamma,
Mollirique queant; nec vobis lacteus humor
Eripitur, nec mella thymi redolentia florem.
Prodiga divitias, alimentaque mitia tellus

Suggerit, atque epulas sine caede et sanguine praebet.
Carne ferae sedant ieiunia, nec tamen omnes;
Quippe equus, et pecudes, armentaque gramine vivunt.
At quibus ingenium est immansuetumque ferumque,
Armeniaeque tigres, iracundique leones,
Cumque lupis ursi dapibus cum sanguine gaudent.
Heu quantum scelus est in viscera viscera condi,
Congestoque avidum pinguescere corpore corpus,
Alteriusque animantem animantis vivere leto!
Scilicet in tantis opibus, quas optima matrum
Terra parit, nil te, nisi tristia mandere saevo
Vulnera dente iuvat, ritusque referre Cyclopum?
Nec, nisi perdideris alium, placare voracis,
Et male morati poteris ieiunia ventris?
At vetus illa aetas, cui fecimus aurea nomen,
Fetibus arboreis, et, quas humus educat, herbis
Fortunata fuit, nec polluit ora cruore.
Tunc et aves tutas movere per aëra pennas,
Et lepus impavidus mediis erravit in agris,
Nec sua credulitas piscem suspenderat hamo;
Cuncta sine insidiis, nullamque timentia fraudem,
Plenaque pacis erant: postquam non utilis auctor
Victibus invidit (quisque fuit ille) virorum,
Corporeasque dapes avidam demersit in alvum,
Fecit iter sceleri; primaque e caede ferarum
Incaluisse putem maculatum sanguine ferrum:
Idque satis fuerat, nostrumque petentia letum
Corpora missa neci, salva pietate, fatemur:
Sed quam danda neci, tam non epulanda fuerunt.
Longius inde nefas abiit, et prima putatur
Hostia sus meruisse mori, quia semina pando
Eruerit rostro, spemque interceperit anni.
Vite caper morsa Bacchi mactandus ad aras
Ducitur ultoris; nocuit sua culpa duobus.
Quid meruistis, oves, placidum pecus, inque tuendos
Natum homines, pleno quae fertis in ubere nectar?
Mollia quae nobis vestras velamina lanas
Praebetis, vitaque magis, quam morte iuvatis?
Quid meruere boves, animal sine fraude dolisque,
Innocuum, simplex, natum tolerare labores?

Immemor est demum, nec frugum munere dignus,
Qui potuit, curvi dempto modo pondere aratri,
Ruricolam mactare suum; qui trita labore
Illa, quibus toties durum renovaverat arvum,
Tot dederat messes, percussit colla securi.
Nec satis est, quod tale nefas committitur; ipsos
Inscripsere Deos sceleri, numenque supernum
Caede laboriferi credunt gaudere iuvenci.
Victima labe carens, et praestantissima forma,
(Nam placuisse nocet) vittis praesignis et auro
Sistitur ante aras, auditque ignara precantem,
Imponique suae videt inter cornua fronti,
Quas coluit, fruges; percussaque sanguine cultros
Inficit in liquida praevisos forsitan unda.
Protinus ereptas viventi pectore fibras
Inspiciunt, mentesque Deûm scrutantur in illis.
Unde fames homini vetitorum tanta ciborum?
Audetis vesci, genus o mortale? quod, oro,
Ne facite, et monitis animos advertite nostris:
Quumque boum dabitis caesorum membra palato,
Mandere vos vestros scite et sentite colonos.
Quam male consuescit, quam se parat ille cruori
Impius humano, vituli qui guttura cultro
Rumpit, et immotas praebet mugitibus aures!
Aut qui vagitus similes puerilibus haedum
Edentem iugulare potest, aut alite vesci,
Cui dedit ipse cibos! quantum est quod desit in istis
Ad plenum facinus? quam transitus inde paratur?
Bos aret, aut mortem senioribus imputet annis;
Horriferum contra Borean ovis arma ministret;
Ubera dent saturae manibus pressanda capellae;
Retia cum pedicis, laqueosque, artesque dolosas
Tollite, nec volucrem viscata fallite virga,
Nec celate cibis uncos fallacibus hamos.
Perdite, si qua nocent; verum haec quoq. perdite tantum:
Ora vacent epulis, alimentaque congrua carpant.

De Phoenice reviviscente.

(392)

Una est, quae reparet, seque ipsa reseminet, ales ;
Assyrii phoenica vocant : non fruge, nec herbis,
Sed turis lacrimis, et succo vivit amomi.
Haec ubi quinque suae complevit saecula vitae,
Ilicet in ramis, tremulaeve cacumine palmae,
Unguibus et pando nidum sibi construit ore.
Quo simul ac casias, et nardi lenis aristas,
Quassaque cum fulva substravit cinnama myrrha ;
Se superimponit, finitque in odoribus aevum.
Inde ferunt, totidem qui vivere debeat annos,
Corpore de patrio parvum phoenica renasci.
Quum dedit huic aetas vires, onerique ferendo est,
Ponderibus nidi ramos levat arboris altae,
Fertque pius cunasque suas, patriumque sepulcrum,
Perque leves auras Hyperionis urbe potitus,
Ante fores sacras Hyperionis aede reponit.

Oratio Veneris et prodigia
quae necem Iulii Caesaris portenderunt.

(762)

Aeneae genitrix, vidit quum triste parari
Pontifici letum, et coniurata arma moveri;
Palluit, et cunctis, ut cuique erat obvia, Divis:
Adspice, dicebat, quanta mihi mole parentur
Insidiae, quantaque caput cum fraude petatur,
Quod de dardanio solum mihi restat Iulo.
Solane semper ero iniustis exercita curis?
Quam modo Tydidae calydonia vulneret hasta,
Nunc male defensae confundant moenia Troiae?
Quae videam natum longis erroribus actum,
Iactarique freto, sedesque intrare silentum,
Bellaque cum Turno gerere, aut, si vera fatemur,

Cum Iunone magis? Quid nunc antiqua recordor
Damna mei generis? timor hic meminisse priorum
Non sinit: in me acui sceleratos cernitis enses;
Quos prohibete, precor, facinusque repellite, neve
Caede sacerdotis flammas extinguite Vestae.
Talia nequidquam toto Venus anxia caelo
Verba facit, Superosque movet: qui rumpere quamquam
Ferrea non possunt veterum decreta sororum,
Signa tamen luctus dant haud incerta futuri.
Arma ferunt nigras inter crepitantia nubes,
Terribilesque tubas, auditaque cornua caelo
Praemonuisse nefas: Phoebi quoque tristis imago
Lurida sollicitis praebebat lumina terris,
Saepe faces visae mediis ardere sub astris,
Saepe inter nimbos guttae cecidere cruentae,
Caerulus et vultum ferrugine Lucifer atra
Sparsus erat, sparsi lunares sanguine currus.
Tristia mille locis stygius dedit omina bubo;
Mille locis lacrimavit ebur, cantusque feruntur
Auditi, sanctis et verba minacia lucis.
Victima nulla litat, magnosque instare tumultus
Fibra monet, caesumque caput reperitur in extis.
Inque foro, circumque domos, et templa Deorum
Nocturnos ululasse canes, umbrasque silentum
Erravisse ferunt, motamque tremoribus urbem.
Non tamen insidias, venturaque vincere fata
Praemonitus potuere Deûm; strictique feruntur
In templum gladii: nec enim locus ullus in urbe
Ad facinus, diramque placet, nisi curia, caedem.

MEDIC[illegible]

SULLA VISITA DEL COSCRITTO

destinato al servizio militare

TANTO ATTIVO CHE DI RISERVA

